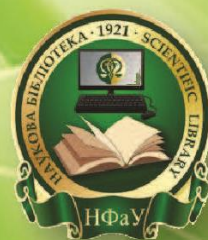

МІНІСТЕРСТВО ОХОРОНИ ЗДОРОВ'Я УКРАЇНИ
НАЦІОНАЛЬНИЙ ФАРМАЦЕВТИЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
НАУКОВА БІБЛІОТЕКА

СУЧАСНА БІБЛІОТЕКА: ПРОБЛЕМИ, ДОСВІД ТА ВЕКТОРИ РОЗВИТКУ

**МАТЕРІАЛИ НАУКОВО-ПРАКТИЧНОЇ
ІНТЕРНЕТ-КОНФЕРЕНЦІЇ**

28-29 травня 2019 року

Харків – 2019

**МІНІСТЕРСТВО ОХОРОНИ ЗДОРОВ'Я УКРАЇНИ
НАЦІОНАЛЬНИЙ ФАРМАЦЕВТИЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ**

НАУКОВА БІБЛІОТЕКА

**«Сучасна бібліотека:
проблеми, досвід та вектори розвитку»**

МАТЕРІАЛИ НАУКОВО-ПРАКТИЧНОЇ ІНТЕРНЕТ-КОНФЕРЕНЦІЇ

28-29 травня 2019 року

Харків – 2019

УДК 027.7 : 001 : 378

Затверджено
Вченою радою НФаУ
Протокол № 7 від 25 червня 2019 року

Сучасна бібліотека: проблеми, досвід та вектори розвитку : матеріали наук.-практ. інтернет-конф., м. Харків, 28-29 трав. 2019 р. / редкол. : Н. Б. Гавриш, В. В. Каїді, Л. М. Драган. – Харків, 2019. – 119с.

Редакційна колегія :

Гавриш Н.Б. (директор Наукової бібліотеки НФаУ, канд. наук із соц. ком.) – відп. редактор
Каїді В.В. (учений секретар Наукової бібліотеки НФаУ, канд. наук із соц. ком.) – заступник відп. редактора
Драган Л.М. – редактор

Збірка містить матеріали науково-практичної інтернет-конференції «Сучасна бібліотека: проблеми, досвід та вектори розвитку» з питань особливостей трансформації бібліотек, їх ролі у забезпеченні освітнього та наукового процесу ЗВО, інформаційного супроводу наукометричних та бібліометричних досліджень, створення і використання наукових електронних ресурсів, рідкісних та цінних видань у фондах, соціокультурної діяльності бібліотек та ін.

Матеріали конференції розміщено на сайті Наукової бібліотеки НФаУ <http://lib.nuph.edu.ua/main/konf> та в Електронному Архіві НФаУ <http://dspace.nuph.edu.ua/handle/123456789/41>.

ЗМІСТ

Білоус В. С. Наукометричні дослідження та бібліометричні технології у діяльності університетської бібліотеки	5
Баскакова С. О., Вигівська В. О. Бібліографічний менеджер EndNote online для науковців (із досвіду роботи бібліотеки Криворізького національного університету)	10
Цокало О. О., Ткаченко Д. В. Вдосконалення науково-дослідної роботи в університеті засобами інструментарію Scopus та Web of Science	15
Карпенко С. В. «Рівняння на науковця» або сучасні сервіси бібліотеки ЗВО	18
Бак О.В. Комунікативні on-line сервіси бібліотеки УМСА	22
Лазоренко І.М. Онлайн послуги бібліотек вищих медичних закладів України: сучасні підходи та перспективи	26
Павлова Г. В., Семененко Л.П. Автографи вчених в книжковій колекції академіка Б. С. Якобі	30
Кандаурова О. Д., Жидких І. П. Реконструювання особистих бібліотек у книжковому фонді книгозбірні ХНАУ ім. В.В. Докучаєва	36
Драган Р. А., Трохименко Г. В. Проектна діяльність як основний інструмент патріотичного виховання підростаючого покоління: здобутки і перспективи	42
Гулик І. В. Гостинна бібліотека – візитівка університету	49
Добрянська Н. Б. Соціальна мережа Facebook як сучасний інструмент комунікації вузівської бібліотеки	54
Гончарова Л. Г. Социокультурная деятельность библиотек вузов в формировании личности студентов	59
Бараннік С. С., Бондаренко В. О. Соціокультурні ініціативи бібліотеки для промоції читання (досвід НБ ХНУРЕ)	68
Трохименко Г. В. Новий вектор партнерських відносин у консолідації дій бібліотеки та громади з питань цивільного захисту	72
Українська С. М. Внесок Наукової бібліотеки НФаУ в національно-патріотичне виховання здобувачів вищої освіти	78
Драган Р. А., Драган Л. М. Морально-естетичне виховання здобувачів вищої освіти в освітньо-виховному просторі: досвід та сучасні тенденції	82
Каїді В. В. Трансформація компетенцій працівників інфосфери в інформаційно-сервісному середовищі	88
Тірон М. В. Формування персоналу сучасної бібліотеки ЗВО з позицій кадрового менеджменту	94
Васильєва О. П. Хмарні технології та можливість їх використання у бібліотеках ЗВО	99
Бурлакова В. І., Хміль О. О., Мариніч Т. І. Теоретичні аспекти впровадження Системи Управління Якістю в практику роботи Наукової бібліотеки Національної медичної академії післядипломної освіти імені П. Л. Шупика	105
Науменко О. М., Рибак Ю. А. Репозитарії ЗВО як складова Національного е-ресурсу академічних текстів	108
Дзюба Г. В. RDA «Опис та доступ до ресурсу» («Resource Description and Access»). Стандарт каталогізації XXI століття	112

Наукометричні дослідження та бібліометричні технології у діяльності університетської бібліотеки

У статті відображено інноваційний напрям діяльності бібліотеки закладу вищої освіти. Відмічено роль бібліотеки у впровадженні наукометричних досліджень та бібліометричних технологій у процесах збільшення представництва вчених університету в глобальному просторі наукових комунікацій. Відзначено досвід роботи бібліотеки Вінницького державного педагогічного університету імені Михайла Коцюбинського.

Ключові слова: бібліотечний сервіс, інформаційні комунікації, наукометрія, бібліометрія, наукометричні бази даних, нетнографічний аналіз, бібліотека Вінницького педуніверситету.

Актуальність дослідження. В останні роки спостерігається сплеск інтересу до так званих «метрій» (бібліометрії, наукометрії, інформетрії, мережометрії, вебометрії, мережевої бібліометрії, інтернет-статистики, алтметрики та ін.) [1, с.3]. Актуальність тематики та висока якість наукових публікацій, ефективність висвітлення результатів наукових пошуків у міжнародних наукометричних базах даних (БД), підвищення рейтингу вченого та установи – вимога сьогодення.

Процеси глобальної інформатизації, розвиток інформаційно-комунікативних технологій, інтеграція національних систем науки і освіти у світовий науково-освітній простір вимагають модернізації інформаційно-бібліотечного забезпечення наукових досліджень, діяльності наукових організацій і закладів вищої освіти [6]. Важливим є питання збільшення внеску бібліотек вищої школи у розвиток інституціональних місій і цілей, впровадження нового спектра послуг, спрямованих на підтримку фахової комунікації, моніторинг, аналіз та інтеграцію результатів досліджень до світового наукового простору формування позитивного іміджу установи у країні та світі [13, с.15].

Особливої актуальності в академічному середовищі набуває проблема звітності за результатами наукових досліджень, які мають бути публічними і доступними. Для оцінювання результативності науково-освітньої установи активно використовуються наукометричні дослідження із застосуванням бібліометричного аналізу публікаційної активності наукового документопотоку закладу вищої освіти [12, с.6]. Саме тому проблема впровадження наукометричних та бібліометричних методів як оцінки якості та ефективності університетської науки – центральна проблема в діяльності сучасної бібліотеки.

Мета статті – показати важливість впровадження інноваційно-комунікаційних технологій у діяльність бібліотеки закладів вищої освіти (ЗВО), розглянути питання щодо активізації розвитку нового напрямку бібліотеки, розповісти про досвід системної роботи освітнянської книгозбірні щодо використання метричних вимірювань, моніторингу та відстеження бібліометричних показників, роль і місце бібліотеки у процесах впровадження методів вимірювання, адаптації науково-педагогічних працівників до реалій цифрового простору, збільшення представництва університетської спільноти в глобальному просторі наукових комунікацій.

Аналіз досліджень. Особливого значення для осмислення важливості наукометричних досліджень та бібліометричного аналізу наукових публікацій в структурі сучасних інформаційних комунікацій набувають дослідження зарубіжних та вітчизняних вчених та практиків бібліотечної справи. Окремі аспекти з даної проблематики розглядали Г. Асєєв, О. Жабін, О. Кузнецов, Є. Кухарчук, Т. Колесникова, В. Копанєва, Л. Костенко, Є. Кухарчук, Н. Ніколаєнко, О. Сербін, Т. Симоненко та багато інших.

Виклад основного матеріалу. З метою підвищення рейтингу навчального закладу, розповсюдження та збільшення відкритості наукових публікацій заклади освіти розвивають інституційні політики та стратегії щодо контролю та якості результатів досліджень, доступності та наукового впливу, активно використовуючи різноманітні методи вимірювань. Відомо, що на формування наукового рейтингу вченого впливає: загальна кількість публікацій; індекс цитування праць – число посилань на публікації вченого у реферованих наукових періодичних виданнях, в т. ч. електронних (міжнародне позначення – SCI); індекс Гірша (h-index) – базується на кількості публікацій вченого і кількості цитувань цих публікацій за певний період; імпакт-фактор журналу; кількість отриманих грантів; участь у міжнародній співпраці; участь у редколегіях наукових журналів; вебметричний рейтинг [8].

Вінницький державний педагогічний університет імені Михайла Коцюбинського визначається своїми науковими здобутками та потужним науково-педагогічним потенціалом. Ефективно працюють наукові школи, які започатковані корифеями національної науки, щорічно захищаються докторські і кандидатські дисертації, публікуються монографії та наукові статті, зареєстровані і виходять фахові збірники наукових праць [5, с.61].

Ефективність сприяння інноваціям у освітньо-педагогічному процесі в значній мірі залежить від стану взаємодії бібліотеки та університету, що функціонують в єдиному інформаційному просторі, виконують стратегічне завдання – забезпечення підготовки освітян на вимогу сьогодення. Для задоволення інформаційних потреб вчених університету бібліотека вивчає і досліджує процеси створення ресурсів, розвиток та використання мережевих технологій, забезпечує доступ до власних та світових продуктів, здійснює пошук ефективних методів обслуговування користувачів, впроваджує різноманітні методи вимірювання. Для оцінювання результативності наукової діяльності важливе місце відводиться наукометричним дослідженням та бібліометричним технологіям, мета яких – дати об'єктивну картину розвитку наукового напрямку, оцінити його актуальність, потенційні можливості, закони формування інформаційних потоків і поширення наукових ідей.

На часі бібліотечні сервіси надають університетській бібліотеці нових рис, якими є: зміщення вектора уваги бібліотек до пріоритетності надання послуг автору-вченому; активне партнерство бібліотеки на всіх стадіях життєвого циклу наукового дослідження: від інформування та надання доступу до документів, розповсюдження, аналіз та оцінки результатів досліджень [7]. Науковий вектор діяльності освітянської бібліотеки спрямований на підвищення рейтингу університету, що впливає на якість надання бібліотекою інформаційних послуг відповідно до міжнародного стандарту ISO та передбачає впровадження інноваційних технологій у інформаційне забезпечення наукової діяльності університету [3, с.19]. Бібліотека прагне, щоб рівень наданих нею послуг відповідав європейським стандартам, активно розвиває новий напрям діяльності, впроваджує нові цифрові послуги із супроводу університетської науки: організація Інституційного репозитарію; видавництво; інтеграція наукових публікацій до наукового інфорпростору; вимірювання впливу та видимості результатів наукових досліджень. Бібліотекарі засвоїли складний інтегрований технологічний цикл щодо пошуку та аналітико-статистичного опрацювання даних, що включає проведення статистичних досліджень, в т. ч. наукометричних та бібліометричних, несуть певну відповідальність за надані відомості.

Відомі різноманітні методи, які використовуються у наукометрії: статистичний метод, метод підрахунку числа публікацій, метод «цитат-індексу», метод «контент-аналізу», тезаурусний метод, сленгів метод та ін. Один із популярних методів збирання й аналізу якісної інформації на основі висловлювань споживачів в Інтернет спільнотах – нетнографія. Нетнографія – це галузь етнографії, що вивчає поведінки людей у мережі, один із зарубіжних педагогічних підходів до наукових досліджень Інтернет-мережі. Це варіант етнографічних досліджень, у яких дослідник, як учасник Інтернет-спільноти, використовує цей метод для спостереження за спільнотою для одержання необхідної інформації. Для визначення

найактуальніших проблем педагогіки здійснюється нетнографічний аналіз публікацій наукових журналів. Інтернет-спільнота педагогів-науківців є своєрідною цільовою групою, яку цікавлять проблеми освіти й методи розв'язання цих проблем, а більшість сучасних наукових публікацій, зокрема й педагогічного спрямування, представлені в мережі Інтернет. У Вінницькому педуніверситеті здійснюється нетнографічний аналіз спектру педагогічних досліджень, представлених у провідних наукових виданнях світу, що входять до наукометричних БД Scopus та WoS, визначають пріоритетні теми публікацій у журналах з високими індексами цитування. Також здійснюється аналіз рейтингових систем для з'ясування основних параметрів, що використовуються у рейтинговому оцінюванні університетів для з'ясування тематики досліджень, визначення напрямів педагогічних досліджень, визначення найбільш цитованих журналів і з'ясування місця педагогічних видань у рейтинговому списку наукових журналів [9, с.180]. Бібліотека вивчає Інтернет-простір, проводить нетнографічні дослідження, збирає й аналізує якісну інформацію на основі висловлювань користувачів в Інтернет спільнотах (активно використовує Facebook), систематично відслідковує журнали за основними освітніми напрямами підготовки в університеті, особливу увагу приділяє журналам з гуманітарних наук, що входять до міжнародних наукометричних БД, аналізує сайти популярних науково-педагогічних журналів.

Бібліотека вивчає сучасні інноваційні технології в галузі наукометрії та проводить моніторинг ресурсів всесвітньої мережі Інтернет освітнього та наукового спрямування, намагається бути групою оперативного та якісного консультування з будь-яких питань бібліотечних інновацій, зокрема, забезпечує: інформаційне наповнення профілів в Google-академії; формування та використання аналітичних звітів на базі національного ресурсу «Бібліометрика української науки» та інших ресурсів наукометричного спрямування; пошук інформації в наукометричних БД; наповнення кафедральних колекцій Інституційного репозитарію та ін. Створення та підтримка в активному стані наукових профілів в онлайн мережі – запорука зростання наукової впливовості. Фахівці бібліотеки надають консультації з культури публікації (оформлення наукових статей, списків літератури), практично допомагають зареєструватися у реєстрі ідентифікатора автора ORCID, наукометричних БД (Google Scholar, Index Copernicus), створюють профілі вчених, університету, кафедр та наукових фахових видань у наукометричних базах даних, здійснюють персоналізацію в системі Researcher ID на платформі WoS, відстежують загальні показники цитованості публікацій та показники індексу Гірша, аналізують динаміку їх росту, надсилають списки щодо активізації авторських профілів та їх корегування, готують відео ролики, презентації з бібліографічної культури, наукометрії.

На черговому засіданні вченої ради університету було піднято питання актуалізації оприлюднення результатів науково-дослідної роботи викладачів університету та покладено завдання на бібліотеку: організувати спеціальні тренінги, семінари, інформувати науковців університету з питань міжнародної наукометрії. Бібліотека взяла на себе відповідальність за поширення результатів наукових досліджень вчених університету у світовому інфорпросторі. Враховуючи вимоги часу освітянська книгозбірня перебудовує власну діяльність на максимальний розвиток сервісів із підтримки наукових публікацій, надає інформаційну допомогу з інтегрування публікацій у світові БД, знайомлять вчених університету з особливостями інтеграційних процесів з метою покращення розвитку публікаційної активності та цитування. Для наукових працівників університету проводяться семінари-тренінги з базових питань інформетрії, зокрема бібліометрії.

Важливе значення у діяльності бібліотеки займає питання вимірювання та вплив на оцінку і якість роботи як навчального закладу так і власне бібліотеки. З метою просування та адаптації інноваційних технологій у бібліотеці, університеті та глобальному інформаційному просторі використовуються різні засоби збору та опрацювання статистичної інформації.

Серед них: електронний щоденник бібліотеки; статистика використання сайту та інших Інтернет-ресурсів бібліотеки (рейтинги Google-analytics, HotLog, hostciti.net); статистика використання Інституційного репозитарію; вибіркова статистика використання Інтернет-каталогу, аналіз публікаційної активності вчених.

Освітянська книгозбірня за підтримки наукової частини долучається до відзначення Міжнародного Тижня відкритого доступу, у рамках якого працівники бібліотеки розповідають про відкритий доступ, переваги та актуальність даного сервісу, академічну доброчесність та вимоги до публікацій науковця.

У 2017 р. Вінницький державний педагогічний університет імені Михайла Коцюбинського отримав річний доступ до платформи WoS за результатами конкурсу МОН України через Державну науково-технічну бібліотеку України. У 2018 р. – до двохелектронних наукових БД WoS та Scopus, що дозволяє науковим працівникам працювати з найактуальнішою інформацією, сприяє значному підвищенню якості наукових досліджень та рейтингу ЗВО.

Бібліотека виступила координатором даного процесу. Посилання на ресурси розміщено на головній сторінці сайту. Працівники бібліотеки вивчають ресурси та виконують оперативне консультування з різних питань його використання, з організації розширеного пошуку, формування аналітичних діаграм та звітів. Для ефективного використання ресурсів для науковців університету організовано участь у вебінарах (спікер – к.б.н. Ірина Тихонкова, фахівець з навчання та аналітичних ресурсів компанії Clarivate Analytics). З метою створення профілю університету в індексі наукового цитування Scopus бібліотека скористалася унікальною пропозицією Elsevier за сприяння МОН України та отримала підтримку щодо актуалізації інформації в профілі університету, доповнення профілю публікаціями зі складними варіантами назв установи (афіліція), забезпечення коректного упізнавання статей у майбутньому та автоматичне під'єднання їх до профілю.

Зростанню публікаційної активності науковців університету, збільшенню їх цитованості в міжнародних науко метричних БД Scopus, WoS сприяє: активізація послуг з відстеження бібліометричних показників; допомога авторам у підборі видань для опублікування результатів наукової діяльності і дотримання норм публікаційної етики; аналіз відповідності періодичних видань вимогам наукометричних та реферативних БД, надання рекомендацій щодо вдосконалення редакційних політик наукових видань відповідно до міжнародних стандартів; відстеження та постійне редагування авторських профілів ID Scopus, ID WoS (Researcher ID), допомога з підтримки їх в актуальному стані; постійне висвітлення результатів інформаційно-аналітичного моніторингу публікаційної активності авторів на сайті бібліотеки тощо. Наукометричні БД Scopus і WoS – найвпливовіші БД, реєстрація в яких є результатом багатьох років копіткої роботи з поліпшення якості наукових статей, інтеграції журналів і його авторів в світове дослідницьке співтовариство, застосування стандартів оформлення наукової інформації. Індexсація у цих базах засвідчує найвище визнання журналу у науковому середовищі.

Основні напрями діяльності бібліотеки Вінницького педуніверситету у здійсненні наукометричних та бібліометричних практик охоплюють:

- моніторинг публікацій, цитувань, кількість авторів університету в БД WoS та Scopus.
- коригування єдиного профілю університету в БД WoS та Scopus (поєднано близько 40 варіантів назв ВДПУ), приведення до єдиної назви;
- наукометрична аналітика даних і її використання для надання довідок на замовлення ректорату;
- консультативно-практична допомога у створенні і редагуванні профілів вчених;
- надання довідок-підтверджень про наявність наукових праць, які опубліковані у періодичних виданнях, включених до WoS та Scopus;

- інформування про оновлення в переліках українських журналів, що індексуються в зарубіжних БД Scopus, WoS, а також складання списків іноземних журналів за тематикою досліджень університету, представлених в цих базах;

- створення і ведення розділу «Наукометрія» на сайті бібліотеки, відстеження динаміки бібліометричних показників [4, с.69].

Висновки і перспективи подальших досліджень. Бібліотека Вінницького педуніверситету є інформаційною серцевиною, основою навчально-педагогічного та наукового процесів, тією творчою лабораторією, від ресурсів та послуг якої в значній мірі залежить зміст навчання та наукових досліджень[2, с.39]. На часі наукометричні дослідження та бібліометричні технології – пріоритетний напрям діяльності бібліотеки. Саме бібліотека повинна освоїти функції навігації в світових наукометричних системах, взяти на себе методичне забезпечення робіт з представлення в них наукового доробку вчених, підвищення його видимості в системі наукових комунікацій, а також підготовку для ректорату інформаційно-аналітичних матеріалів бібліометричного спрямування [10].

У планах роботи освітньої книгозбірні – створення та підтримки в актуальному стані облікових записів службової БД Авторитетні файли індивідуальних авторів (АФ ІА), URL-адреси всіх паспортів науковців: ID Scopus, Researcher ID (WoS), ORCID, GoogleScholar тощо.

Стратегію діяльності бібліотеки вбачаємо у напрямі інформаційно-аналітичного моніторингу та бібліометричного аналізу системи документальних комунікацій університету, створення передумов для представлення науковців у міжнародних реферативних базах і пошукових системах (Scopus, WoS, GoogleScholar та ін.), сприяння впровадженню наукових періодичних видань до міжнародних баз даних тощо [11, с.24].

Бібліотека, надаючи інформаційну підтримку освітній діяльності, прагне і надалі бути надійним партнером вченого університету, сприяти підвищенню рейтингу закладу вищої освіти, значущості університету та бібліотеки.

Список літератури

1. Асеев Г. Наукометрія, інформетрія, бібліометрія: визначення і розмежування / Георгій Асеев // Бібліотечний вісник. – 2016. – №2. – С. 3–10.
2. Білоус В.С. Електронна бібліотека вищого навчального закладу як середовище швидкого доступу до інформації // Електронні інформаційні ресурси: створення, використання, доступ: зб. матеріалів Республікан. наук.-практ. Інтернет конференції, Вінниця. – Вінниця, 2010. – С.29-39.
3. Білоус В.С. Інтеграція університетської науки у світовий інформаційний простір / В.С. Білоус, Н.І. Лазаренко, А.М. Коломієць // Вісник Книжкової палати. – 2017. - №6. – С.19–23.
4. Білоус В.С. Наукометричні та бібліометричні практики у діяльності бібліотеки закладу вищої освіти: сьогодення та перспективи / В.С. Білоус // Рідна школа. – 2018. - №9-12. – С.66–70.
5. Білоус В. Університетська наука у міжнародному інформаційному просторі / В.Білоус, Н.Лазаренко, А.Коломієць // Витоки педагогічної майстерності/ Полтавський національний педагогічний університет імені В. Г. Короленка : зб. наук. пр. – Полтава, 2017. – Вип. 19. – С.60–66.
6. Давыдчук А.В. Применение библиометрических данных в библиотечной практике / А.В. Давыдчук // Вимірювання в бібліотеках: оцінка ефективності та якості роботи : Інтернет конференція, 6–10 червня 2017 р., м. Харків / НБ ХНУРЕ. – Режим доступу: <http://openarchive.nure.ua/handle/document/3670>. (Дата звернення: 30.07.2017). – Назва з екрану.
7. Колесникова Т. Бібліотека ВНЗ: відповідальність за поширення результатів наукових досліджень / Тетяна Колесникова // Вища школа. – 2014. – № 4 (118). – С. 7–26. – Режим доступу: <http://eadnurt.diit.edu.ua/jspui/handle/123456789/2416> (Дата звернення: 20.12.2018).
8. Колесникова Т.О. Університетська наука: бібліометричні дослідження [Електронний ресурс] / Т.О. Колесникова, О.В. Матвеева // Сучасні проблеми діяльності бібліотек в умовах інформаційного суспільства : матеріали міжнар. наук.-практ. конференції, 10-11 вересня 2015 р., Львів. – Львів : Видавництво Львівської політехніки, 2015.
9. Коломієць А.М. Нетнографічний аналіз тематичного спектру педагогічних досліджень у виданнях з наукометричної бази SCOPUS / А. М. Коломієць, Є. В. Громов // Інформаційні технології і засоби навчання. – 2017. – Т.59. №3. – С. 179–188.

10. Копанєва В.О. Наукометрія у вищому навчальному закладі // Вимірювання в бібліотеках: оцінка ефективності та якості роботи Наукова бібліотека ХНУРЕ з 6 по 10 червня 2017 року. – Режим доступу: <http://lib.nure.ua/conf/category>. (Дата звернення: 30.03.2019). – Назва з екрану.

11. Назаровець М. Служба інформаційного моніторингу як структурний підрозділ сучасної академічної бібліотеки / М. Назаровець // Вісник Книжкової палати. – 2016. – № 8. – С.24–26.

12. Ніколаєнко Н. Наукометрія в бібліотечній діяльності: досвід, проблеми, завдання / Н. Ніколаєнко, О. Рибальченко // Бібліотечний форум: історія, теорія і практика. – 2019. – №1. – С. 6–9.

13. Сербін О. Аспекти формування та вдосконалення сучасної бібліотечної освіти / О.Сербін, Т. Ярошенко // Вісник Книжкової палати. – 2016. – № 8. – С. 12–15.

УДК 025.3:004.9

Баскакова Світлана Олегівна
Вигівська Вікторія Олександрівна
Криворізький національний університет

Бібліографічний менеджер EndNote online для науковців (із досвіду роботи бібліотеки Криворізького національного університету)

Науковці університету мають необмежений доступ до реферативної інформації, пошуку, перегляду та іншого використання електронних інформаційних ресурсів. У статті висвітлена діяльність бібліотеки щодо інформаційного супроводу міжнародних баз даних Web of Science та Scopus. Бібліотека проводила практичні заняття та консультації з питань використання інструменту Web of Science EndNote online, який дозволяє створити власний каталог, вести пошук та додавати бібліографічні записи за темою дослідження і полегшує оформлення списку бібліографії за вимогами міжнародних видань. Розглянуті функції вкладок Collect, Organize, Format, Match. Практика проведення семінарів доводить доцільність наданих консультацій, які допомагають науковцям орієнтуватися і застосовувати у своїй роботі інструментарій міжнародних наукометричних баз даних.

Ключові слова: бібліографічні менеджери, стилі оформлення літератури, бібліотека ВНЗ, онлайн каталоги.

За результатами конкурсу Міністерства освіти і науки України Криворізький національний університет вперше отримав доступ до наукометричних баз даних Web of Science та Scopus восени 2018 року. Українські науковці вп'ятеро частіше стали використовувати Web of Science та Scopus після того, як МОН передплатило доступ до цих баз даних у закладах вищої освіти [6].

Науковці університету мають необмежений доступ до реферативної інформації, пошуку, перегляду та іншого використання електронних інформаційних ресурсів. Практична діяльність університетських бібліотек доводить, що найбільш вагомими є послуги бібліотеки, які пов'язані з підтримкою наукових досліджень [3]. Бібліотека Криворізького національного університету виконує функції адміністратора міжнародних наукових баз даних.

Адміністраторами Scopus та Web of Science:

- створено профіль університету в Web of Science та бібліометричні профілі науковців;

- компанії Elsevier надіслано офіційну назву і варіанти назв університету, після чого скореговано профіль Kryvyi Rih National University в індексі наукового цитування Scopus, що дало змогу об'єднати публікації науковців з 1997 по 2019 рр.;

- надається віддалений доступ до Scopus усім користувачам, які надіслали форму для реєстрації;

- здійснюється щотижневий моніторинг нових публікацій науковців університету;

- підготовлені та розіслані на кафедри університету інструкції: «Профіль ResearcherID», «Як знайти свій персональний номер ID у базі даних Scopus», «Інструкція

щодо роботи з особистими даними і формуванням списку своїх публікацій у ResearcherID», «Використання платформи Web of Science».

Бібліотека виступила модератором проведення науково-методичного семінару «Можливості платформи Web of Science для якісних наукових досліджень та навчання: (Web of Science Core Collection, Journal Citation Report, EndNote, ResearcherID)» за участю фахівця з інформаційних ресурсів для наукових досліджень Clarivate Analytics І. Тиханкової. На власному сайті та сайті університету систематично розміщується інформація про вебінари від компанії Clarivate Analytics.

Адміністратори ресурсів брали участь у вебінарах, що дало змогу більш детально вивчити інструменти WoS, підготувати та провести флеш-семінари для науково-педагогічних працівників кафедр університету. Напрямки роботи семінарів:

- база даних Web of Science Core Collection;
- аналіз і підбір видань в Journal Citation Reports (JCR) (оцінка видання, impact factor та інші показники журналів);
- безкоштовний бібліографічний менеджер EndNote online;
- функції EndNote Match;
- ResearcherID – ідентифікатор науковця, який дозволяє представити власні публікації, порівняти їх зі світовими аналогами, знайти вчених за темою дослідження.

На флеш-семінарах проводились практичні заняття з інструментом Web of Science EndNote online, який дозволяє створити власний каталог, вести пошук та додавання у каталог бібліографічних записів за темою дослідження і полегшує оформлення списку бібліографії за вимогами міжнародних видань (Рис. 1).

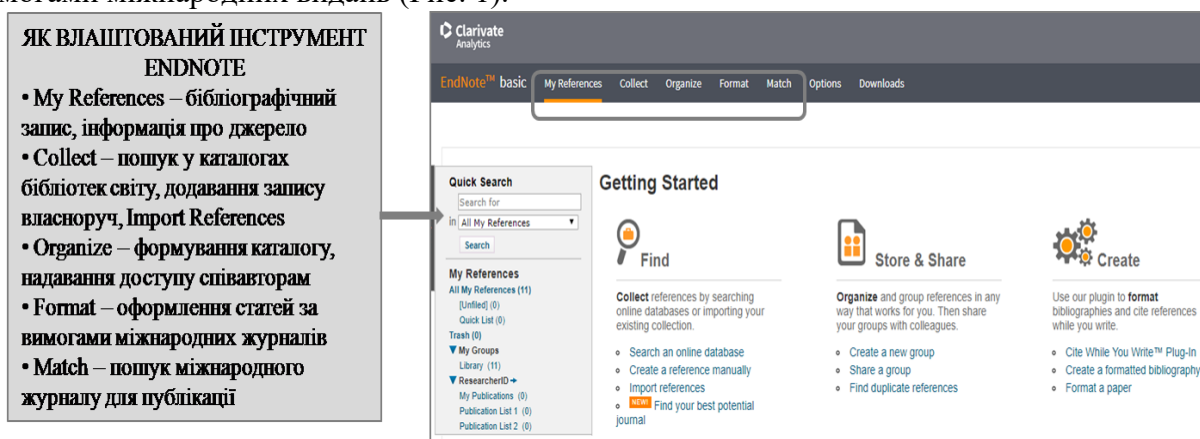

Рис. 1. Як влаштований інструмент EndNote

EndNote online містить необмежену кількість посилань, 2 Гб для зберігання вкладень, понад 4000 стилів форматування списку використаних джерел та інтегрований з MS Word [7].

Під час складання списків літератури для наукометричних баз даних важливо розуміти, що чим більше ці посилання відповідатимуть вимогам бібліографічного оформлення до використаних джерел, тим легше їх сприйматиме система. І чим ретельніше автори поставляться до наданої ними інформації, тим точнішими будуть статистичні та аналітичні дані про них у системі, а отже – у рейтингах [2].

На семінарах наголошувалося на тому, що реєстрація у Web of Science обов'язкова і необхідна тому, що всі продукти Clarivate Analytics, такі як, Journal Citation Reports, EndNote, ResearcherID, тісно пов'язані між собою і профіль користувача є єдиним для всіх інструментів.

Прикладом роботи з EndNote online є створення каталогу дослідника за темою «iron ore» (залізна руда). Перш за все, починаємо збір інформації. Існує 4 варіанти пошуку та додавання бібліографічних записів до каталогу.

I спосіб. Відібрані за ключовим словом у WoS, джерела інформації, зберігаються в EndNote online і за замовчуванням, потрапляють у теку «Unfiled». Для подальшої роботи з інструментом створюємо нову теку за назвою дослідження (Рис. 2).

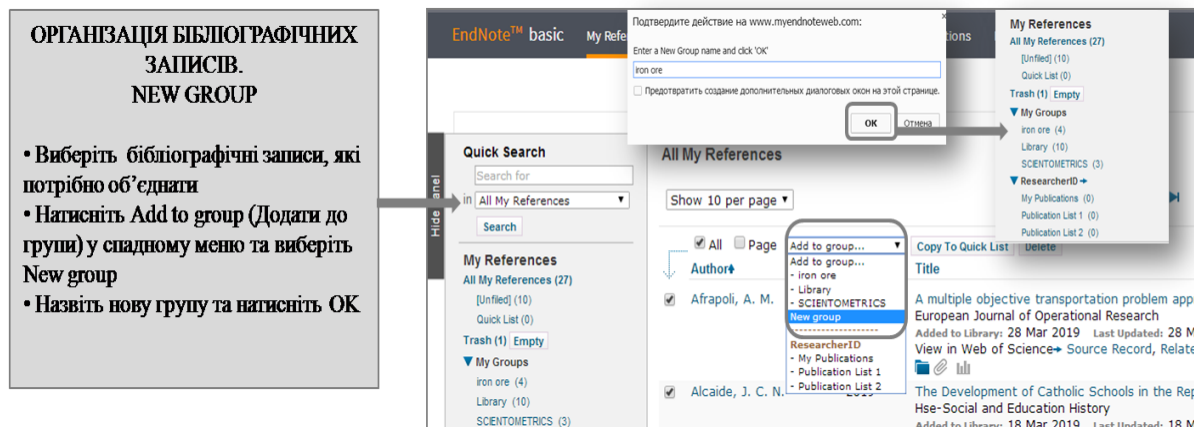

Рис. 2. Організація бібліографічних записів. New group

II спосіб. Якщо кількість відібраних джерел з WoS недостатня. Запропонований пошук інформації за темою «iron ore» у каталогах бібліотек світу, за допомогою «Online Search» у вкладці «Collect» з експортуванням бібліографічних записів до створеного каталогу.

III спосіб. Розглянута можливість додавання бібліографічних записів за темою «iron ore» власноруч. Для цього необхідно у вкладці «Collect» натиснути «New Reference», заповнити «Bibliographic Fields» (Бібліографічні поля) з можливістю додавання будь-якого текстового файлу або зображення, використовуючи функцію «Attachments» і зберегти інформацію. Система автоматично відправляє записи у теку «Unfiled».

IV спосіб. Наголошено на можливості імпортування бібліографічних записів з інших баз даних. На прикладі здійснено додавання джерел у каталог науковця з Google Академії. Здійснюємо відбір інформації за ключовим словом «iron ore». Під бібліографічним записом користуємось функцією «Імпортувати до EndNote». У вкладці «Collect» використовуємо модуль «Import References», обираємо завантажені у комп'ютер файли з Google Академії. Зі спадного меню «Import Option» та «To» обираємо «EndNote Import» і теку «iron ore» натискаємо «Import» (Рис. 3).

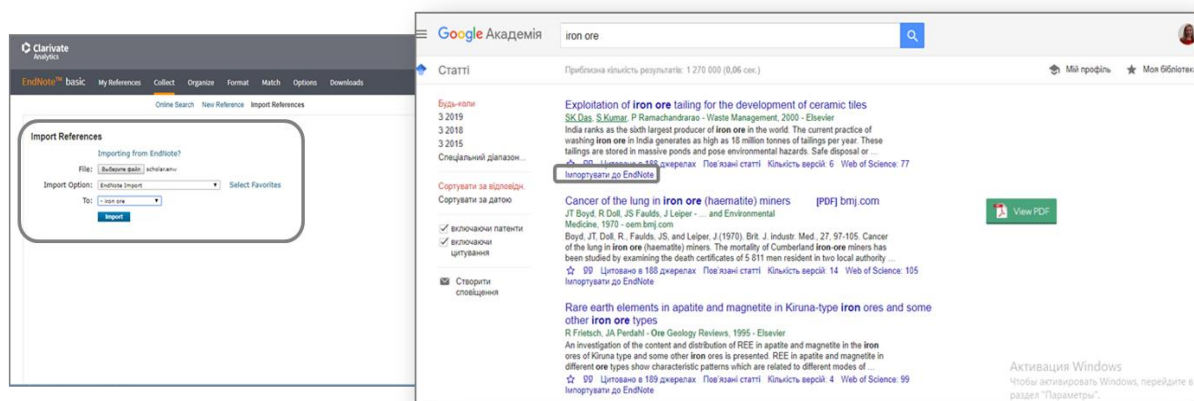

Рис. 3. Імпортування бібліографічних записів з Google Академії

Науковець може скористатись вкладкою «Organize» і керувати спільним доступом до теки «iron ore». Зауважено, що співавтор, якому надається спільний доступ, має створити обліковий запис EndNote online для перегляду або редагування бібліографічних записів (Рис. 4).

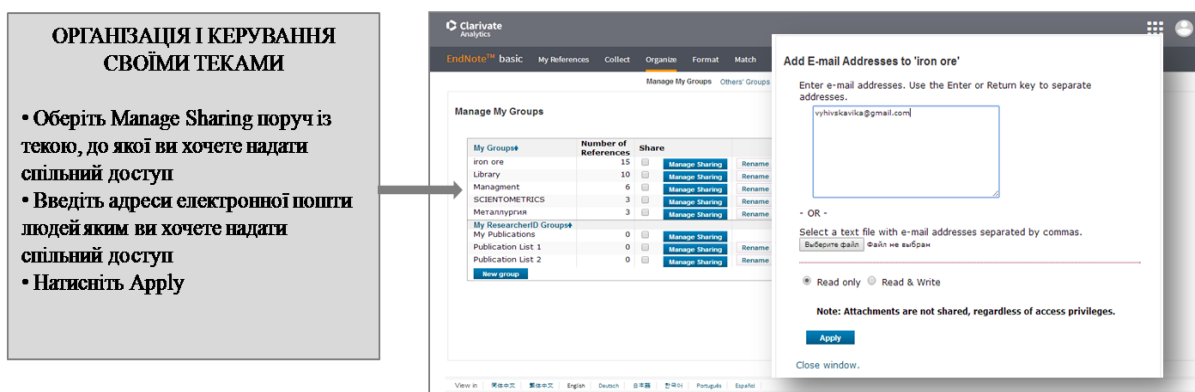

Рис. 4. Організація і керування своїми теками

Наступний крок роботи з інструментом EndNote online – оформлення бібліографії та посилань у тексті. Використовуємо вкладку «Format», модуль «Cite While You Write™ Plug-In», завантажуюмо і встановлюємо на комп'ютер плагін для Windows, одержуємо вкладку у Microsoft Word, яка дає змогу вставляти посилання та автоматично формувати цитати і бібліографію під час написання або редагування статті (Рис. 5).

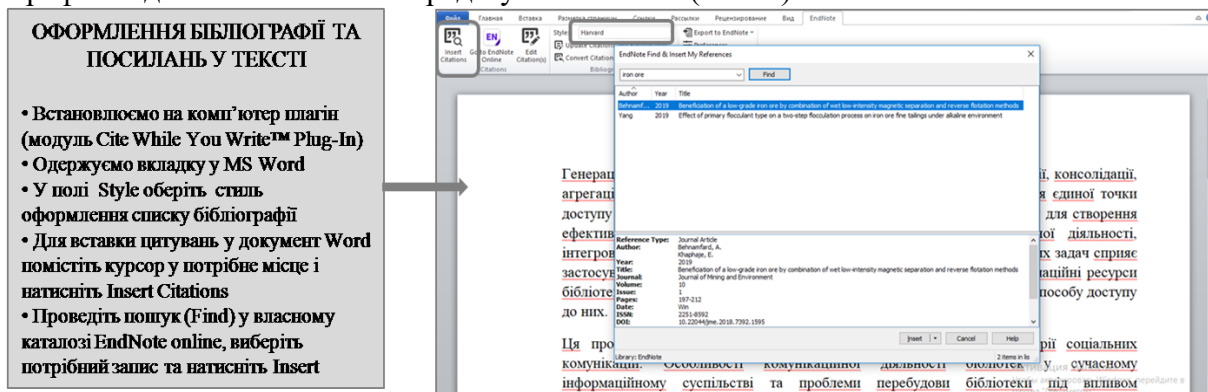

Рис. 5. Оформлення бібліографії та посилань у тексті

Кожен журнал має специфічний формат оформлення статей, частиною якого є стиль оформлення списку літератури [5]. Модуль «Bibliography» дає можливість формувати такий список за темою дослідження в основних міжнародних стилях. Наприклад: APA, Harvard, IEEE, MLA, Vancouver, Chicago та ін. Зауважено, що EndNote online передбачає форматування бібліографії за ДСТУ ГОСТ 1.7-2006 «Бібліографічний запис. Бібліографічний опис».

За допомогою вкладки «Match» здійснюємо пошук міжнародного журналу для публікації. Для цього заповнюємо поля: назва та анотація. За бажанням, у спадному меню, обираємо теку «iron ore» (Рис. 6).

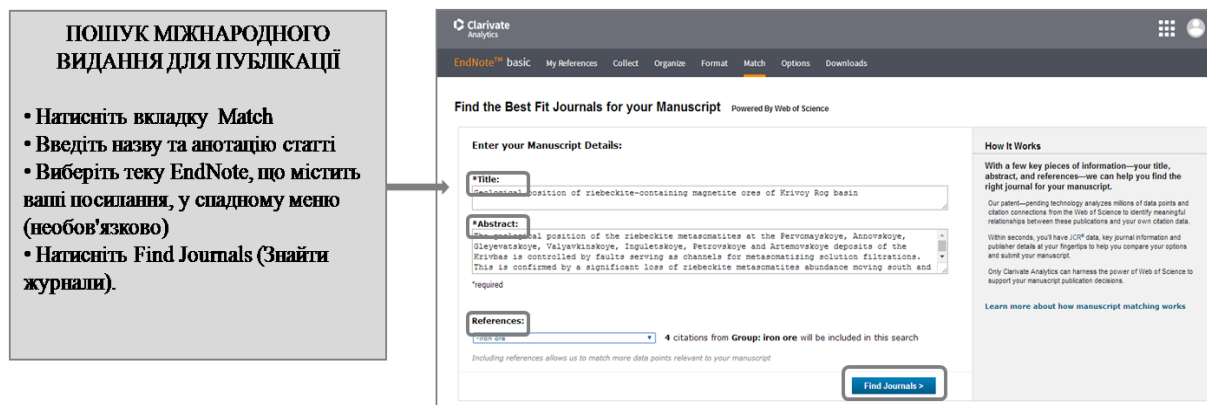

Рис. 6. Пошук міжнародного видання для публікації

Протягом декількох секунд буде надано дані JCR, інформація про журнал і видавця, що допоможе порівняти всі представлені варіанти та подати статтю (Рис. 7).

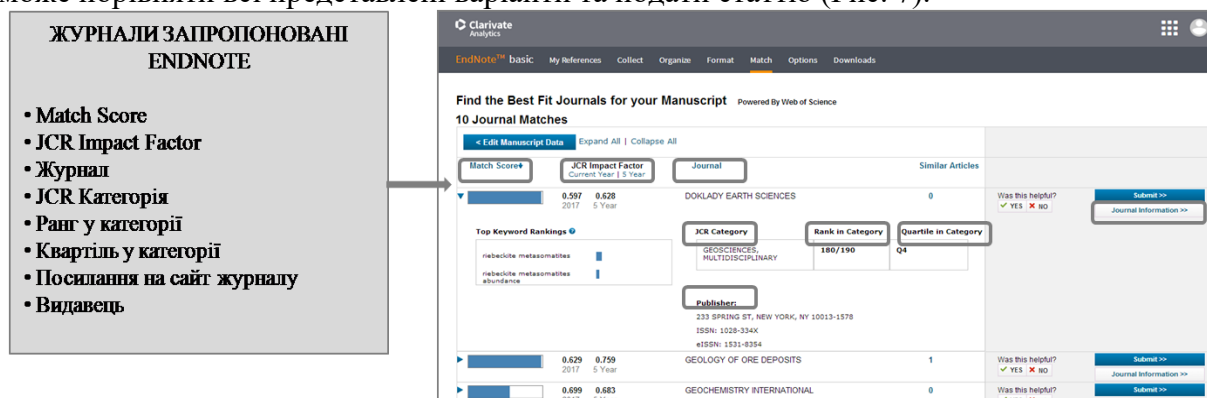

Рис. 7. Журнали запропоновані EndNote

Бібліотека дедалі більше інтегрує свою роботу з науковцями університету: розповсюджує інформацію про доступ до міжнародних інформаційних ресурсів; здійснює моніторинг публіцистичної активності науковців; проводить консультативну роботу з питань цитування та складання бібліографічних посилань тощо.

Учасники флеш-семінарів висловили однозначну думку про доцільність проведення практичних занять, які допомагають науковцям орієнтуватися і застосовувати у своїй роботі інструментарій міжнародних наукометричних баз даних.

Список літератури

1. Вараксина Н. В. Системи керування бібліографічною інформацією як інструмент наукової діяльності [Електронний ресурс] : тези доповіді / Н. В. Вараксина // Міжнародна наукова конференція «Бібліотека. Наука. Комунікація», 2018. – Режим доступу: <https://bit.ly/2L2d4Wu>.
2. Грудініна Н. Д. Бібліографічна база даних як джерело наукометричних досліджень [Електронний ресурс] / Н. Д. Грудініна // Науково-педагогічні студії : науковий журнал, 2018. – Вип. 2. – С. 99-106. – Режим доступу: <https://bit.ly/2PqtoyK>.
3. Колесникова Т. О. Сервісні служби сучасної університетської бібліотеки: обслуговування науковців [Електронний ресурс] / Т. О. Колесникова // Безпекове інноваційне суспільство: взаємодія у сфері правової освіти та правового виховання : міжнар. інтернет-конф., 25 трав. 2016 р., Нац. юрид. ун-т ім. Ярослава Мудрого. – Харків, 2016. – Режим доступу: <https://bit.ly/2DStQI0>.
4. Коротка інструкція EndNote Basic [Електронний ресурс] // Пан бібліотекар : блог про бібліотечну справу та інформаційні технології, 2013. – Режим доступу: <https://bit.ly/2Gwv4mg>.
5. Тихонкова І. О. Список літератури наукової статті – важливий індикатор якості статті (як не мати зайвого клопоту з його оформленням [Електронний ресурс] / І. О. Тихонкова // Наука України у світовому інформаційному просторі, 2015. – С. 100-106. – Режим доступу: <https://bit.ly/2GDpMXt>.

6. Українські науковці вп'ятеро частіше стали використовувати Web of Science та Scopus після того, як МОН передплатило доступ до цих баз даних у закладах вищої освіти [Електронний ресурс] // Міністерство освіти і науки України, 2018. – Режим доступу: <https://bit.ly/2qGPHFf>.

7. EndNote: EndNote Online. Information on using EndNote, with links to resources [Electronic resource] // Clarivate Analytics. – URL: <https://bit.ly/2ICQRvZ>.

УДК 001.89:004.77:027.021

***Цокало Олена Олександрівна
Ткаченко Діна Віталіївна***

Миколаївський національний аграрний університет

Вдосконалення науково-дослідної роботи в університеті засобами інструментарію Scopus та Web of Science

У доповіді висвітлюються питання адаптації науковців у наукометричному просторі. Розглянуто досвід роботи фахівців бібліотеки МНАУ щодо поширення результатів наукових досліджень вчених університету у світовому науковому інфопросторі.

Ключові слова: науково-дослідна робота, наукометричний простір, інструментарій Scopus, інструментарій Web of Science, бібліотека МНАУ.

Проблемними аспектами входження української науки до світового наукового простору наразі залишається мотивація до наукової діяльності, здатність до її здійснення, а також якісне та своєчасне інформаційне забезпечення. Крім того, значним фактором проведення наукових досліджень є дослідницька культура. Високий рівень дослідницької культури забезпечує успішність вирішення професійних педагогічних завдань усіх рівнів. Дослідницька культура забезпечує і адекватне визначення цілей досліджень, і розробку нових технологій і методик навчання, і підходів до оцінки результативності навчання. Рівень професійної освіти в університетах багато в чому визначається рівнем проведеної науково-дослідної роботи. Саме тому, наукові досягнення є одним з найважливіших показників роботи вищого навчального закладу. Особливості організації сучасної науки створили такі умови, що одним з основних результатів діяльності вчених є наукова стаття в профільному професійному журналі. Публікації у наукових журналах, як складова наукових комунікацій, надає можливість отримати об'єктивні наукометричні показники, які характеризують рівень наукової діяльності вишу. Що стосується методів оцінки наукової праці, то можна виокремити експертну оцінку та бібліометричний (наукометричний) аналіз. Зараз одним з основних наукометричних показників є кількість публікацій в наукових журналах та їх цитованість.

Значним поштовхом до публікаційної активності став наказ Міністерства освіти і науки України наприкінці 2012 року, в якому визначено нові вимоги до опублікування результатів наукових досліджень. У зв'язку з цим перед науковцями постало питання доведення своїх наукових праць до вимог провідних українських та закордонних видань, що індексуються в наукометричних БД. Окрім того, згідно з ч. 1 п. 30, до результатів професійної діяльності особи за спеціальністю, яка застосовується до визнання кваліфікації, відповідної спеціальності включено обов'язкову наявність за останні п'ять років наукових публікацій у періодичних виданнях, які включені до наукометричних баз, рекомендованих МОН, зокрема Scopus або Web of Science Core Collection [4].

В даний час існують дві всесвітньо визнані компанії, які складають бази даних цитування - це Clarivate Analytics і Elsevier. Clarivate Analytics (раніше Thomson Reuters), є одним із найбільших світових провайдерів інформації для професіоналів, вже багато років створює базу даних Web of Science (WoS), яка є глобальним електронним науково-інформаційним середовищем. З 2004 року компанія Elsevier складає найбільшу в світі єдину

реферативну базу даних Scopus, яка є не тільки реферативною БД, але і наукометричною платформою.

На сьогодні бібліотека Миколаївського національного аграрного університету розвивається як інформаційний центр та як одна зі складових у системі наукової комунікації університету. І це означає, що будь-яке питання, яке стосується документованого знання вимагає активної участі і підтримки з боку бібліотеки та має увійти в сферу її послуг.

Враховуючи те, що бібліотека МНАУ виконує одну з ключових ролей у системі наукових комунікацій університету, саме на неї покладено дослідження методів, засобів та шляхів підвищення бібліометричних показників шляхом координації взаємодії науковців з наукометричними базами даних. Пріоритетної ролі у системі наукових комунікацій бібліотека МНАУ досягла у взаємодії з науковцями університету, вивчаючи їх потреби та запити.

Уперше наш університет отримав доступ до бази даних Web of Science у 2017 році згідно з наказом МОН України № 1286 від 19.09.2017 року «Про надання доступу вищим навчальним закладам і науковим установам, що знаходяться у сфері управління Міністерства освіти і науки України, до електронних наукових баз даних» [5]. З моменту отримання доступу бібліотека МНАУ взяла на себе обов'язок не тільки аналізувати наукометричні показники діяльності науковців, а й надавати консультативну та практичну допомогу у роботі з цією базою даних.

Оскільки робота з базою даних WoS вимагає наявності спеціальних навичок та знань, фахівці нашої бібліотеки пройшли навчання за допомогу вебінарів організованих компанією Clarivate Analytics та отримали сертифікати.

Завдяки такому навчанню спеціалісти бібліотеки МНАУ на сьогодні виконують оперативне консультування з різних питань використання БД представниками кафедр та окремих науковців, надають консультації з організації розширеного пошуку в WoS та Scopus, постійно надаються аналітичні звіти до науково-дослідного відділу. На допомогу в роботі з цими наукометричними базами даних бібліотекою створено web-огляд «Ефективна робота науковців з базами даних Web of Science та Scopus», який включає відео-уроки, методичні матеріали та практичні рекомендації з пошуку та аналізу інформації про публікації, створенню власного профілю у цих БД [6; 7]. Розміщений на сайті бібліотеки web-огляд «Створення профілю науковця у реєстрах ідентифікаторів дослідників Orcid та ResearchID» допоможе дослідникам та науковцям університету зареєструватися у реєстрах ідентифікаторів дослідників та отримати цифровий ідентифікатор науковця.

З початку отримання доступу до БД WoS бібліотекою здійснювалася робота по створенню профілів Миколаївського національного аграрного університету в наукометричних БД. На сьогодні створено і відстежується профіль МНАУ у Web of Science та Scopus. Був проведений моніторинг по відстеженню всіх варіантів назв університету протягом його існування. Це надзвичайно важливо, бо, якщо в публікації зазначено назву установи, яка хоч трохи відмінна від офіційної, то подібна публікація не потрапить у загальну скарбничку університету. За профілем університету відстежуються наукові публікації науково-педагогічних працівників університету, їх кількість та цитованість.

Однією з проблем, яка виникла у процесі роботи з БД WoS – є невірне зазначення назви університету. У такому разі публікація не потрапляє до профілю університету. Для вирішення цієї проблеми фахівці бібліотеки МНАУ координують дії з представниками Clarivate Analytics за допомогою форми зворотнього зв'язку.

Іншим проблемним питанням, яке постало перед фахівцями бібліотеки МНАУ, стало розповсюдження так званих «хижацьких журналів». Оскільки у науково-педагогічних працівників було недостатньо досвіду з розпізнавання шахрайських видавництв, фахівці бібліотеки, попередньо взявши участь у вебінарі «Як уникнути публікації у недоброчесному (хижацькому) журналі», провели ряд консультацій з цього приводу.

Також для науковців університету постійно здійснювали розсилку актуальної інформації по вибору журналу для своєї наукової публікації. Проводили групові семінари та індивідуальні тренінги з проблеми як уникнути хижацьких журналів. Роз'яснювали поняття хижацького (сміттєвого, несумлінного) журналу та його основні ознаки. На прикладах хижацьких розсилок перевіряли, куди запропонували надіслати статтю.

На сайті бібліотеки було розміщено відеоматеріал «Увага! Хижацькі журнали» та перелік видань, що індексуються у Scopus та Web of Science, який може бути корисним при виборі науково-педагогічними працівниками журналу для публікації результатів своїх наукових досліджень.

Слід відзначити, що веб-сайт бібліотеки МНАУ взагалі виступає важливим інструментом доступу до українських і світових інформаційних ресурсів. Сьогодні він розглядається як платформа, що дає змогу виконувати функції, притаманні реальній організації у віртуальному просторі, та надає додаткові можливості користувацькій аудиторії. Представлення ресурсів на сайті бібліотеки МНАУ сприяє не тільки формуванню позитивного іміджу бібліотеки (і як наслідок - університету), а й робить її доступною для віддаленого користувача.

Значний обсяг інформаційно-аналітичної роботи бібліотеки спрямований на регулярне інформаційне забезпечення учасників освітнього процесу університету. Індивідуальне і групове інформування здійснюється через надсилання по e-mail на кафедри та деканам факультетів університету списків нових надходжень, документів з певної галузі знань з посиланнями на електронні ресурси.

Діяльність бібліотеки у сфері представництва наукових досягнень університету здійснюється за напрямками:

- створення профілів МНАУ в наукометричних базах даних Scopus та Web of Science та проведення аналізу публікаційної активності науковців університету;
- проведення інформаційно-освітньої та консультативної роботи з метою створення власних профілів науковців університету в ORCID та Researcher ID;
- активне наповнення Інституційного репозитарію МНАУ для популяризації наукових здобутків науковців.

Розвиток Інституційного репозитарію надзвичайно важливий в контексті покращення рейтингування МНАУ в Webometrics. З метою популяризації, підвищення рейтингу та доступності електронних бібліотечно-інформаційних ресурсів за рахунок використання сучасних бібліотечних та веб-технологій бібліотека МНАУ та інституційний репозитарій зареєстровано на інформаційному порталі «Наука України: доступ до знань» [1]. Бібліотека отримала індивідуальний реєстраційний код (сиглу). Мета проекту – популяризація наукових надбань вчених нашого університету, висвітлення їхньої ролі в розвитку науки краю, держави та світу, а також їхнього достойного місця в світовій науковій еліті.

Репозитарій МНАУ додано до реєстру Національного репозитарію академічних текстів, основною метою якого є сприяння розвитку освітньої, наукової, науково-технічної та інноваційної діяльності шляхом поліпшення доступу до академічних текстів та сприяння академічній доброчесності.

У результаті проведеної бібліотекою роботи щодо інтеграції наукових публікацій та збільшення рівня представництва МНАУ у міжнародному інформаційний просторі було на сьогодні ідентифікатор ORCID отримали 171 науково-педагогічний працівник університету та Researcher ID – 156. Значно покращилася динаміка представлення наукових праць працівників університету у Web of Science. У період 2015-2017 рр. у базі було зареєстровано лише 30 публікацій, з 2018 року їх було більше 30. У Scopus за період з 2015 року до сьогодні внесено 65 публікацій, 25 з яких – у 2018 році.

Таким чином, питання забезпечення вчених необхідними українськими та світовими інформаційними ресурсами, інтеграції наукових публікацій та збільшення рівня

представництва університетської науки у міжнародному інформаційний просторі становить стратегічно важливий напрям діяльності бібліотеки. Надаючи інформаційну підтримку навчальній, науковій та виховній діяльності, бібліотека прагне бути активним партнером на всіх стадіях життєвого циклу наукових досліджень вчених МНАУ. Бібліотека університету взяла на себе відповідальність за поширення результатів досліджень наших науковців у світовому інфопросторі, розвиває сервіси із підтримки наукових публікацій, надає допомогу з інтегрування публікацій у світові БД, проводить консультації, тренінги щодо реєстрації в наукометричних БД, допомагає створити профіль вченого, установи та наукового видання.

Список літератури

1. Наука України: доступ до знань [Електронний ресурс] / Національна бібліотека України імені В. І. Вернадського. – Київ, 2018. – Веб-сайт. – Режим доступу : www.irbis-nbuv.gov.ua/Sci_Lib_UA.
2. Підготовка статті до публікації у міжнародних наукових виданнях [Електронний ресурс] : методичні рекомендації / уклад. О. О. Цокало, Д. В. Ткаченко ; ред. О. Г. Пустова. – Миколаїв : МНАУ, 2015. – 88 с. - Режим доступу : <http://dspace.mnau.edu.ua/jspui/handle/123456789/2993>.
3. Про затвердження Ліцензійних умов провадження освітньої діяльності [Електронний ресурс] : постанова Кабінету Міністрів України від 30 грудня 2015 р. № 1187 ; станом на 23 травня 2018 р. – Режим доступу : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1187-2015-p>
4. Про надання доступу вищим навчальним закладам і науковим установам, що знаходяться у сфері управління Міністерства освіти і науки України, до електронних наукових баз даних [Електронний ресурс] : наказ Міністерства освіти і науки України від 19.09.2017 № 1286. – Електр. текст. дані. – Режим доступу : <http://zakon.rada.gov.ua/rada/show/v1286729-17>.
5. Про надання доступу закладам вищої освіти і науковим установам, що знаходяться у сфері управління Міністерства освіти і науки України, до електронних наукових баз даних [Електронний ресурс] : наказ Міністерства освіти і науки України від 06.11.2018 № 1213. - Режим доступу : https://library.vspu.edu.ua/inform/nakaz_bd_scopus_web_of_science.pdf.
6. Робота з наукометричною базою SCOPUS [Електронний ресурс] : веб-огляд. - Режим доступу : https://lib.mnau.edu.ua/03_scopus_MNAU.htm.
7. Робота з наукометричною базою WEB OF SCIENCE [Електронний ресурс] : веб-огляд. - Режим доступу : https://lib.mnau.edu.ua/03_web_of_science_MNAU_1.htm.
8. Створення профілю науковця у реєстрах ідентифікаторів дослідників ORCID та RESEARCHER ID [Електронний ресурс] : веб-огляд. - Режим доступу : https://lib.mnau.edu.ua/03_orcid_MNAU.htm.
9. Цокало О. О. Роль бібліотеки МНАУ у створенні наукометричного портрета науковця / О. О. Цокало, Д. В. Ткаченко // Науково-комунікаційний простір бібліотеки ЗВО: вимоги часу та реалії : матеріали Всеукраїнської наук.-практ. конф., 1-2 листопада, 2018р. - Миколаїв, 2018. - С. 79-83.

УДК 027.7:023-047

Карпенко Світлана Володимирівна
Українська інженерно-педагогічна академія

«Рівняння на науковця» або сучасні сервіси бібліотеки ЗВО

У роботі проаналізовано сучасні сервіси університетських бібліотек. Підкреслена необхідність набуття бібліотекарями нових компетенцій. На прикладі Наукової бібліотеки УПА розглянуто досвід роботи із впровадження нових сервісів.

Ключові слова: сервіси бібліотек, УПА, наукова бібліотека, компетенції бібліотекарів

В работе проанализированы современные сервисы университетских библиотек. Подчеркнута необходимость приобретения библиотекарями новых компетенций. На примере Научной библиотеки УИПА рассмотрен опыт работы по внедрению новых сервисов.

Головним завданням бібліотеки як соціокультурної структури незалежно від часів і суспільних устроїв є збирання, упорядкування, зберігання знань та інформації на всіх носіях і з усіх каналів інформації. Вже багато років діяльність бібліотек закладів вищої освіти спрямована на максимально якісне задоволення інформаційних потреб користувачів у навчальній, науковій, педагогічній діяльності шляхом надання необмеженого, вільного

доступу до бібліотечних, національних та світових ресурсів. Але головна ознака сучасної бібліотеки ЗВО – максимально повна орієнтація на потреби науковця, тобто перенесення уваги з потреб читача на потреби автора. Сьогодні бібліотеки закладів вищої світи мають потужний потенціал для підтримки та просування української науки. У бібліотеках ЗВО відбувається змінення вектора уваги до пріоритетності надання послуг автору-вченому. Бібліотека стає інформаційним посередником у дослідженнях наукового статусу викладачів та ЗВО.

Науковці потребують підтримки в багатьох галузях протягом всього періоду дослідження: планування, організація, безпека, документування та спільне використання, підготовка наборів даних для депонування і довгострокового зберігання, а також питання, пов'язані з авторськими правами, ліцензуванням та інтелектуальною власністю в цілому.

На думку Колеснікової Т. О., бажано створити «ЕФЕКТ НЕОБХІДНОСТІ» – ситуації, коли при згадуванні питання щодо покращення показників наукової впливовості (бренда) ЗВО чи окремого вченого, першою думкою університетської спільноти була б «ЗВЕРНУТИСЯ ДО БІБЛІОТЕКИ». Можна стверджувати також, що поява взаємодії «дослідники – бібліотека» сприятиме зростанню успішності кожного дослідника, ЗВО та самої бібліотеки. [3].

Безумовно для того, щоб стати повноцінним партнером у розвитку цифрової науки та освіти бібліотекарям необхідно постійно набувати нові знання, навички та компетентності. Новий тип інформаційного фахівця повинен вільно почуватися в інтелектуальному середовищі науковця, працювати з метаданими, знати пошукові технології, принципи розповсюдження інформаційних ресурсів, збереження даних – тобто мислити як науковець, бути науковцем. [4]

У 2016 р. Міжнародна Об'єднана цільова група з компетентностей бібліотекарів на підтримку електронних досліджень і наукових комунікацій запропонувала для впровадження в діяльність наукових бібліотек два документи. Це «Профіль компетентностей бібліотекарів з наукової комунікації та відкритого доступу» [1] та «Профіль компетентностей бібліотекарів в управлінні даними досліджень». [2]

Згідно першого документа участь бібліотек у сфері наукової комунікації та відкритого доступу, як правило, належить до одного з чотирьох напрямів:

- послуги з наукового видавництва;
- послуги репозитарію відкритого доступу;
- консультації з питань авторського права та відкритого доступу;
- оцінювання наукових ресурсів.

Діяльність бібліотек в управлінні даними досліджень розглядається як поділ на три основні категорії:

- забезпечення доступу до даних;
- підтримка дослідників і студентів в управлінні своїми даними;
- управління колекціями даних.

Деякі з їх функцій збігаються, але кожна з цих областей має деякі відмінні сервіси і вимоги до кваліфікації.

Зокрема, бібліотекарі повинні мати широке бачення і розуміння видавничих моделей, як традиційних (комерційних, суспільних), так і відкритого доступу, питань інтелектуальної власності, а також економічних аспектів наукового видавничого процесу. Стосовно управління даними у більшості випадків від бібліотекарів потрібен певний рівень предметних знань для підтримки управління даними досліджень, в тому числі, щонайменш, базове розуміння характеру галузі, її норм і стандартів.

Сьогодні науковці, студенти чекають від бібліотеки ЗВО наступних сервісів та послуг:

- якісного інформаційного забезпечення та онлайн-доступу до баз даних;
- розповсюдження результатів досліджень;

- допомоги у пошуку і підборі перевірених джерел інформації;
- підбору видання для опублікування статті;
- оформлення публікацій;
- перевірки наданої інформації;
- розвитку власних університетських видань;
- інформаційно-аналітичної діяльності щодо відображення публікаційної активності та впливовості у світових рейтингах кожного науковця ЗВО;
- підтримка дослідників і студентів в управлінні своїми даними;
- консультаційної допомоги у розвитку інформаційної культури та дослідницьких навичок і стратегій користувачів та ін.

Пропонуємо до розгляду досвід роботи із впровадження нових сервісів Наукової бібліотеки Української інженерно-педагогічної академії.

Підтримуючи Будапештську ініціативу відкритого доступу (Budapest Open Access Initiative), яка сприяє прискореному розвитку науки, бібліотека виступила ініціатором створення електронного архіву академії. Реалізований на базі відкритого програмного коду DSpace Електронний архів Української інженерно-педагогічної академії (ElArUIPA), було введено в експлуатацію в 2012 р., і станом на 25.04.2019 р. налічує 5669 документів.

Повні тексти навчальних та навчально-методичних видань користувачі мають змогу отримати також шляхом реєстрації в електронному каталозі на сайті бібліотеки.

Приділяючи значну увагу наукометричним та бібліометричним дослідженням Наукова бібліотека УПА бере на себе частину відповідальності за ефективність науково-інформаційної діяльності академії. Можна сказати, що бібліотека сьогодні замикає на собі весь цикл циркуляції наукових публікацій.

Фахівці бібліотеки визначають найбільш «рейтингові» журнали (за показниками міжнародних наукометричних БД «Web of Science» та «Scopus»), у яких бажано публікуватись науковцям академії; допомагають в оформленні наукових публікацій.

Проводяться дослідження щодо індексів впливовості періодичних видань у наукометричних БД (Scopus, WoS, DOAJ, Google Scholar, Index Copernicus та ін.).

Розвивається діяльність наукової бібліотеки як видавця наукових журналів. У тісній взаємодії з відповідальними редакторами наукових збірників академії НБ приймає участь у виданні та просуванні фахових видань академії до наукометричних баз даних. Статті для збірників наукових праць академії проходять аналітико-синтетичну обробку в НБ (УДК, перевірка бібліографії за ДСТУ та References), повні тексти статей розміщуються на інтернет-порталі НБУВ «Наукова періодика України». Науковою бібліотекою проводиться перевірка статей на плагіат. У 2018 р. розпочато роботу з оновлення сайтів збірників на загальнодержавній технологічній платформі Open Journal Systems (OJS), наповнення сайтів новою інформацією у відповідності до вимог міжнародних наукових баз даних. Здійснюється оцифрування та збереження цифрових архівів на сайтах журналів. Розпочато роботу з Crossref з отримання та присвоєння Digital Object Identifier (DOI) статтям збірників. З метою реклами збірників та пропаганди науки УПА Науковою бібліотекою створено профілі збірників у Google Scholar.

Наукова бібліотека УПА долучилась до відповідальності за поширення результатів наукових досліджень учених академії у світовому науковому просторі.

Згідно з наказом Міністерства освіти і науки України від 6 листопада 2018 р. № 1213 на 2019 р. академії надано доступ до БД SCOPUS та Web of Science.

Проведено роботу з редагування профілю УПА у цих БД, що надає можливості коректного пізнання статей та автоматичне прив'язування їх до профілю академії.

Бібліотека здійснює моніторинг наукового потенціалу УІПА та особистого рейтингу вчених в українському індексі наукового цитування, рейтингах міжнародного рівня; сприяє формуванню бренду вченого. Нині не є секретом, що створення та підтримка в активному стані наукових профілів в онлайн мережі – запорука зростання наукової впливовості. Фахівці бібліотеки консультують та практично допомагають зареєструватися у реєстрах ідентифікаторів автора ORCID, наукометричних БД (Google Scholar, WoS та ін.).

Наразі триває цикл тренінгів для викладачів академії з наповнення авторських профілів науковців.

Оскільки за наповнення бази Google Scholar відповідає комп'ютерний алгоритм до профілів науковців часто додаються певні ненаукові документи, натомість відсутні деякі рецензовані джерела. А джерела, що розміщені на сайтах різними мовами система може сприйняти дублетами. Інші реєстри та бази взагалі не передбачають автоматичного наповнення авторських профілів. Необхідно регулярно додавати до них свої наукові публікації та результати досліджень. На тренінгах фахівець бібліотеки допомагає усвідомити, що тільки активність вченого у своїх профілях дозволяє ефективно представити свої наукові здобутки світовій науковій спільноті, збільшити цитування публікацій і тим самим підвищити свій власний рейтинг та рейтинг академії.

З метою більшої популяризації здобутків вчених академії фахівцями бібліотеки аналізуються соціальні мережі науковців. На нашу думку, особливе місце серед сучасних популярних каналів фахової веб-комунікації посідає соціальна мережа науковців ResearchGate, яка дозволяє кожному користувачеві створити власний профіль, поділитися повними текстами публікацій та побудувати мережу наукових контактів у веб-просторі. Цей ресурс є надзвичайно популярним серед частоцитованих науковців різних галузей, тому вчені академії активно стали долучатися до ResearchGate.

На допомогу науково-дослідному сектору академії бібліотека систематично проводить моніторинг наукометричних БД. Регулярно надаються довідки про h-індекс окремого вченого та місце академії у ранжуванні за індексом Гірша. Оперативно надати довідки допомагає «Авторитетний файл «Індивідуальний автор» в АБІС «ІРБІС», в якому крім місця роботи автора нині додаються інтерактивні посилання на профілі науковця. Наявність посилання передбачає отримання достовірної інформації про публікації науковця та його індекс Гірша на час перегляду профілю.

Кожен науковець має змогу отримати перелік своїх публікацій (у тому числі тих, що увійшли до БД Scopus та WoS) з електронного каталогу Наукової бібліотеки. Вся інформація про публікації упорядкована у БД «Праці співробітників УІПА».

Отже, сьогодні вчені усвідомлюють, що наукові публікації є не тільки формальною вимогою для отримання наукових ступенів та вчених звань, а базовим показником, що відображає їх наукову діяльність. Бібліотеки, як активні учасники нової інфраструктури наукової комунікації допомагають збільшити видимість наукових публікацій та їх науковий вплив. Ефективні механізми збільшення публікаційної активності, що застосовують сьогодні бібліотеки сприяють підвищенню рейтингів наукового потенціалу ЗВО.

Список літератури

1. Calarco P. Профіль компетентностей бібліотекарів з наукової комунікації та відкритого доступу = Librarians' Competencies Profile for Scholarly Communication and Open Access [Electronic resource] / P. Calarco, K. Shearer, B. Schmidt, D. Tate; [transl. T. Zhestkova, O. Brui] // Librarians' Competencies for E-research and Scholarly Communication. – 2016. – June. – P. 1–6. – Access Mode: http://ela.kpi.ua/bitstream/123456789/17103/1/Zhestkova_Brui_Librarian_Competent.pdf (дата звернення: 15.04.2019).

2. Schmidt B. Профіль компетентностей бібліотекарів в управлінні даними досліджень = Librarians' Competencies Profile for Research Data Management [Electronic resource] / B. Schmidt, K. Shearer ; [transl. Ye. Portseva, T. Kolesnykova] // Joint Task Force on Librarians' Competencies in Support of E-Research and Scholarly

Communication. – 2016. – June. – P. 1–7. – Access Mode: <http://eadnurt.diit.edu.ua/jspui/bitstream/123456789/8788/1/Schmidt.pdf>. (дата звернення: 15.04.2019).

3. Колесникова Т. О. Університетська бібліотека: створюємо простір успіху [Електронний ресурс] / Т. О. Колесникова // Бібліотека університету на новому етапі розвитку соціальних комунікацій : матеріали Міжнар. наук.-практ. конф. (Дніпро, 1–2 груд. 2016 р.). – Дніпро : ДНУЗТ, 2016. – Електрон. дан. – Режим доступу: <http://bit.ly/2ypFbnd> (дата звернення: 05.04.2019). – Загол. з екрана.

4. Назар'єва С. В. Бібліотека як видавець наукових видань / С. В. Назар'єва // Бібліотечний форум: історія, теорія і практика. – 2017. – № 1. – С. 6–10. – Електрон. аналог. друк. вид. – Режим доступу: <http://bit.ly/2foc38i> (дата звернення: 05.04.2019). – Загол. з екрана.).

5. Назаровець С. Вплив відкритого доступу на цитованість робіт молодих українських науковців / С. Назаровець // Вісник Книжкової палати. – 2015. – № 2. – С. 24–28.

УДК 027.7:61:004.77(477.53)

Бак Оксана Василівна

Українська медична стоматологічна академія

Комунікативні on-line сервіси бібліотеки УМСА

У статті розглянуто роль on-line сервісів як каналів комунікації бібліотек. Висвітлені основні платформи для спілкування у віртуальному просторі з читачами, переваги, критерії вибору ресурсу, ефективність для утримання своїх позицій в комунікаційному просторі. Показані основні тенденції при роботі через соціальні мережі та інші канали.

Ключові слова: бібліотека УМСА, соціальні мережі, smm, маркетинг, комунікація, нетикет.

Бібліотеки осучаснюються настільки швидко, що людина, яка кілька років не відвідувала книгозбірню має в своїй уяві ще усталений шаблон: книга, тиша, напівпусті зали. Завітавши до бібліотеки УМСА можна пересвідчитися, що читальні зали переповнені (фото 1, 2, 3), відбувається постійний рух у віртуальному просторі (фото 4). У час, коли веб-користувачі приділяють кілька секунд інформації в Інтернеті, наші працівники успішно змагаються за їхню увагу. Нові, невласливі раніше функції, digital-маркетинг, PR, smm – це все про бібліотеку[2,3]. З-поміж комунікативних сервісів, якими користується бібліотека УМСА натеper можна виокремити: Facebook, Instagram, Youtube, on-line-консультант на сайті, Email.

Усі оприлюднені дописи				
Охоплення: Органічне / Сплачене				
Оприлюднено	Допис	Тип	Націлення	Охопле
22.04.2019 09:36	Бібліотека одержала 12 назв	📄	📧	188
19.04.2019 09:49	Щоб брати землю, природу,	📄	📧	139
19.04.2019 14:23	І знову поповнення	📄	📧	393
19.04.2019 09:32	Нещодавно на полиці читальної	📄	📧	174
17.04.2019 15:10	До бібліотеки #УМСА надійшов 6-	📄	📧	136
17.04.2019 09:40	І знову велика партія нових книг!	📄	📧	2,4K
16.04.2019 10:46	Дякуємо першому проректору проф.	📄	📧	188
16.04.2019 09:39	16 квітня – Весільний день	📄	📧	160
15.04.2019 10:29	Бібліотека #УМСА отримала 2	📄	📧	1,2K
12.04.2019 11:34	Сьогодні на методичному	📄	📧	227
10.04.2019 10:11	Рубрика "Вічитаю рекоменду	📄	📧	142
09.04.2019 13:56	Читальна зала бібліотеки #УМСА	📄	📧	417

Рис. 1, 2, 3, 4.

Деякі бібліотеки також використовують для комунікації Twitter та Telegram.

Для чого потрібні комунікативні сервіси? Завдяки ним всі напрацювання бібліотеки читачі можуть бачити в кілька кліків. Повсякденна робота, електронні ресурси, каталог, репозитарій та багато іншого розміщено на офіційному веб-ресурсі www.biblumsa.blogspot.com (фото 5). Завдяки цьому ресурсу можна комунікувати з відвідувачами: є можливість коментувати публікації. На ньому розміщений також on-line-консультант, де кожен, хто завітав на сторінку, може поставити запитання і оперативно отримати відповідь (фото 6). Але основними «майданчиками» для спілкування з користувачами є Facebook, Instagram, Email.

Рис. 5, 6.

Щодня багато людей надсилають електронні листи. Це і запити УДК, і запитання, і офіційні листи з інших бібліотек та міністерств; привітання, запрошення до участі в проектах, статті до репозитарію, запити до бібліографів тощо. Запит через електронну пошту традиційно вважається офіційнішим, ніж запит тієї ж послуги через соціальні мережі. Бібліотека УМСА має кілька електронних адрес на різних доменах. Так, адреса biblioteca@umsa.edu.ua є корпоративною, тільки завдяки їй можна, наприклад, зареєструватися на певних «онлайн-майданчиках». Є декілька Email на домені Google, вони надійні та універсальні. Кожна пошта використовується щоденно.

В останні роки активність бібліотеки УМСА у соціальних мережах зросла, і відповідно, зросла кількість комунікацій на власних публіках[4]. Facebook традиційно залишається комунікативним сервісом № 1 для бібліотеки ЗВО (фото 7). Зараз це платформа, де присутні користувачі різного віку, статі, освіти тощо. В УМСА можна зустріти і 17-річного студента із Нігерії, і 100-річного професора (так, саме цього року ми святкуємо 100-річчя нашого професора Максима Дудченка, і в нього теж є профіль в FB!), тому Facebook ідеально підходить для розповсюдження новин, комунікації з читачами, моніторингу вподобань, переймання досвіду колег тощо. Спостереження в повсякденному житті показують, наскільки потужною є система соціальних мереж та її вплив на населення в усіх країнах, тому використовуємо цей засіб комунікації на повну![5]

Робота з молоддю (переважно нашими користувачами є студенти 17-22 років) спонукала бібліотекарів бути присутніми в Instagram, оскільки саме ця вікова категорія на ньому є переважною більшістю. В Інстаграмі свої «закони», зокрема акцент на візуалізації, коротких текстах. Модераторам є що показати!(фото8). Адже кожен процес роботи фотографується, створюються колажі, цікаві композиції, тим самим молода аудиторія заохочується до реагування. Студенти запитують у direct все, що їх цікавить, також

коментують, ставлять вподобання. Бібліотека адмініструє не тільки свою власну сторінку в Instagram, а ще й академічну (фото 9). А це значно більше постів, коментарів, запитань[6].

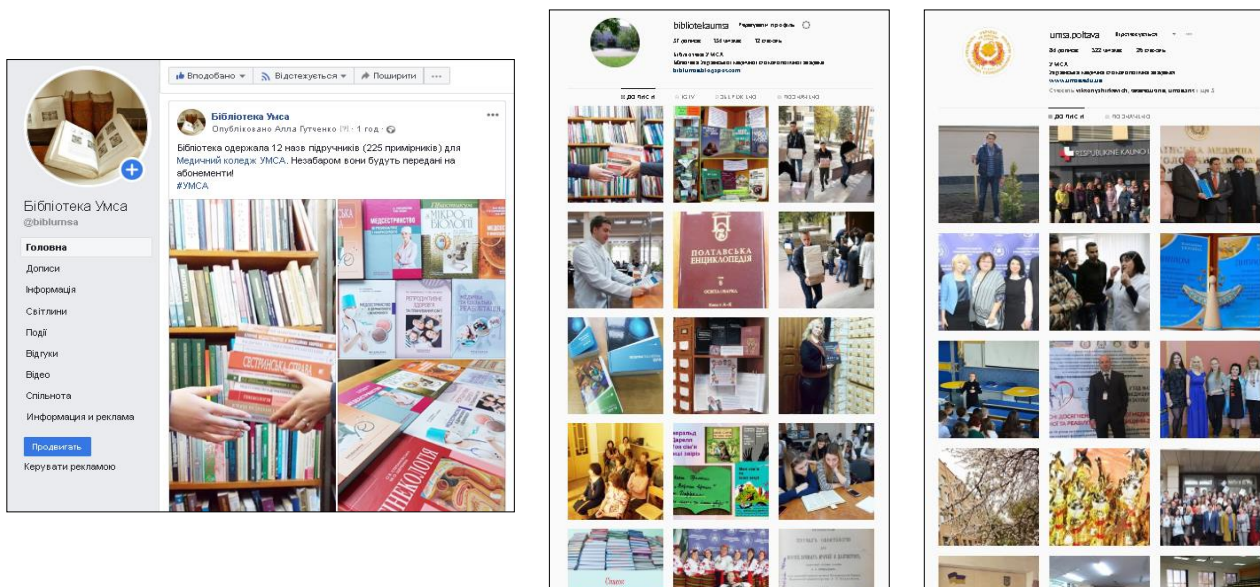

Рис. 7, 8, 9.

Загальний обсяг інформації продовжує зростати, її настільки багато, що звичайній людині важко знайти відповідь на запитання, навіть якщо вона є в Мережі. Тому прогнозування, що бібліотекар із часом стане не потрібним, адже все можна буде знайти в Інтернеті, не виправдалися. Так, у Всемережжі можна знайти майже все, але неможливо опрацювати кількість знайденого матеріалу. Доводиться звертатися до спеціалістів і комунікувати через онлайн-сервіси.

При отриманні запитань важливо відповідати якнайшвидше. Навіть якщо потрібної інформації зараз немає, важливо відгукнутися до читача, показати, що його месидж був прочитаний, вказати коли приблизно буде готова відповідь. Це формує позитивний образ фахівця.

Коли йдеться про комунікативні сервіси, природно виникає питання нетикету. Після появи Інтернету з'явилися певні закони, правила спілкування в Мережі, які надалі отримали назву нетикет («Мережа» (англ. net) і «тикет» (фр. etiquette)). Оскільки Мережа – це суспільне місце, то в ній не можна робити ті речі, які не заохочуються в будь-якому цивілізованому суспільстві [1].

Правила нетикету:

1. Пам'ятайте, що Ви спілкуєтеся з людиною.
2. Дотримуйтеся тих самих правил поведінки, що і в реальному житті.
3. Зберігайте особистість.
4. Допомогайте іншим там, де Ви спроможні це зробити.
5. Не втручайтесь у конфлікти і не допускайте їх.
6. Пам'ятайте про безпеку.
7. Поважайте право на приватне листування.
8. Пам'ятайте про авторське право.
9. Не зловживайте своїми можливостями.
10. Вчіться пробачати помилки іншим.

Загальні правила, крім очевидних, це наприклад, не надсилати поштових 30 файлів, щоб отримувач не витрачав час на завантаження кожного окремо. Зауважимо про ВЕЛИКІ ЛІТЕРИ та кнопку CAPS LOCK. Великі літери, велика кількість знаків питання, оклику

ідентифікуються, як крик. Використання клавіші CAPS LOCK рівнозначне гучному крикові в розмові. Часто в чатах і на форумах люди, що пишуть тільки великими буквами, отримують відповідь «НЕ КРИЧИ НА МЕНЕ!». У 2001 році в Швеції розпочалась справжня суспільна кампанія проти цієї клавіші. Метою акції було змусити виробників комп'ютерів прибрати її з клавіатури. Є навіть День клавіші CapsLock (28 червня). День, коли можна писати одними великими літерами і тобі за це нічого не буде! Також при веб-спілкуванні часто використовуються смайли. День смайлика – 19 вересня. А все тому, що візуалізація натепер вирішує все. На кожную емоцію вже є свій смайлик. Існує й емодзі – поєднання графіки і смайлів, завдяки яким можна взагалі не писати літер, використовувати лише картинки для розповіді.

Як бачимо, правила існують, але не завжди виконуються і у Всемережжі багато такого, від чого хочеться вберегти не тільки дітей, а й самих себе. Тому, не розраховуючи на людську свідомість, компанії мають модераторів, які слідкують за «порядком» на своєму сайті. Розглянемо, наприклад, Facebook. Фейсбук має в системі низку правил, за порушенням яких слідує покарання у вигляді бану. Тривалість бану залежить від дії користувача. Зараз у ФБ близько 3 мільярдів користувачів. Це трохи менше половини світу. Звісно, потрібні правила, які регулюють взаємостосунки між цими людьми [5].

З самого початку одним із головних принципів Facebook була нетерпимість до насилля, порнографії, расизму, тероризму тощо. Увесь перелік обмежень можна знайти в Інтернеті, він постійно змінюється. Всі виражені рішення щодо прийнятності того чи іншого контенту приймають модератори. Не всі ресурси так слідкують за контентом.

У результаті досліджень, опитувань і спостережень з'ясувалося, що багато людей найчастіше користуються месенджерами, щоб щось передати, ніж телефонують. Особливо це стосується молоді.

Із рекомендацій:

- якщо вам потрібно зателефонувати – напишіть попередження в месенджер;
- якщо співрозмовник не відповідає, то через годину можна зателефонувати. Звісно це не стосується дуже термінових випадків;
- якщо дзвінок по роботі, то спочатку напишіть email. Якщо відповіді немає протягом доби – сміливо телефонуйте.

Чому ж з'явилися такі правила і взагалі постало питання «Писати чи телефонувати»? У сучасному світі з високим темпом життя, коли всі зайняті, писати є тактовнішим – ми не знаємо де застане наш дзвінок людину: за кермом, на операції, на засіданні, на уроці тощо. Адресат відповідь тоді, коли знайде для цього зручний час. Бувають ситуації, коли краще зробити мікс: написати й уточнити години для серйозної телефонної розмови.

Наразі дзвінок є лише однією з функцій смартфона, і далеко не основною. На роботі теж рекомендують писати. Адже сказане ніде не фіксується, можна неправильно зрозуміти співрозмовника, до того ж телефонна розмова заважає колегам, які знаходяться поруч. Якщо хтось щось пообіцяв у телефонній розмові, цього ніколи не можна буде довести. При написанні можна підібрати лаконічніші фрази, без зайвих слів, краще сформулювати свою думку. Тому використання чату замість телефону вже стало не тільки нормою, але і вимогою сучасного життя.

Після того, як бібліотеки почали комунікувати за допомогою онлайн-сервісів з читачами, бібліотекарям довелося стати smm-никами, маркетологами, блогерами, веб-дизайнерами, фотографами, журналістами та щодня створювати такий контент і рівень спілкування, щоб залишатися конкурентоспроможними у Мережі.

Список літератури

1. Абетка з нетикету [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://netiketka.4uth.gov.ua/home/rules-of-netiquette>, вільний. – Назва з екрана. – Дата звернення: 22.04.2019. – Мова укр.

2. Безноса С. П. Інформаційний потенціал бібліотеки як інструмент іміджевого позиціонування «УМСА» [Електронний ресурс] / С. П. Безноса // Бібліотеки і суспільство: рух у часі та просторі : III наук.-практ. інтернет-конференція, Харків, НБ ХНМУ, 22–29 жовтня 2018 р. – Харків, 2018. – С. 1–5. – Режим доступу:

<http://repo.knmu.edu.ua/bitstream/123456789/20495/1/%D0%91%D0%B5%D0%B7%D0%BD%D0%BE%D1%81%D0%B0.pdf>. – Назва з екрана. – Дата звернення: 24.04.2019. – Мова укр.

3. Боровик О. Б. Маркетингові комунікації в практичній діяльності бібліотеки ВДНЗУ «УМСА» [Електронний ресурс] / О. Б. Боровик // Вісник Одеського національного університету. Серія: Бібліотекознавство, бібліографознавство, книгознавство. – 2017. – Т. 22, вип. 2 (18). – С. 242–249. – Режим доступу: [http://elib.umsa.edu.ua/bitstream/umsa/6064/1/Marketing% 20communication.pdf](http://elib.umsa.edu.ua/bitstream/umsa/6064/1/Marketing%20communication.pdf). – Назва з екрана. – Дата звернення: 22.04.2019. – Мова укр.

4. Соціальні медіа [Електронний ресурс] // Вікіпедія. – Режим доступу: <https://uk.wikipedia.org/wiki/%D0%A1%D0%BE%D1%86%D1%96%D0%B0%D0%BB%D1%8C%D0%BD%D1%96%D0%BC%D0%B5%D0%B4%D1%96%D0%B0>, вільний. – Назва з екрана. – Дата звернення: 22.04.2019. – Мова укр.

5. Facebook [Електронний ресурс] // Вікіпедія. – Режим доступу: <https://uk.wikipedia.org/wiki/Facebook>, вільний. – Назва з екрана. – Дата звернення: 22.04.2019. – Мова укр.

6. Instagram [Електронний ресурс] // Вікіпедія. – Режим доступу: <https://uk.wikipedia.org/wiki/Instagram>, вільний. – Назва з екрана. – Дата звернення: 22.04.2019. – Мова укр.

УДК 004.77:027.7

Лазоренко Інна Миколаївна
Національний фармацевтичний університет

Онлайн послуги бібліотек вищих медичних закладів України: сучасні підходи та перспективи

Стаття присвячена аналізу використання онлайн послуг в бібліотечному обслуговуванні за допомогою сучасних інформаційно-комунікативних технологій через мережу Інтернет. Проаналізовано використання онлайн-послуг та сервісів провідних медичних/фармацевтичних закладів вищої освіти України.

Ключові слова: бібліотеки ЗВО, онлайн послуги, бібліотечна послуга, бібліотечні сервіси, бібліотечне віртуальне середовище.

Сучасна економічна ситуація та широке впровадження інформаційно-комунікаційних технологій трансформують усі галузі діяльності, зокрема спостерігається зміна основних засад системи вищої освіти. Сучасні фахівці інтегрують у міжнародний ринок праці, однією з ключових умов якого є навчання протягом усієї трудової діяльності. Саме тому вітчизняним закладам вищої освіти необхідно побудувати свою роботу та навчальні програми з урахуванням цього феномену.

Одним із головних завдань бібліотеки як підрозділу університету є інформаційний супровід, а також сприяння формуванню у здобувачів вищої освіти таких рис як пізнавальна активність, креативність, аналітичне мислення та самостійність. Нині самостійна робота студента є важливою частиною освітнього процесу, що закріплено на законодавчому рівні (Наказ Міністерства освіти України) [9]. Варто відзначити, що щороку частина самостійної роботи від загального обсягу навчального плану зростає (від 1/3 до 2/3). В європейських країнах це співвідношення є набагато більшим.

Наукова бібліотека є одним із основних структурних підрозділів ЗВО та виконує роль інформаційного центру (Закон України «Про Вищу освіту» ст. 33 п. 3) [8]. Головним завданням якої є забезпечення освітньої діяльності, саме тому задля оперативного та якісного обслуговування користувачів у своїй роботі бібліотеки широко використовують інформаційні технології, запроваджуючи онлайн послуги, які функціонують через офіційні сайти бібліотек.

Метою статті є дослідження стану та використання онлайн послуг представлених на офіційних сайтах бібліотек медичних/фармацевтичних закладів вищої освіти України.

Останніми роками збільшується кількість публікацій, в яких висвітлено питання надання бібліотеками онлайн послуг, що сприяють оперативному обслуговуванню користувачів та допомагають їм у навчальному процесі. В публікації Кулик Є. охарактеризовано вітчизняне бібліотечне віртуальне середовище, що формується для бібліотечно-інформаційного обслуговування юнацтва та молоді [3]. Левченко Н. вивчає використання відкритих електронних ресурсів в організаційно-інформаційному процесі вищого навчального закладу. Аналізується вплив інформаційних ресурсів академічних бібліотек на якість освітньої діяльності [4]. Лобузін К. В. аналізує нові підходи до бібліотечного обслуговування на основі засобів сучасних інформаційно-комунікаційних технологій, досліджуючи онлайн-сервіси Національної бібліотеки імені В. І. Вернадського – найбільшої бібліотеки України [5].

Сучасні інформаційно-комунікативні технології, що активно впроваджуються в бібліотечній практиці, підняли роботу бібліотек на новий рівень:

- формується новий імідж бібліотеки;
- суттєво збільшується оперативність надання користувачам необхідної інформації: (для більшості користувачів електронна форма є єдиною можливістю отримати потрібний документ);
- повніше задовольняються інформаційні запити користувачів бібліотеки, оскільки інформація отримується незалежно від часу і місця знаходження;
- підвищується рівень інформаційної культури як користувачів так і бібліотекарів [7].

Нами здійснено термінологічний аналіз і встановлено, що бібліотечна послуга – результат діяльності бібліотеки із задоволення інформаційних, науково-дослідних, освітніх, культурних та інших потреб користувачів бібліотеки [7].

ІТ спричиняють швидке зростання потоків інформації, вагомою складовою яких стають бібліографічні електронні ресурси: електронні каталоги, бази даних, бібліографічні посібники в електронному форматі. Інтернет у бібліотеках стає комунікаційним середовищем між бібліотекою та користувачем і відіграє роль відкритого доступу, що посилює значення бібліографічних електронних ресурсів через високі вимоги користувачів до повноти й оперативності в отриманні інформації [10].

Термін "онлайн-послуга" у бібліотеці – це електронний інформаційний бібліотечний сервіс, що забезпечує взаємодію між адміністрацією веб-сайту та віддаленими користувачами у режимі реального часу через мережу Інтернет. В умовах бібліотечного онлайн-обслуговування функції адміністратора сайту можуть виконувати черговий бібліограф або бібліотекар з відділу обслуговування [2].

Кожна з онлайн-послуг, що надаються бібліотекою, слугує для користувачів швидким інструментом у задоволенні його інформаційних запитів, що безпосередньо впливає на якість та оперативність обслуговування.

Проаналізувавши офіційні сайти бібліотек медичних/фармацевтичних ЗВО, що входять до ТОП 10 консолідованого рейтингу представленого на інформаційному ресурсі «Освіта.іа», було виявлено, що у своїй роботі бібліотеки використовують 13 онлайн послуг (Табл. 1).

Табл. 1. Асортимент онлайн послуг бібліотек медичних/фармацевтичних ЗВО України

Назва бібліотеки	Назва онлайн послуги
Національний медичний університет імені О.О. Богомольця http://librarynmu.com/	Інформацію на сайті не виявлено
Львівський національний медичний університет імені Данила Галицького http://medlib.lviv.pro/	On-line продовження книг УДК та авторський знак Заміна втрачених книг Міжнародний Абонемент On-line замовлення журналів

Національний фармацевтичний університет http://lib.nuph.edu.ua/	Віртуальна довідка Електронна доставка документів Дистанційне комплектування
Харківський національний медичний університет http://libr.knmu.edu.ua/	Інформацію на сайті не виявлено
Дніпропетровська медична академія http://library.dsma.dp.ua/uk/	Віртуальна довідка Електронна доставка документів Визначення УДК наукової роботи Забронювати книгу Продовжити термін користування книгою
Одеський національний медичний університет http://libblog.odmu.edu.ua/	Віртуальний бібліотекар Присвоєння індексів УДК Електронна доставка документів
Буковинський державний медичний університет http://medlib.bsmu.edu.ua/	Віртуальна довідка Переклад англійською резюме наукових статей Визначення індексів УДК, авторського знака для документів Електронна доставка документів (МБА) Допомога науковцю в наукометрії Комплектування фонду Оформлення та перевірка бібліографії й вебліографії
Вінницький національний медичний університет ім. М.І. Пирогова http://library.vnmu.edu.ua/	Віртуальна довідка
Івано-франківський національний медичний університет https://www.ifnmu.edu.ua/uk/biblioteka-holovna	Інформацію на сайті не виявлено
Запорізький державний медичний університет http://lib.zsmu.edu.ua/	On-line продовження книг УДК та авторський знак Електронна доставка документів (ЕДД)

Найпопулярнішими онлайн-послугами є: «Віртуальна довідка», «Визначення індексів УДК» та «Електронна доставка документів» – у своїй роботі їх використовують 5 бібліотек, «Онлайн продовження книг» – 3 бібліотеки, «Дистанційне комплектування фонду» – 2 бібліотеки.

Рис. 1. Онлайн-послуги, представлені на сайтах бібліотек медичних/фармацевтичних ЗВО

«Визначення індексів УДК» за допомогою цієї послуги бібліотекарі визначають індекс Універсальної Десяткової Класифікації (УДК) на видання та статті.

«Віртуальна довідкова служба» надає відповіді на разові запити віддалених (індивідуальних та колективних) користувачів.

«Електронна доставка документів» надає можливість користувачам отримати електронні копії статей або фрагментів друкованих видань із фондів бібліотек університетів за допомогою мережі Інтернет.

«On-line продовження книг» дозволяє за допомогою сайту швидко і зручно продовжити продовжити термін користування документами з фонду бібліотеки.

«Дистанційне комплектування» – послуга створена з метою вивчення потреб професорсько-викладацького складу й студентів в навчальній та науковій літературі, необхідній для навчального процесу чи наукової діяльності.

Є послуги, які зустрічаються на сайтах бібліотек разово, так у своїй роботі Буковинський державний університет використовує такі послуги:

«Допомога науковцю в наукометрії» – за допомогою цієї послуги користувачам буде надана допомога у роботі з наукометричними ресурсами, веденні особистих профілів на наукометричних платформах, здійсненні пошуку в наукометричних базах даних, користуванні системами управління бібліографічною інформацією, підвищенні рівня цитованості публікацій тощо.

«Оформлення та перевірка бібліографії й веббібліографії» – послуга дає можливість оформити або перевірити правильність оформлення бібліографічних посилань і бібліографічних списків у підготовлених до друку книжкових виданнях, статтях, наукових роботах згідно з національними стандартами й міжнародними стилями.

«Переклад англійською резюме наукових статей» надається з метою сприяння у якісній підготовці наукових статей до публікації у фахових періодичних виданнях.

Бібліотеки стрімко розвиваються, виходячи за межі кордонів України, співпрацюючи з закордонними вишами. Це демонструє інноваційна послуга, представлена на сайті бібліотеки ЛНМУ ім. Данила Галицького «Міжнародний Абонемент», яка допоможе користувачам бібліотеки в отриманні оригінальних матеріалів, опублікованих у закордонних періодичних виданнях, здійснюється в рамках співпраці з бібліотекою медичного коледжу Міжнародного університету Флориди.

Послуги «Забронювати книгу» (Наукова бібліотека ЛНМУ ім. Данила Галицького, Наукова бібліотека Дніпропетровської медичної академії) та «On-line замовлення журналів» надають користувачам можливість зробити попереднє замовлення книг (журналів), які наявні у фонді бібліотеки, заповнивши відповідну форму на сайті.

Послуга «Заміна втрачених книг» надає можливість користувачу отримати консультацію (заповнивши форму) про заміну втрачених книг, виданих у бібліотеці. Дана послуга викликає питання щодо визначення її як онлайн послуги, адже повністю задовольнити інформаційний запит дистанційно не вийде, і потрібно буде особисто звернутись до бібліотеки. Тому доцільніше в цій ситуації було б використати послугу «Віртуальна довідка».

Проводячи дослідження, було виявлено широкий асортимент онлайн-послуг, який представлено на сайтах медичних/фармацевтичних ЗВО, але це лише зовнішня картинка, бо має місце бути думці, що у своїй роботі бібліотеки використовують більше послуг. Можливості ІКТ реалізують високотехнологічні електронні процеси обслуговування, таким чином значно розширюючи аудиторію потенційних та наявних користувачів.

Проведений аналіз стану онлайн послуг бібліотек медичних ЗВО України дає змогу засвідчити високий рівень втілення у практику нових форм обслуговування за допомогою інноваційних технологій, що сприяють її розвитку як сучасного інформаційного центру.

Список літератури

1. Ігнатюк М., Гейзе, І. Онлайн-послуги наукової бібліотеки Житомирського національного агроєкологічного університету в контексті взаємодії бібліотеки і користувача. *Бібліотека – територія інтелектуальної комунікації: від витоків до сьогодення* : матеріали наук.-практ. конф., присвяч. 150-річчю Житомирської обл. універсал. наук. бібліотеки ім. О. Ольжича, 22 верес. 2016 р. Житомир, 2016. С. 65–70.
2. Какамішева К. Онлайн-послуги Державної науково-педагогічної бібліотеки України імені В. О. Сухомлинського: сучасні підходи та перспективи. *Вісник Книжкової палати*. 2014. № 6. С. 15–18.
3. Кулик С. Формування віртуального бібліотечного простору для бібліотечно-інформаційного обслуговування юнацтва. *Вісник Книжкової палати*. 2014. № 12. С. 28–31.
4. Левченко Н. Академічна бібліотека в системі вищої освіти // *Центр досліджень соціальних комунікацій НБУВ*. URL: http://nbuviap.gov.ua/index.php?option=com_content&view=article&id=3854:akademichna-biblioteka-v-sistemi-vishchoji-osviti&catid=81&Itemid=415 (дата звернення: 14.05.2019).
5. Лобузін К. В. Онлайн-бібліотечні послуги: нові підходи та технології. *Бібліотекознавство. Документознавство. Інформологія*. 2011. № 4. С. 30–35.
6. Нові бібліотечні послуги : *Бібліостихія*. – URL: http://bibliostyhiya.blogspot.com/2016/04/blog-post_22.html (дата звернення: 14.05.2019).
7. Про бібліотеки і бібліотечну справу : Закон України від 27.01.1995 р. № 32/95-ВР. *Законодавство України*. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/32/95-вр> (дата звернення: 14.05.2019).
8. Про Вищу освіту : Закон України від 1.07.2014 р. № 1556-VII. *Законодавство України*. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1556-18> (дата звернення: 14.05.2019).
9. Про затвердження Положення про організацію навчального процесу у вищих навчальних закладах : Наказ МОУ від 02.06.1993 р. № 161. *Законодавство України*. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0173-93> (дата звернення: 14.05.2019).
10. Тодорова Є. М. Мережево-віртуальні послуги бібліотек як складова інформаційно-бібліотечного сервісу. *Інформаційно-бібліотечний сервіс і користувач: новий формат взаємодії* : матеріали всеукр. наук.-практ. інтернет-конф., 23–31 жовт. 2017 р. Харків : ХДУХТ, 2017. С. 99–106.

УДК [099.3+090.1]:025.17

*Павлова Галина Вікторівна
Семененко Лариса Петрівна
Національний технічний університет
«Харківський політехнічний інститут»*

Автографи вчених в книжковій колекції академіка Б. С. Якобі

Книжкова колекція академіка Б. С. Якобі, яка збережена і досліджується в НТБ НТУ «ХПІ», — це новий нестандартний портрет вченого, представлений зібранням книг. Також подана інформація про учених, автографи яких містяться в книгах колекції.

Ключові слова: книжкові колекції, Б. С. Якобі, інскрипти, книгознавство, наукова спадщина, класики світової науки, винахідництво, наукові відкриття, історія електротехніки, єдина метрична система, гальванопластика, телеграфія, електрохімія.

*«З техніки починається і культура і моральність,
вона є початком людської самосвідомості,
супроводжує її розвиток і є її вінцем».*
Б. С. Якобі

Видання набуває неповторної індивідуальності, коли воно проходить через руки читачів і власників. Особливості окремих примірників видань, що зберігаються в тій чи іншій книжковій колекції, визначають її унікальність. Окрема книга з колекції вченого, а ще більше — цілісна колекція, можуть розкрити допитливому досліднику раніше невідомі факти його біографії, а, можливо, і невідомі раніше моменти історії науки, показати цілий пласт історії розвитку суспільства крізь призму взаємодії вченого.

Ми пишаємося тим, що формування фонду нашої бібліотеки розпочалося саме з цілісної книжкової колекції.

На початку 70-х років XIX століття, при розробці проекту організації Харківського технологічного інституту, Міністерство фінансів Росії подбало про створення при ньому наукової бібліотеки. Для її створення вже в 1874 році були виділені кошти на придбання колекції книг знаменитого вченого академіка Бориса Семеновича Якобі (MoritzHermannvonJacobi).

Дві тисячі примірників цінних книг з технічних і природничих наук, придбаних у його спадкоємців, стали основою створення наукового фонду Науково-технічної бібліотеки Національного технічного університету «Харківський політехнічний інститут». Сотні студентів і викладачів інституту отримали унікальну можливість вивчати в оригіналі праці І. Ньютона, Л. Ейлера, Ж. Л. Лангража, Ю. Лібіха, М. Фарадея і багатьох інших класиків світової науки. Для розміщення цієї колекції було надано окреме приміщення.

Війни, революції і час були безжальними до колекції книг Б. С. Якобі. У роки Другої світової війни завдяки героїчним зусиллям бібліотекарів все ж вдалося зберегти значну частину колекції.

Вивчення видань і автографів відомих учених, залишених у книгах з цієї колекції, дозволяє судити про Б. С. Якобі як про багатогранну особистість, яка зробила значний внесок в історію науки і техніки.

Борис Семенович Якобі — інженер, фізик, академік Імператорської Санкт-Петербурзької Академії Наук, Кавалер орденів Анни 3-х ступенів, Станіслава 1-го ступеня, Володимира 2 і 4-го ступенів, Почесного легіону, Білого Орла, Мексиканської і Датського Ордена Данеброга 3-го ступеня. Лауреат Демидівської премії (1840 р.). Б. С. Якобі був також нагороджений великою золотою медаллю Всесвітньої виставки (1867 р.) за винахід гальванопластики; перснем з діамантом — за пристрій підземного електромагнітного телеграфу між Санкт-Петербургом і Царським Селом (1843 р.); золотою табакеркою з діамантами — за послуги, надані при виготовленні прикрас за допомогою гальванопластики для Ісаакіївського собору (1858 р.); світлою бронзовою медаллю на Андріївській стрічці — за бойові заслуги; відзнаками за сумлінну службу [1].

Знаменитий німецький математик Карл Густав Якоб Якобі (CarlGustavJacobJacobi) був молодшим братом Бориса Семеновича.

Середина XIX століття в історії науки характеризується, як рубіж активного переростання чистих наук у прикладні. Розвиток промисловості змусив кабінетних вчених відкрити вікна у світ і переосмислити свою діяльність. З появою на науковій ниві інженера Б. С. Якобі фізика, розвиваючись у тісному контакті з технікою, будучи її фундаментом, проникла практично в усі галузі промисловості, створивши можливість появи багатьох нових її галузей. Його бачення цінності наукової діяльності чітко відображає вислів: «Я черпав з науки тільки те, що веде або обіцяє привести до практичних результатів. Я поставив собі завдання примирити науку і техніку, стерти невинуватого відмінності, яку встановили між теорією і практикою» [2]. Праці Б. С. Якобі лягли в основу розвитку прикладної фізики. Відомий академік С. І. Вавілов так охарактеризував значення діяльності вченого: «Якобі майже у всіх областях своєї діяльності, така як відкрита ним гальванопластика, електричні машини, електричний телеграф, електричні еталони був технічним фізиком. Якобі один з найчудовіших представників тієї нової фази в історії фізики, коли її результати переходили в техніку, електромагнетизм перетворювався в електротехніку» [3].

Відкриття гальванопластики, дослідження хімічних джерел струму та розробка методів вимірювання електрохімічних величин ставить Б. С. Якобі на одне з перших місць в електрохімічній науці XIX ст. [4]. Академік перший побачив в електродинаміці принцип для побудови технічного двигуна. Винайшов перший в світі електродвигун (1834 р.) з обертовим рухом ротора і успішно провів випробування його на річковому судні [5]. Члени Товариства дослідників природи при Харківському університеті, на основі дослідів академіка Б. С. Якобі, в 1886 році вперше в Харкові застосували гальванічні батареї для пересування по

річці і освітлення. Його відкриття оборотності електричних генераторів і двигунів, законів електромагнітів послужило основою для створення теорії магнітного потоку [5].

Завдяки роботам Якобі, Росія могла б зберегти провідне і пріоритетне становище в області електротелеграфії, якби не заборона Миколи I від 1844 року на публікацію робіт Якобі. Імператор надав статус секретності всім дослідженням вченого з цього напрямку у зв'язку з використанням їх у військових цілях [3]. Незважаючи на засекреченість, стався витік інформації, а винаходи Якобі стали відомі за кордоном і, на жаль, деякі з них були запатентовані не за його ім'ям. За твердженням М. І. Радовського це призвело до приниження заслуг російського академіка в цій області і звеличення, збагачення, зокрема, компанії «Сіменс», яка була заснована і піднялася на капіталі, отриманого від відкриттів Якобі [1].

Пізнання законів електромагнітів дозволило Якобі першим успішно застосувати їх в якості приймачів телеграфних сигналів. Він сконструював декілька видів телеграфних апаратів, у тому числі телеграфний апарат синхронної дії, з автоматичним записом сигналів (що пишуть), акустичних (дзвінковий і шепітних), літеродрукувальних, стрілочних. Застосовані в них принципи лягли в основу подальшого приладобудування. На яacobінських принципах крокового руху, примусового синхронізму і системи пуску базувалася дія апаратів телефонних станцій, пристроїв телемеханіки та телеуправління [3, 4].

Вчений перший сформулював принцип ретрансляції, який ліг в основу пристрою далеких ліній зв'язку всіх видів і реалізований в радіо-лінійних лініях і супутниковому зв'язку. Дослідження властивостей різних діелектриків і розробка методів вимірювання опору жил кабелю, струмів витоку і втрат дозволило забезпечити працездатність першої у світі досить протяжної підземної телеграфної лінії [3].

Проводячи дослідження опору ідинних провідників і їх поляризації, академік винайшов для нейтралізації дії екстраструмів так звану «контрабатарей», що робить можливим телеграфування по погано ізольованим проводам [5]. Вона стала прообразом електричного акумулятора, який зберіг важливе значення і в сучасній електротехніці.

Для військово-оборонної промисловості Якобі розробив контактні підрильники, винайшов і удосконалив спосіб запалювання мін електричним струмом на відстані [3]. Його винаходи на тривалий час забезпечили перевагу російським збройним силам у володінні найдосконалішою мінною і ракетною зброєю. Відомі факти використання принципу оборонних мін Якобі в Америці в кінці 19 століття [2].

Технічна творчість вченого була різноманітною. Якобі удосконалив ряд приладів для вимірювання електричного опору — реохорд (вольтаметр), гальванометри нових типів і ін. [4]. Винайшов сепаратор, гальванічний маятник, електромагнітну мішень, яка автоматично вказує попадання, снаряд для полювання на китів; удосконалив спиртометр і ін. Академік першим запропонував передавати телеграфом сигнали часу, що застосовувалося у російській телеграфній мережі та одержало подальше поширення як передача точного часу по теле- і радіокомунікаціях.

Б. С. Якобі стояв біля витоків організації електротехнічної освіти в Росії. За його ініціативи була розпочата підготовка фахівців в галузі електротехніки. Засновник Особливою навчальної гальванічної команди (1840 р.), Технічного гальванічного закладу (1856 р.), що став першим у світі навчальним закладом з підготовки електриків всіх рівнів [3].

За його ініціативи та за його безпосередньої участі була створена Метрична конвенція і організований Міжнародний комітет мір і ваг [2, 3]. Роботи академіка з електричних вимірювань лягли в основу руху за створення єдиної міжнародної системи одиниць виміру [1]. Росія приєдналася до єдиної міжнародної метричної конвенції лише в 1924 р.

Співпраці академіка з урядом була різноманітною. Як член Календарної комісії, він брав участь у розробці нового порядку видання календаря. Брав активну участь у створенні нового положення про питний збір [2]. Протягом багатьох років Б. С. Якобі був активним членом Мануфактурної ради, що відала патентною справою в Росії. Йому доручалося

розглядати і давати відгуки на прохання про привілеї. Будучи також членом Комісій з присудження Демидівської і Ломоносівської премій, Якобі надав понад 60 відгуків з питань механіки, хімії, астрономії, фізики, медицини [1]. Багато винахідників, які згодом прославилися і стали відомими з вдячністю згадували його як високоавторитетного експерта.

Про визнання міжнародного значення його заслуг свідчить те, що, Якобі обирався членом 13 наукових товариств, був доктором і почесним членом кількох університетів, у тому числі Харківського університету (1858 г.), членом-кореспондентом Туринського королівського товариства, Неаполітанської Академії наук, Академії деїЛінчеї, Берлінської Академії наук, Геттінського товариства наук, Шербурзького товариства природничих наук [2].

Для наукової діяльності Якобі характерно відкрите і широке систематичне спілкування, обмін думками зі своїми сучасниками в науковому світі. Величезні масштаби його наукового листування як з вітчизняними, так і з іноземними вченими. Широкі зв'язки і знайомства дозволяли вченому тримати руку на пульсі технічної думки світу. Результат аналізу складу його колекції книг, вивчення наявних дарчих написів на них вражає масштабом і географією. Ось деякі з них:

Майкл Фарадей (Michael Faraday) — відомий англійський фізик, основоположник вчення про електромагнітне поле, іноземний почесний член Петербурзької АН (1830 р.). Відкрив (1831 р.) електромагнітну індукцію — явище, яке лягло в основу електротехніки. Встановив закони електролізу, названі його ім'ям; відкрив пара- і діамagnetизм, обертання площини поляризації світла в магнітному полі (ефект Фарадея) [6]. Б. С. Якобі листувався з ним з 1839 р. Вчені обмінювалися інформацією про свої досягнення. Так, результати кожної фарадеевської серії досліджень у вигляді книги і відбитків статей «Experimental Researches in Electricity» відсилалися з дарчим написом у Петербург. Відомо, що, відразу після відкриття гальванопластики, Фарадей отримав в дар від Якобі мідну пластину з написом «Фарадею від Якобі з привітом» і об'ємний лист з технічним описом гальванічного осадження металів [4]. Фарадею лист Якобі здався надзвичайно цікавим і важливим, тому він майже повністю послав його до «Philosophical Magazine», де він було надрукований. Позитивний відгук Фарадея про відкриття гальванопластики сприяв утвердженню пріоритету Якобі в цій області [1].

Франческо Зантедескі (Francesco Zantedeschi) — венеціанський священик і професор фізики університету в Падуї. Проводив дослідження з електрики і магнетизму. Залишив після себе 325 наукових праць. Опублікував у 1829–1830 рр. праці про отримання електричного струму в замкнутих контурах, тим самим випередивши М. Фарадея [7]. Перебував у науковому листуванні з Б. С. Якобі. За дорученням Академії наук у 1841 р. Б. С. Якобі давав відгук про гальванічні копії італійця [2]. Книга «Trattato del calorico e della luce», видана у Венеції в 1846 р, як і інші видання автора, має інскрипт на титульному аркуші.

Леон Фуко (Jean Bernard Léon Foucault) — французький фізик-експериментатор. Його дослідження стосуються оптики, механіки, електромагнетизму. Розробив у 1850 році метод вимірювання швидкості світла в повітрі і воді за допомогою дзеркала, що обертається (метод Фуко). За допомогою маятника (маятник Фуко) в 1851 році було експериментально доведено обертання Землі навколо осі. Винахідник гіроскопа та автоматичного режиму зменшення яскравості дугової лампи. Вперше розробив точний метод виготовлення дзеркал для великих рефлекторів і запропонував (1857 р.) використовувати замість металевих дзеркал скляні — більш легкі і дешеві, покриваючи їх тонкою плівкою срібла [8]. Якобі, з властивою йому прозорливістю, один з перших звернув увагу на молодого талановитого вченого. Його пристрої для вимірювання швидкості світла викликали у Якобі величезну зацікавленість [3]. Французький вчений презентував академіку свою працю «Mémoires sur la construction des télescopes en verre argenté: Extrait du tome V des Annales

del'observatoireimpérialde Paris», видану в Парижі в 1859 р, залишивши дарчий запис на обкладинці видання.

Вільям Гров (Грове) (William Robert Grove) — англійський фізик, один з винахідників паливних елементів (елемент Грове) [9]. Якobi познайомився з ним на з'їзді Британської асоціації. Вчені листувалися. Збережені листи свідчать про авторитет, яким Б. С. Якobi користувався в Англії, чому сприяв і В. Гров [3]. Найбільш відома його книга «Corrélation des forces physiques» («Про співвідношення фізичних сил») була перекладена і неодноразово видавалася в імперській Росії [9, 1], примірник бібліотеки має автограф автора.

Джон Фредерік Вільям Гершель (John Frederick William Herschel) — англійський астроном і фізик. Відкрив понад 3000 подвійних зірок і уклав 11 каталогів їх, опублікував (1864 р.) зведений загальний каталог (GC) всіх туманностей і зоряних скупчень, що налічує 5079 об'єктів. В області фотографії відкрив закріплюючу властивість гіпосульфїту (1819 р.), винайшов (1839 р., незалежно від Тальбота) метод фотографування на світлочутливому папері, ввів терміни «негатив» і «позитив» [10]. Окремий відбиток статті «On the chemical action of the rays of the solar spectrum on preparations of silver and other substances, both metallic and non-metallic, and on some photographic processes », опублікований у 1840 р. в Лондоні, був надісланий Б. С. Якobi з дарчим записом. Академік помістив цей відбиток у конволют своєї колекції.

Девід Брюстер (David Brewster) — шотландський фізик. Основні роботи в області оптики. Досліджував поляризацію світла, встановив у 1815 р. зв'язок між показником заломлення діелектрика і кутом падіння світла, при якому відбите від поверхні діелектрика світло повністю поляризоване (закон Брюстера). Винайшов у 1817 році калейдоскоп, розробив метод отримання інтерференції, удосконалив стереоскоп (1849), сконструював у 1835 р. лінзи для маяків. У 1826 побудував підковоподібний електромагніт. Автор дослідження про життя І. Ньютона (1832 р.) [11]. У фонді бібліотеки є доданий в конволют, окремий відбиток статті «On the colours of natural bodies: (read 3d December 1833)» з дарчим записом Девіда Брюстера.

Василь Якович Струве (Friedrich Georg Wilhelm Struve) — російський німецький астроном, один з основоположників зоряної астрономії, академік, директор Дерптської обсерваторії, перший директор Пулковської обсерваторії. В. Я. Струве належить один з перших в історії (1837 р.) успішний вимір річного паралакса зірки (Веги в сузір'ї Ліри) [12]. З Б. С. Якobi його пов'язувала, починаючи з Дерпта, багаторічна наукова діяльність і сімейна дружба [1]. Одна з книг В. Я. Струве містить дарчий запис — «Études d'astronomie stellaire. Sur la voie lactée et sur la distance des étoiles fixes: rapport fait a M. le Comte Oubouff: [Recherches sur la distribution des étoiles dans l'espace, inclues l'histoire de W. Herschel's work.]. Книга видана в Санкт-Петербурзі в 1847 р.

Микола Миколайович Божерянов — російський вчений, корабельний інженер, генерал-майор. Після закінчення Петербурзького училища корабельної архітектури (1830 р.) був відряджений до морського навчально-виробничого екіпажу для викладання математики і механіки. Читав курс парової механіки в офіцерських і гардемаринських класах морського корпусу. У 1842 році написав книгу «Описание изобретения и постепенного усовершенствования паровых машин», а в 1849 р. — «Теорию паровых машин», яка була удостоєна Демидівської премії. Вся подальша діяльність вченого була присвячена підготовці російських технічних кадрів [13]. Б. С. Якobi, спільно з академіком Е. Х. Ленцем, як член Комісії АН з присудження Демидівської премії, дав позитивний відгук на книгу Божерянова «Теорию паровых машин» [2].

Ганс Християн Ерстед (Hans Christian Ørsted) — відомий датський фізик. Автор численних праць з фізики, хімії, філософії. Найважливіша наукова заслуга вченого — встановлення зв'язку між електричними і магнітними явищами в дослідах по відхиленню магнітної стрілки під дією провідника зі струмом. Першим (1825 р.) отримав відносно

чистий алюміній [14]. Як усі видатні вчені, Ерстед стежив за науковим доробком Якобі і віддавав належне його працям, про що свідчить відгук в його листі, написаному російському вченому з нагоди отримання від нього зразка гальванопластичного виробу. Його стаття «Precis d'une serie d'experience sur le diamagnetisme» з автографом, у вигляді окремого відбитка, також збережена в конвюліті з книжкової колекції Б. С. Якобі [2].

Життя Б. С. Якобі — зразок мужності і героїзму. Борис Семенович Якобі, підбиваючи підсумки своєї наукової діяльності, написав слова, які характеризують його як людину, справжнього вченого і громадянина: «Культурно-історичне значення і розвиток нації оцінюються по достоїнству того вкладу, який кожен з них вносить у загальну скарбницю людської думки і діяльності. Тому підписався нижче звертається з почуттям задоволеного усвідомлення до своєї тридцятисемирічної наукової діяльності, присвяченої, цілком країні, яку звик вважати другою вітчизною, будучи пов'язаний з нею не тільки обов'язком підданства і тісними узами сім'ї, а й особистими почуттями громадянина» [1].

У книгах, журналах, власницьких конвюльтах; в автографах і ескізах; позначках і маргіналіях — історія пошуку вченим себе, свого шляху. Через призму кола вчителів і учнів, чий автографи залишені на виданнях, маємо можливість споглядати становлення вченого, академіка, громадянина і просто цікавої людини — Бориса Семеновича Якобі. Бібліотека, як ні жодна з університетських кафедр, може зберегти і донести до нащадків наукову спадщину ученого.

Збереження цілісності колекції, пильний інвентарний облік надходжень до фонду, опис кожного примірника в електронному каталозі, можливість користувачам вивчати праці вчених — все це надає бібліотека університету. Приклад тому — колекції вчених: Б. С. Якобі, Д. М. Деларю, І. І. Белянкіна, Г. Ф. Проскури; гірських інженерів братів Носових і ін.

Більш докладно про колекції видатного вченого і автографів, що містяться в ній, можна дізнатися на сайті НТБ НТУ «ХПІ», ознайомившись з базою даних рідкісних видань в електронному каталозі

http://library.kpi.kharkov.ua/scripts/irbis64r_01/cgiirbis_64.exe?LNG=uk&C21COM=F&I21DBN=REDK&P21DBN=REDK&S21FMT=&S21ALL=&Z21ID=&S21CNR=

Список літератури

1. Радовский М. И. Якоби Борис Семенович : биогр. очерк / М. И. Радовский. — Москва : Госэнергоиздат, 1953. — С. 7, 37, 137–138, 146, 194–195, 208, 236–237, 257, 264.
2. Борис Семенович Якоби : библиогр. указ. / АН СССР ; сост. М. Г. Новлянская ; под ред. К. И. Шафрановского, вступ. ст. чл.-корр. АН СССР Т. П. Кравца. — Москва ; Ленинград : АН СССР, 1953. — С. 33, 36, 164, 210, 212, 215, 219–220, 222–224, 229, 232–234, 236, 240, 244, 247–249, 252, 258, 260, 265, 268–270, 274, 280.
3. Яроцкий А. В. Борис Семенович Якоби : 1801–1874 / А. В. Яроцкий, отв. ред. и авт. предисл. В. М. Родионов. — Москва : Наука, 1988. — С. 154, 189–190, 193, 196.
4. Шателен М. А. Русские электротехники XIX века / М. А. Шателен. — Москва ; Ленинград : Госэнергоиздат, 1955. — С. 82–124.
5. История электротехники / под ред. И. А. Глебова. — Москва : МЭИ, 1999. — С. 47–49, 54–56, 284–286.
6. Фарадей Майкл // Piplz. — [Электронный ресурс] — Режим доступа : <http://www.piplz.ru/page.php?id=470>.
7. Francesco Zantedeschi // Википедия. — [Электронный ресурс] — Режим доступа : http://en.wikipedia.org/wiki/Francesco_Zantedeschi.
8. Фуко, Жан Бернар Леон // Энциклопедия Кругосвет. — [Электронный ресурс] — Режим доступа : https://www.krugosvet.ru/enc/nauka_i_tehnika/fizika/FUKO_ZHAN_BERNAR_LEON.html.
9. Уильям Роберт Грове // Все о физике. — [Электронный ресурс] — Режим доступа : <http://www.phyzika.ru/Grove-William-Robert.html>.
10. Гершель, Джон Фредерик Вильям // Энциклопедия Кругосвет. — [Электронный ресурс] — Режим доступа : https://www.krugosvet.ru/enc/nauka_i_tehnika/astrofiziya/GERSHEL_DZHON_FREDERIK_VILYAM.html.
11. Брюстер Дэвид // Кабинет физики СПбАИПО. — [Электронный ресурс] — Режим доступа : <http://www.edu.delfa.net/Interest/biography/B/Bruster.htm>.

12. Струве, Василий Яковлевич // Википедия. — [Электронный ресурс] — Режим доступа :https://ru.wikipedia.org/wiki/Струве,_Василий_Яковлевич.
13. Божерянов Николай Николаевич // БСЭ. — [Электронный ресурс] — Режим доступа :<https://litresp.ru/chitat/ru/Б/bse-bse/boljshaya-sovetskaya-enciklopediya-bo/220>.
14. Эрстед, Ханс Христиан // Энциклопедия Кругосвет. — [Электронный ресурс] — Режим доступа :https://www.krugosvet.ru/enc/ nauka i tehnika/fizika/ERSTED_HANS_HRISTIAN.html.

УДК 099:025.7/.9(477.54)

Кандаурова Олена Дмитрівна

Жидких Ірина Петрівна

Харківський національний аграрний університет

ім. В.В. Докучаєва

Реконструювання особистих бібліотек у книжковому фонді книгозбірні ХНАУ ім. В.В. Докучаєва

У статті розглянуто питання реконструювання особистих бібліотек у фонді ФБ ХНАУ ім. В.В. Докучаєва. На підставі знайдених документів проведено історико-книгознавче дослідження фонду і реконструйовано особисті бібліотеки видатних учених, охарактеризовано сучасний стан зібрань приватних книгозбірень.

Ключові слова: Фундаментальна бібліотека ХНАУ ім. В.В. Докучаєва, бібліотечний фонд, бібліотечні колекції, особисті бібліотеки, реконструювання особистих бібліотек, А.Є. Зайкевич, В.М. Любименко, І.Й. Широких, І.К. Тарнані, О.Н. Соколовський, М.М. Соболев.

Історія найстарішої університетської аграрної бібліотеки України – Фундаментальної бібліотеки ХНАУ ім. В.В. Докучаєва – розпочалася 1816 р. з моменту заснування на території Польщі першого в Російській імперії сільськогосподарського вишу. За 200-річну історію сформувався унікальний книжковий фонд, який на сьогодні є справжньою скарбницею зібрань, що мають велике культурне, історичне та наукове значення і для аграрної науки, і для національно-культурного надбання України загалом.

У рік відкриття бібліотеки (1816 р.) фонд налічував 250 творів друку, виданих польською, німецькою та французькою мовами. Сьогодні до послуг користувачів понад 600 тис. примірників різногалузевих видань 11-ма мовами світу.

Одним із напрямів наукових досліджень, які ведуться у книгозбірні ХНАУ, є вивчення історії формування книжкового фонду бібліотеки, архівних даних про який не збереглося.

Особливу увагу співробітники сектору рідкісних і цінних видань акцентують на вивченні особистих бібліотек видатних учених, наукові зібрання яких зберігаються у фонді нашої бібліотеки.

На сьогодні до колекції особистих бібліотек відібрано 571 примірник, серед яких виокремлено шість особистих бібліотек і ведеться робота з їх наукової реконструкції. Це особисті зібрання академіків О.Н. Соколовського і В.М. Любименка, професорів І.К. Тарнані, І.Й. Широких, А.Є. Зайкевича і М.М. Соболева.

Основними ознаками, що дозволяють виявити власників видань, є книжкові знаки (екслібри, ярлики, печатки, штампи), автографічні написи (власницькі або дарчі), примітки тощо. У деяких книгах можна знайти майже повний перелік її власників: приватних осіб, інститутів, бібліотек та інших установ. Інколи печатки в книгах – це єдина згадка про зниклі установи [6].

Особиста бібліотека – своєрідне дзеркало її володаря. Вивчення приватних книгозбірень дає цікавий матеріал, дозволяє дізнатися про особисті якості її власників, їхні зустрічі і роботу, прагнення та наукові пошуки. А дарчі написи на сторінках книг доповнюють особистість власника бібліотеки, розкривають ставлення до нього дарувальників: учнів, колег, друзів та ін.

Розглянемо особливості особистих бібліотек, які ввійшли до фонду Фундаментальної бібліотеки Харківського НАУ.

Особиста бібліотека **А. Є. Зайкевича** містить 44 одиниці зберігання (41 книга, 3 документи) з агрономічних наук, за профілем наукових досліджень ученого. Хронологічне охоплення колекції 1873–1916 рр.

Анастасій Єгорович (Георгійович) Зайкевич (1842–1931) – учений-агроном, фізіолог рослин, етнограф, Герой Праці (1930). Один із перших організаторів сільськогосподарської дослідної справи, професор Харківського університету (з 1884 р.), за його участю організовано Полтавське і Солоницьке дослідні поля, Лубенську дослідну станцію лікарських рослин.

Зайкевич навчався у Київському військовому училищі та Новоросійському університеті в Одесі (1870). Після закінчення університету вивчав сільське господарство у Петровській академії та за кордоном.

Із 1876 р. працював в Імператорському Харківському Університеті (нині – ХНУ ім. В.Н. Каразіна), у 1877–1915 рр. – очолював кафедру агрономії, організував агрономічну лабораторію. Протягом 1881–1893 рр. створив 33 дослідних поля у різних губерніях; брав участь в організації мережі дослідних полів Всеросійського товариства цукровиків. 1891 р. розробив перший програмний документ, який визначав розвиток буряківництва, вивчав фізіологію дихання коріння рослин [4].

Учений – автор наукових праць: «Опытные поля (Харьковского сельскохозяйственного общества за 1881–1888 гг.): краткий отчет о результатах, полученных на опытных полях Харьковского общества сельского хозяйства за период их деятельности с 1881 по 1888 года»; «Отчет о работах, произведенных на опытных полях (Морочанское опытное поле)»; «Задачи исследований в области культуры сахарной свеклы и их организация»; «Агрономия как наука вообще и университетская в частности». А.Є. Зайкевич брав активну участь в організації сільськогосподарських виставок і з'їздів [3].

Основою реконструйованої бібліотеки А.Є. Зайкевича стали книги з дарчими написами видатних учених – агрономів, ґрунтознавців, агрохіміків В.В. Докучаєва, К.К. Гедройца, Д.М. Прянишникова, М.К. Недокучаєва, О.С. Єрмолова, О.В. Советова, А.М. Краснова.

Цікавими є дарчі написи у книгах І.П. Осипова: «Старому товарищу Анастасию Егоровичу Зайкевичу от уважающего и преданного автора»; К.А. Мацєєвича: «Високоповажанному пр. А.Є. Зайкевичу від щирого прихильника автора. Лютий 1908 р.».

У книзі А.Є. Зайкевича «О некоторых сторонах культуры сахарной свеклы в связи с нынешним состоянием свеклосахарной промышленности в России» (Харьков, 1889) на авторській палітурці вигравіювано напис: «Съ чувством глубокого почтения отъ Автора». Особисту печатку «А.Є. Зайкевичъ» знайдено у двох працях ученого.

Сім видань містять печатку «Агрономический Кабинет Императорского Харьковского Университета». Припускаємо, що особисте зібрання А.Є. Зайкевича потрапило до нашого фонду саме з бібліотеки Агрономічного Кабінету Імператорського Харківського Університету близько 1914–1915 рр.

До особистої бібліотеки **В. М. Любименка** відібрано 182 примірники (мовами: 3 – українською, 51 – іноземними, 128 – російською) за профілем наукових досліджень ученого: фізіологія рослин, рослинництво, ґрунтознавство, агрохімія, захист рослин, лісознавство. Хронологічне охоплення колекції 1890–1937 рр.

Володимир Миколайович Любименко (1873–1937) – видатний ботанік, фахівець у галузі фізіології рослин, член-кореспондент АН СРСР (з 1922), академік АН УРСР (з 1929).

Народився в сім'ї службовця. Закінчив Петербурзький лісовий інститут (1898) та Петербурзький університет (1902). У 1903–1908 рр. займався фотозинтезом у Парижі; у

1908–1937рр. – працював у Нікітському та Петроградському (Ленінградському) ботанічних садах.

У 1909 р. В.М. Любименко склав магістерські іспити у Харківському університеті, а в 1910 р. у Петербурзькому університеті захистив магістерську дисертацію з теми «Содержание хлорофилла в хлорофильном зерне и энергия фотосинтеза». За наукові праці з вивчення хлорофілу Академія Наук надала В.М. Любименкові Бейтензорзьку стипендію – на наукову подорож до тропічних країн (відвідав Австралію, Нову Зеландію, острова Малайського архіпелагу, о. Яву).

У 1917 р. захистив докторську дисертацію з теми «Превращение пигментов пластид».

Протягом життя учений проводив велику педагогічну роботу, викладав ботаніку у Ленінградському університеті та інших навчальних закладах. Створив фітофізіологічні лабораторії в Києві і Харкові [8].

Праці Любименка присвячені питанням фізіології рослин. У них він вивчав роль світла в житті рослин, рослинні пігменти і повітряне живлення рослинного організму. Для його досліджень характерна їх екологічна спрямованість, вивчення впливу зовнішніх чинників, і більш за все світла, на їхню життєдіяльність [2].

Бібліотека В.М. Любименка є найбільш чисельною з колекції особистих бібліотек, до якої ввійшли 93 примірники документів, виданих до 1917 р. Основу бібліотеки складають окремі відбитки з наукових праць, журналів тощо, які містять дарчі написи видатних учених того часу: академіків М.І. Вавилова (4 видання), Г.М. Висоцького (4 видання), В.І. Палладіна (3 видання), В.М. Сукачова (9 видань), професора Г.Ф. Морозова (8 видань). Загальний масив цих дарчих написів географічно охоплює майже всю територію колишньої Російської імперії (згодом усього Радянського Союзу).

Серед колекційних зібрань у фонді нашої книгозбірні виокремлено три особистих бібліотеки викладачів Ново-Олександрійського інституту сільського господарства та лісівництва (нині – ХНАУ ім. В.В. Докучаєва): професорів І.Й. Широких, І.К. Тарнані, академіка О.Н. Соколовського.

Особиста бібліотека **І. Й. Широких** містить 23 книги (за мовами: 8 – російською, 2 – англійською, 1 – французькою, 12 – німецькою) за профілем наукових досліджень ученого та з історії сільського господарства взагалі. Хронологічне охоплення колекції 1770–1916 рр.

Іван Йосипович Широких (1868–1943) – учений у галузі зоотехнії, магістр сільського господарства. Із 1897 р. професор часткової зоотехнії Ново-Олександрійського інституту сільського господарства та лісівництва (м. Пулави, Польща), із 1897 р. – також завідувач Кінськовольського маєтку при інституті. Володів французькою мовою, тимчасово викладав її студентам інституту. Також викладав бджільництво та шовківництво; працював редактором «Записок Ново-Александрійского института» [13].

Після евакуації інституту до Харкова у 1914 р. І.Й. Широких – професор Харківського сільськогосподарського інституту (1921–1931 рр.). У 1931–1935 рр. він працював у Всесоюзному науково-дослідному інституті конярства. Учений – автор наукових праць із питань тваринництва [14].

В особистій колекції І.Й. Широких 12 стародрукованих і рідкісних видань. У 19 книгах знаходиться власницький напис ученого: «*И. Широких*», «*Iwan Schirokich*».

Інші видання містять дарчі написи зоолога Є.А. Богданова та академіка зоотехнії Є.Ф. Лискуна. У книзі Ф. Фішера «Иппология» (СПб., 1881) на титульній сторінці дарчий напис: «Другу, товарищу и сослуживцу. Ф. Фишер».

Особиста бібліотека **І. К. Тарнані** складає 51 книгу (за мовами: українською – 1, англійською – 2, німецькою – 1, російською – 47) за профілем наукових досліджень. Хронологічне охоплення колекції 1887–1929 рр.

Іван Костянтинович Тарнані (1860 або 1865–1931) – видатний зоолог. У 1890 р. закінчив фізико-математичний факультет відділення природничих наук Санкт-

Петербурзького університету. До 1893 р. працював хранителем зоологічного кабінету. У 1894 р. призначений асистентом зоології в Ново-Олександрійському інституті сільського господарства та лісівництва і викладачем сільськогосподарської ентомології (1894–1905). Із 1905 р. Тарнани – професор загальної та прикладної зоології. Протягом 1905–1930 рр. очолював кафедру зоології. За дорученням Міністерства землеробства і держмайна займався вивченням бурякової нематоди (*Heterodera Schachtii*), нематоди фруктових дерев (*Heterodera radicicola*) і паразитів хрущів [12].

Після евакуації інституту до Харкова професор І.К. Тарнани продовжував вивчати ґрунтових шкідників лісових насаджень, а також шкідливих і корисних тварин Харківської губернії. Учений збирав зоологічний та ентомологічний колекційний матеріал.

Також учений проводив велику суспільно-просвітницьку роботу: виступав з лекціями в робітничих районах і заводських клубах Харкова; брав активну участь у відновленні сільського господарства держави, зокрема займався питанням захисту врожаю від шкідників сільськогосподарських культур і був консультантом у Харківському управлінні цукортресту, який діяв у Харківській, Полтавській і Чернігівській губерніях [11].

Із 1923 р. на науково-дослідній кафедрі зоології Харківського університету організовано нову секцію – прикладної зоології, керівником якої став Іван Тарнани.

У спогадах радянського психолога К.К. Платонова Іван Тарнани описується як «кругленький, лысеющий, добродушный старичок», який був більш прихильником Ламарка, ніж Дарвіна [13].

Книжкове зібрання особистої бібліотеки І.К. Тарнани містить 19 видань з власницьким написом ученого «*И К Тарнани*».

На титулах знаходимо дарчі написи видатних учених В.М. Андрєєва, Р. Бетнера, М.М. Богданова-Каткова (8 книг), О.О. Браунера та ін.

Цікавими є написи від викладачів нашого університету Соломона Курдіані та Ів. Шевирева. У книзі 1926 р. учні Тарнани залишили йому такий напис: «Глубоко уважаемому И.К. Тарнани от его учеников – сотрудников энтомологического отдела ХОС–ХОС». Значення аббревіатури «ХОС–ХОС» – «Харьковская областная сельскохозяйственная опытная станция».

У другому томі книги Ч. Корніша «Жизнь животных в фотографиях с натуры» розкішна власницька палітурка, на якій вигравійовано «И.К. Тарнани».

Особливо цінним виданням цієї особистої бібліотеки є книга І.К. Тарнани «Двойные уродства» (2-га і 3-тя коректура), до якої сам автор вніс численні виправлення і доповнення.

До реконструйованої бібліотеки **О. Н. Соколовського** увійшло 22 видання (за мовами: 2 – англійською, 2 – українською, 18 – російською) за тематикою наукових досліджень ученого. Хронологічне охоплення колекції 1893–1956 рр.

Олексій Никанорович Соколовський (1884–1959) – видатний учений-ґрунтознавець, академік АН УРСР і ВАСГНІЛ, доктор с.-г. і геологічних наук, заслужений діяч наук України. Соколовський – один із творців і основоположників сучасного агрономічного ґрунтознавства. Разом із науково-теоретичною і експериментальною діяльністю вчений багато сил віддав історії сільськогосподарської науки, зокрема створенню нового типу карт ґрунтового покриття, у яких відображено не тільки генетичні, а й сільськогосподарські і технічні показники ґрунтів.

О.Н. Соколовський народився 14 березня 1884 р. у Полтавській губернії в сім'ї священника. Випускник Київського університету ім. Святого Володимира, випускник с.-г. відділення Московського сільськогосподарського інституту. Із 1911 р. працював у лабораторіях видатних ґрунтознавців і агрохіміків Д. Прянишникова і В. Вільямса. У середині 1930-х рр. був заарештований і перебував на засланні [1].

Понад третину віку О.Н. Соколовський віддав вищій школі. Обіймаючи посаду ректора Харківського сільськогосподарського інституту (нині – ХНАУ ім. В.В. Докучаєва)

упродовж 1944–1959 рр., Олексій Никанорович користувався глибокою пошаною співробітників і студентів. Вихованці інституту згадують його високу культуру, ерудицію, демократичність. Тридцятип'ятирічний період кафедри ґрунтознавства (1924–1959) нашого університету пов'язаний з ім'ям її керівника, великого вітчизняного вченого О.Н. Соколовського.

Праці Соколовського (понад 140) присвячені вивченню фізично-хімічних властивостей ґрунту, окультуренню підзолистих і солонцюватих ґрунтів тощо. Учений зробив цінний внесок у розвиток теорії про ґрунтовий колоїдний комплекс, умови структуроутворення й агрономічне значення структури ґрунту.

Великий патріот України, О.Н. Соколовський читав лекції українською мовою. Його книга «Курс сільськогосподарського ґрунтознавства» визнана найкращим підручником на той час з курсу сільськогосподарського ґрунтознавства та стала базовим посібником для підготовки багатьох поколінь ґрунтознавців.

Оригінальність поглядів і глибина інтелекту притягували до Олексія Никаноровича молодих учнів. Він виховав школу агрономів-ґрунтознавців, які й нині успішно продовжують творчу розробку агрономічного ґрунтознавства. Учений є засновником Харківської, або Української школи ґрунтознавців, яка дала життя школам багатьох його учнів: О.М. Грінченка, Г.С. Гриня, О.М. Можейка, С.С. Соболева, Д.Г. Тихоненка та ін. [10].

За ініціативою вченого 19 травня 1956 р. на базі лабораторії ґрунтознавства АН УРСР і біологічних відділів Кримського філіалу АН УРСР організовано Український науково-дослідний інститут ґрунтознавства, який нині носить його ім'я.

Характерною особливістю досліджень О.Н. Соколовського був глибокий органічний зв'язок теорії з практикою. Отже, наукова спадщина вченого стала теоретичною основою для подальшого розвитку вивчення проблем агрономічного ґрунтознавства, колоїдно-хімічної теорії ґрунтів, їх фізики, зокрема структури, класифікації, картографування, педогалохімізму, хімічної меліорації тощо, у яких завжди простежувалася агрономічна спрямованість і обґрунтованість [5].

У виокремленій особистій бібліотеці О.Н. Соколовського міститься сім видань із власницьким написом, вісім – з дарчими написами (академіків В.І. Палладіна і М.М. Кулешова, професора І.В. Шулова, М.С. Циганова, А.Є. Яценко) та одне видання зі штампом ученого.

Припускаємо, що частину особистої бібліотеки О.Н. Соколовського з фахових питань до книгозбірні ХНАУ передали його нащадки.

У підручнику «Сельскохозяйственное почвоведение» (М., 1956) знаходимо дарчий напис: «Моему дорогому Борису от любящего отца. 1957. 18/І.»

Особливо цінним є літографічне видання лекцій з ґрунтознавства О.Н. Соколовського, видане 1927 р. українською мовою, тиражем 200 примірників. Лекції за професором писані різними почерками, отже, різними студентами.

У колекції книг з бібліотеки О.Н. Соколовського 12 дореволюційних видань.

Особиста бібліотека **М. М. Соболева** містить 43 видання універсального змісту: економіка та економіка сільського господарства – 24 прим., історія – 3 прим., географія – 1 прим., психологія – 1 прим., медицина – 1 прим., літературознавство – 4 прим., художня література – 9 прим. Хронологічний обсяг колекції 1866–1947 рр.

Михайло Миколайович Соболев (1869–1945) – видатний вчений-економіст, доктор політичної економії і статистики (1912), професор (1902), дійсний статський радник.

Народився в сім'ї дворянина. Закінчив гімназію у Нижньому Новгороді, юридичний факультет Імператорського Московського університету (1891), учень професора О.І. Чупрова.

У 1892–1896 рр. викладав політичну економію, історію загальної та комерційної статистики в Олександрівському комерційному училищі (Москва). У 1911 р. захистив

докторську дисертацію з політичної економії та статистики на тему «Таможенная политика России во второй половине XIX века». Цього ж року одногосно обраний ординарним професором кафедри фінансового права Імператорського Харківського університету; професором, деканом економічного факультету Харківських Вищих комерційних курсів (1912) [7].

У 1918 р. М.М. Соболев – державний експерт Української держави з аграрних і фінансових питань та зовнішньої торгівлі. Із 1919 р. виконує обов'язки директора Харківського комерційного інституту. Після реорганізації цього вишу – проректор, декан торговельного та фінансово-банківського факультетів Харківського інституту народного господарства.

Сферу наукових інтересів М.М. Соболева переважно складали питання державного регулювання економічного розвитку, митної і монетарної політики, статистики промисловості і торгівлі, проблеми іноземних інвестицій в економіку Росії [9].

Реконструювання приватної книгозбірні відбувається завдяки шпампам на автографам. У 18 виданнях з бібліотеки М.М. Соболева знаходиться власницький напис «М. Соболев»; у 18 книгах – особиста печатка «Михаиль Николаевич Соболев». На титулах 11 видань містяться дарчі написи професора А.Ф. Фортунатова, Й.М. Гольштейна, Ю. Платтера, Л.Н. Юровського, І.Х. Озерова, М.Я. Новомбергського, І.О. Малиновського, В.Е. Дена, П. Головачова, М.І. Боголепова. У книзі М.М. Соболева «Таможенная политика России во второй половине XIX века» (монографія за темою докторської дисертації) автограф «Другу жизни. Автор, 25 сентября 1916 г.».

Особиста бібліотека М.М. Соболева містить художні зібрання творів класиків літератури В.В. Жуковського, О.С. Пушкіна, М.Є. Салтикова-Щедріна, Л.М. Толстого.

Представлені особисті бібліотеки відображають професійні інтереси своїх власників, творчість, суспільну діяльність, а також є історико-культурною пам'яткою свого часу.

Під час реконструювання у фондах ФБ ХНАУ ім. В.В. Докучаєва цієї невеликої нині за обсягом колекції, виявилось, що її всебічне дослідження може стати підґрунтям для більш фундаментальних комплексних історико-книгознавчих наукових досліджень.

Опрацювання та вивчення документів з колекції «Особисті бібліотеки» тривають.

Список літератури

1. Академік Соколовський Олексій Никанорович: життєвий шлях та наукова діяльність / В.А. Вергунов, Н.М. Новосад, В.А. Зозуля, К.Б. Новосад ; за ред. С.А. Балюка. – Харків : К.П. «Друкарня № 13», 2006. – 164 с. : іл.
2. Анікіна О.П. Історія агрономії на сторінках часописів НДІ у 20–30-х рр. XX ст. / О.П. Анікіна // Історія освіти, науки і техніки в Україні: матеріали II конф. молодих вчен. та спеціалістів (Київ, 27–28 травня 2004 р.). – Київ, 2004. – С. 44–45.
3. Горденко С. Внесок професора А.Є. Зайкевича у розвиток сільськогосподарської науки в Україні (кінець XIX – 30-ті рр. XX ст.) / С. Горденко // Історія української науки на межі тисячоліть. – Київ, 2007. – Вип. 29. – С. 52–59.
4. Иванов С.З. Анастасий Егорович Зайкевич : ист. биограф. очерк/ С.З. Иванов ; под ред. В.В. Данилевского. – Харьков : Кн. изд-во, 1959. – 148, [4] с. : фото, 1 портр.
5. Історія Харківського національного аграрного університету імені В.В. Докучаєва / [О.М. Голікова, А.І. Кравцов, Р.І. Киричок [та ін.]] ; Харк. нац. аграр. ун-т ім. В.В. Докучаєва. – Харків : ПРАТ «Вид-во Прапор», 2010. – 543 с.
6. Ковальчук Г.І. Традиційні колекції відділів стародруків та рідкісних видань. Проблеми формування / Г.І. Ковальчук // Бібліотечний вісник. – 2001. – № 5. – С. 20–30.
7. Лортикян Э.Л. Украинские экономисты первой трети XX столетия: очерки истории экономической науки и экономического образования. – Харьков, 1995. – 193 с.
8. Любименко Владимир Николаевич [Электронный ресурс] // Википедия : свободная энцикл. – Электрон. дан. – [Б. м.], 2019. – Режим доступа: <https://ru.wikipedia.org/wiki/%D0%9B%D1%8E%D0%B1%D0%B8%D0%BC%D0%B5%D0%BD%D0%BA%D0%BE.%D0%92%D0%BB%D0%B0%D0%B4%D0%B8%D0%BC%D0%B8%D1%80%D0%9D%D0%B8%D0%BA%D0%BE%D0%BB%D0%B0%D0%B5%D0%B2%D0%B8%D1%87>. – Дата обращения: 10.05.2019.

9. Нариси з історії Харківського національного економічного університету (1930–2005 рр.) : [монографія] / [авт. кол.: В. С. Пономаренко та ін. ; заг. ред. В.С. Пономаренка]; Харків. нац. екон. ун-т. – Харків : ІНЖЕК, 2005. – 326 с.: іл.
10. Соколовський Олексій Никанорович (1884–1959) // Докучаєвці. 1816–2016 / [укл.: В.К. Пузік, А.І. Кравцов, О.М. Голікова та ін.] ; Харк. нац. аграр. ун-т ім. В.В. Докучаєва. – Харків : Майдан, 2016. – С. 123.
11. 150 лет Харьковскому ордену Трудового Красного Знамени сельскохозяйственному институту имени В.В. Докучаева (1816–1966) / под ред. А.М. Гринченко. – Киев : Урожай, 1966. – С. 105–106. – (Труды ХСХИ ; т. 59 (96)).
12. Тарнані Іван Костянтинівич [Електронний ресурс] // Вікіпедія : вільна енцикл. – Електрон. дан. – [Б. м.], 2019. – Режим доступу: https://uk.wikipedia.org/wiki/%D0%A2%D0%B0%D1%80%D0%BD%D0%B0%D0%BD%D1%96_%D0%86%D0%B2%D0%B0%D0%BD_%D0%9A%D0%BE%D1%81%D1%82%D1%8F%D0%BD%D1%82%D0%B8%D0%BD%D0%BE%D0%B2%D0%B8%D1%87. – Дата звернення: 10.05.2019.
13. Широких Іван Йосипович [Електронний ресурс] // Вікіпедія : вільна енцикл. – Електрон. дан. – [Б. м.], 2019. – Режим доступу: https://uk.wikipedia.org/wiki/%D0%A8%D0%B8%D1%80%D0%BE%D0%BA%D0%B8%D1%85_%D0%86%D0%B2%D0%B0%D0%BD_%D0%99%D0%BE%D1%81%D0%B8%D0%BF%D0%BE%D0%B2%D0%B8%D1%87. – Дата звернення: 10.05.2019.
14. Широких Іван Йосипович // Українська радянська енциклопедія: у 12 т./ гол. ред. М.П. Бажан; редкол.: О.К. Антонов [та ін.]. – 2-ге вид. – Київ: Головна редакція УРЕ, 1985. – Т. 12. – С. 406.

УДК 37.035.6:81'271-057.4

*Драган Роман Анатолійович
Трохименко Галина Володимирівна
ОКЗ «Харківська обласна бібліотека для дітей»*

Проектна діяльність як основний інструмент патріотичного виховання підростаючого покоління: здобутки і перспективи.

У 2015-2017 рр. відповідно Указу Президента України П.Порошенка від 12.06.2015 р. «Про заходи щодо поліпшення національно-патріотичного виховання дітей та молоді», державної Концепції національно-патріотичного виховання дітей та молоді, обласної «Програми військово-патріотичного виховання молоді та участі населення у заходах оборонної роботи на 2015-2017 роки» Харківською обласною бібліотекою для дітей проводилась активна робота з патріотичного виховання підростаючого покоління. Поява тисяч переселенців, активні бойові дії поряд з нашою областю, наближеність до державного кордону власне і обумовили розробку та реалізацію пілотного цільового проекту ХОБД «Зробімо крок назустріч миру».

За результатами Всеукраїнського огляду-конкурсу Харківську обласну бібліотеку для дітей було визнано найкращою обласною дитячою бібліотекою року. **Гран-прі** – найвищу нагороду цього престижного Конкурсу – бібліотека здобула за систематичну роботу з тимчасово переміщеними особами, виховання патріотизму і любові до Батьківщини, формування високого рівня світогляду, свідомої патріотичної позиції та підтримку обдарованих дітей.

Мета проекту:

- сприяння патріотичному вихованню дітей області;
- формування національної свідомості;
- виховання активної громадянської позиції.

Завдання:

-запровадження міжрегіонального культурного партнерства, створення умов для повноцінної інтеграції Донецької і Луганської областей в єдиний культурно-мистецький і соціальний простір України.

Законодавча база:

- Указ Президента України від 13.10.2015 р. № 580/215 «Про стратегію національно-патріотичного виховання дітей та молоді на 2016-2020 рр.»);
- Указ Президента України «Про заходи щодо поліпшення національно-патріотичного виховання дітей та молоді» (від 12.06.2015 р. № 334/2015);
- Концепція національно-патріотичного виховання дітей та молоді (додаток до наказу Міністерства освіти і науки України від 16.06.2015 р. № 641);
- Розпорядження голови Харківської облдержадміністрації від 12.01.2017 р. № 6 «Про утворення координаційної ради з питань національно-патріотичного виховання при ХОДА»;
- Програма військово-патріотичного виховання молоді та участі населення у заходах оборонної роботи на 2015–2017 роки (Затверджено Харківською обласною радою 15.01.2015 р., рішення №1144-VI)

Зміст діяльності:

1 крок. Благодійна акція «Татова книжка» – реалізація проекту «**Татова книжка**» – організація роботи першої в Україні буккросінг-бібліотеки для військових на вокзалі (спільно з волонтерською групою «Південний пост»).

2 крок. Майстер-класи «Оберіг для бійця» у бібліотеці.

3 крок. Співпраця з родинами переселенців. Комплексна розвиваюча програма «У світі багато казок» для дітей, що проживають у модульному містечку для переселенців.

4 крок. «Нові часи. Нові герої». Цикл героїко-патріотичних заходів «Сила нескорених».

5 крок. І Обласний патріотичний форум «В граніті, в бронзі, у серцях». ІІ Обласний патріотичний форум «Віват, Україна» та ІІІ Обласний патріотичний форум «З Україною в серці!».

6 крок. ІV Обласний патріотичний форум «Ми діти твої, Україно!» (жовтень, 2018 р.).

7 крок. Участь ХОБД у реалізації Загальноукраїнського Проекту культурної інтеграції «Український Донбас».

8 крок. Міжрегіональний дитячий мистецький конкурс листівок «Дім. Родина. Батьківщина» за участю дітей, що мешкають у Харківській, Донецькій та Луганській областях.

9 крок. Міжрегіональний конкурс дитячої листівки «Бібліотека. Книга. Родина» за участі дітей Львівської і Харківської області (2017 р.); Міжрегіональний конкурс дитячої листівки «Від перлинок Слобожанщини до родзинок Закарпаття» (лютий – травень 2018 р.)

10 крок. Форум «ПогранКульт: ГаліціяКульт» Творча резиденція у Харківській обласній бібліотеці для дітей (2016 р.).

Учасники: Новописковська ЦБС Луганської області, Слов'янська ЦБС Донецької області, заклади освіти і культури Великоновосілківського району Донецької області; Соціальний Форум «СлободаКульт» (м.Ужгород, 2018 р.).

Отже, нижче буде презентовано основні здобутки та подальші шляхи реалізації проекту.

1 крок. Реалізація проекту «Татова книжка». Ще у лютому 2015 р. стартував пілотний проект бібліотеки «Зробімо крок назустріч миру». Його мета – прискорити довгоочікувану мить, коли в Україні запанує мир. І перші кроки уже зроблено – бібліотекарі долучилися до добрих справ «Південного посту» – волонтерського пункту допомоги бійцям АТО на Південному вокзалі. Харків – транзитне місто для тих, хто повертається з війни, із зони АТО. Озброївшись ідеєю буккросінгу, бібліотекарі вирішили внести деяку розраду у вільний час бійців, які чекають у приміщенні вокзалу. Декілька десятків книжок, зібраних читачами та співробітниками бібліотеки, були вдячно прийняті волонтерами і стали приємною несподіванкою для наших захисників. Протягом першого місяця бібліотека передала до волонтерського пункту близько 200 примірників книжок. Тепер у від'їжджаючих є власна бібліотечка, і, чекаючи на поїзд, вони зможуть підібрати собі книжку до душі чи навіть забрати її в дорогу з собою. Після спілкування з волонтерами «Південного посту» і війнами бібліотекарі зрозуміли: будуть допомагати і надалі.

Саме з таких міркувань виникла ідея – започаткувати акцію «**Татова книжка**», яка зможе згуртувати громадськість навколо проблем дітей воїнів АТО. Співробітники бібліотеки привезли на залізничний пункт перші нові дитячі книжки.

2 крок. Майстер-класи «Оберіг для бійця». Виготовлення оберегів – це також одна зі складових ланок бібліотечного проекту. З великим задоволенням діти і дорослі відвідують майстер-класи народної майстрині Олени Хитушко, що проходять як у стінах бібліотеки. Зробити приємний сюрприз для бійців із зони АТО виявили бажання студентки Харківської державної академії культури, вихованці шкіл-інтернатів, учні загальноосвітніх шкіл, мами з дітками – члени Асоціації багатодітних сімей "АММА", співробітники бібліотеки. Відтепер браслети з українською символікою, традиційні ляльки-мотанки, мотанки-берегині, мотанки "Гарний настрій", зроблені дбайливими руками юних умільців, зігрівають серця не одної сотні бійців. Кожну роботу супроводжують невеличкі аркуші паперу з побажаннями добра, аби воїни знали про те, що їх пам'ятають, про них піклуються і чекають з нетерпінням на повернення додому живими і неушкодженими. Про добрі справи добровольців, які відстоюють мирні рубежі, йшлося під час програми «Харків online. Вечір» на каналі ОТБ за участю працівників закладу, поетеси, народної майстрині Олени Хитушко та волонтерської групи «Південний пост» – Віктора Трубчанова і актора-березільця Миколи Моха. Варто відзначити, що саме такі заходи сприяють вихованню любові до України, вчать дарувати добро і радість ближньому.

3 крок. Співпраця з родинами переселенців: реалізація комплексної розвиваючої програми «У світі багато казок» для дітей, що проживають у модульному містечку для переселенців. Харківська обласна бібліотека для дітей усіма можливими засобами допомагає переселенцям та людям, які на власні очі побачили справжню війну. Бібліотекарі підтримують їх, збирають дитячі речі, шукають спонсорів, проводять різноманітні культурно-масові і мистецькі заходи, долучаються до благодійних акцій, концертів... І всі ці зусилля спрямовані на те, аби вони відчули себе частиною єдиного народу, а діти, які є основною категорією обслуговування бібліотеки, змогли соціально та психологічно адаптуватися в таких непростих умовах до нових обставин життя, відкрити для себе світ книги. ХОБД співпрацює з громадськими, волонтерськими організаціями, які першими прийшли на допомогу тисячам переселенців у Харкові. Найбільш ефективним є співробітництво з ГО «Центр зайнятості вільних людей». Ця організація покликана нести знання, мотивувати громадян на нові досягнення, опанування нового фаху, відкриття власної справи, тому її місія виявилась для бібліотеки співзвучною. Будь-яка тема тренінгу, запропонованого фахівцями Центру і проведеного у бібліотеці – це ще один крок до мрії та успішного бізнесу для переселенців: управління часом, копірайтинг для бізнесу та багато інших. Велику зацікавленість учасники проекту виявили до тренінгу «Тасмниці фотографії для інтернет-продаж». Учасники заходу були щиро вдячні за його професійну підготовку та величезну практичну користь. Наскладніший жанр фотомистецтва допоміг розкрити для учасників справжній фахівець, відомий фотограф Віталій Сидоренко.

Із зацікавленістю в очах, бажанням познайомитися та поспілкуватися зустрічала малеча фахівців бібліотеки в мобільному містечку – тимчасовому поселенні людей з Донецької та Луганської областей. І навіть пекуче сонце не завадило дітлахам зібратися великою дружньою компанією на творче заняття. Щоб стало більш комфортно в літню спеку, ми уявили казкову прохолоду і розіграли зимову казку «Рукавичка». З натхненням дітлахи втілювалися в улюблених персонажів, відчуваючи їхній внутрішній стан та виразно зображуючи яскраві риси своїх героїв. На згадку про зустріч, ми створили фігурки улюблених тварин: kota, лисички, вовчика, зайченя. Виявилось, що всі наші маленькі друзі люблять складати різні фігури з паперу. Тож, для любих матусь дітлахи виготовили букети тюльпанів. Щоб й іншим мешканцям містечка подарувати радість, учасники залишили на асфальті барвисті малюнки. Зі щирими посмішками та запальними оцентами прощалися з нами маленькі друзі в очікуванні нових зустрічей та сюрпризів.

4 крок відбувся під гаслом «Нові часи. Нові герої». Цей крок передбачає організацію і проведення культурно-мистецьких і пізнавальних заходів патріотичної тематики. Урок мужності «Сила нескорених» (до Дня Героїв Небесної Сотні) – це тридцять перша зустріч відомого волонтера Вікторії Скляркової з циклу «Школярам про АТО». Кожного року, у лютому фахівці Харківської обласної бібліотеки для дітей відвідують Курязьку виховну колонію ім. А.С. Макаренка, щоб разом з вихованцями згадати Небесну сотню. Паралельно такі ж заходи відбуваються у Державній гімназії-інтернаті з посиленою військово-фізичною підготовкою «Кадетський корпус». Підлітки, яким по 14-18

років, зі співчуттям і болем слухали про харків'ян Євгенія Котляра, Влада Зубенка, Юрія Паращука і всіх тих, хто віддали свої життя на Майдані й війні на Донбасі.

Виставковий марафон «Мандрівки творчої Криївки», Напередодні Дня Збройних Сил України у Харківській обласній бібліотеці для дітей школярі мали змогу особисто познайомитись з воїнами, які оберігають наш спокій. Костянтин Ходак та Олександр Мамалуй, хоробрі герої-прикордонники, відвідали презентацію проекту "Мандрівки творчої криївки" Віталіни Маслової. Частково роботи наших земляків-учасників проекту "Творча Криївка" були представлені у Лондоні на виставці «Обличчя війни». Пейзажі, які припали до душі найбільше, можна було купити у режимі «Тихого аукціону», а за кошти від продажу відбудеться наступний, двадцятий, заїзд волонтерського проекту Віталіни Маслової. Дві тисячі шістсот двадцять кілометрів вражень - ще не фініш. Після Харкова виставковий марафон урочисто завершився у Національному Музеї історії України в м.Києві.

5 крок. *І Обласний патріотичний форум «В граніті, в бронзі, у серцях...»* У листопаді 2015 року Харківська обласна бібліотека для дітей стала організатором Обласного патріотичного форуму «В граніті, в бронзі, у серцях...». Поміж інших знакових масових заходів, Форум посідає особливе місце, адже він відбувся у нелегкий для всієї України час, коли кожен громадянин відчуває велику відповідальність за свої дії і вчинки. ХОБД активно долучається до розв'язання питань патріотичного виховання, формування активної життєвої позиції своїх читачів. Тож мета Форуму, який проходив під гаслом «Сила нескорених», – бажання донести до широкого загалу думку, що разом ми – сильні, непереможні, адже маємо надзвичайно талановиту молодь, яка шанує пам'ять своїх пращурів, яка готова жити і діяти заради процвітання рідної Батьківщини. Також під час Форуму відбулося нагородження переможців і лауреатів двох великих Всеукраїнських конкурсів: «Книга пам'яті мого роду» та «Найкращий читач України – 2015». Продемонструвати перед однолітками свої знання та вміння, рівень ерудиції, спритність і навіть силу, учасники команд мали змогу на станціях «Козацька», «Солдатська», «Задзеркалля». Вони досить вправно, як справжні джури, перетягували канат та «варили» куліш, змотували бинти, відчуваючи відповідальність за надання першої необхідної допомоги потерпілому. Не випадково на Форумі зібралися люди, яких об'єднує головне – любов до Батьківщини і віра, що тільки спільними зусиллями і наполегливою працею ми нарешті здобудемо мир у нашій державі. «Перш за все, ми повинні зупинити війну Розумом ...», – вважає один з лауреатів конкурсу «Книга пам'яті мого роду» – харківський школяр, вимушений переселенець з Луганська. Завершився Форум переглядом вистави від зразкового Театру дітей «Тимур» (художній керівник – Антон Жиляков) «Тасмания кілець ... або Як все починалось» за мотивами творів К.С.Льюїса. Ця вистава також спонукає замислитися над питаннями добра і зла, порушує проблему права вибору і відповідальності за свої вчинки.

II обласний патріотичний форум «Віват, Україно!» Непересічна подія ознаменувала на Харківщині останню декаду жовтня 2016 року. Уже вдруге Харківська обласна бібліотека для дітей виступила ініціатором та координатором у справі патріотичного об'єднання дітей регіону. 25 жовтня співробітники бібліотеки з неабияким успіхом провели II Обласний патріотичний форум «Віват, Україно!», присвячений 25-річчю незалежності України. Його відвідали понад 300 дітей та підлітків з міста, багатьох районів Харківщини, а також Донецчини і Луганщини – учасники дитячих творчих конкурсів, їхні викладачі, бібліотекарі, рідні та друзі. На кілька годин фойє Центру перетворилося на майданчики для спілкування школярів різного віку з бібліотекарями, представниками Національного університету цивільного захисту України, Державної гімназії-інтернату з посиленою військово-фізичною підготовкою «Кадетський корпус», Харківського літературного музею. Об'єднавши зусилля, друзі та партнери спільно підійшли до висвітлення однієї з найважливіших і майже за всіх часів актуальної теми безпеки життєдіяльності дітей. Долаючи відстань від однієї локації до іншої, означених промовистими графічними підказками, діти у доволі креативний спосіб поглиблювали свої знання та навички з правил безпечної поведінки у випадку виникнення надзвичайних ситуацій. Викладачі та курсанти-рятувальники провідного вищого навчального закладу Державної служби України з надзвичайних ситуацій розповіли школярам про навчання в університеті, про професії не тільки пожежників, а й піротехніків, верхолазів, фахівців з радіаційного й хімічного захисту.

Привернули увагу дітей на причини виникнення та профілактику пожеж у побуті, продемонстрували сучасні системи автоматичного протипожежного захисту. Діти із задоволенням приміряли бойовий одяг рятувальника та розглядали засоби індивідуального захисту при виявленні радіаційного та хімічного ураження.

Вказуючи на шкідливий вплив цигарок, школярам продемонстрували механізм паління на іонізуючому очисникові повітря. Нагадали і про правила поведінки з вибухонебезпечними предметами. Неможливо було залишити поза увагою показові виступи переможців спортивних змагань з демонстрації прийомів самооборони, що напрочуд ефектно відбивались у великих дзеркалах фойє. Щільним колом були оточені дівчата-курсантки, що обрали професію психолога, здатного працювати в екстремальних умовах. Вони у простій і доступній формі провели майстер-клас з надання першої домедичної допомоги. Чималу увагу учасників Форуму привертали стрункі, підтягнуті, опатно вбрані вихованці Харківської гімназії-інтернату «Кадетський корпус» — майбутні офіцери, захисники Вітчизни. Не лише хлопці, а й представниці слабкої статі з неабияким інтересом брали до рук макети сучасної зброї і під керівництвом юних інструкторів-кадетів намагались її розібрати а потім зібрати. Справжній патріот повинен постійно озброюватися знаннями, тому до Форуму долучилися фахівці Харківського літературного музею. Ігрова програма поєднала українську і англійську класику – Лесю Українку і Роальда Дала, Івана Франка і Льюїса Керолла.

У фойє відбувалося не тільки жваве спілкування, обмін інформацією, а й чаклування з піском від школи дитячої творчості «The-Home-Old-School». Багато хто з дітей вперше так близько побачив пісочну анімацію. Поряд демонструвалася виставка робіт учасників всеукраїнських конкурсів «Мрії про Україну: дитячий погляд» і «Книгомания-2016». Привертала увагу і унікальна виставка саморобних листівок дітей Харківщини, Луганщини і Донеччини – переможців та лауреатів Міжрегіонального конкурсу «Дім. Родина. Батьківщина». Примітно, що цей конкурс ініціювала Харківська обласна бібліотека для дітей у межах Загальноукраїнського проекту культурної інтеграції «Український Донбас».

Після проходження представлених локацій у фойє всі учасники II Обласного патріотичного форуму заповнили театральну залу Центру, де проходила урочиста церемонія нагородження, яка розпочалася з вшанування державних символів України — внесення Державного Прапора та спільного виконання Гімну держави. Патріотичне свято прикрасив яскравий виступ ансамблю барабанщиків Харківського національного університету внутрішніх справ. Партнерами заходу стали: Національна бібліотека України для дітей, Національний університет цивільного захисту України, Державна гімназія-інтернат з посиленою військово-фізичною підготовкою «Кадетський корпус».

III Обласний патріотичний форум «З Україною в серці!»

Поклик серця та любов до України згуртували на Форумі більше 500 учасників, щоб продемонструвати світові своє прагнення до миру, розповісти про мрії і сподівання та висловити підтримку воїнам, які виборюють незалежність нашої держави на Сході.

До заходів Форуму приєдналися учасники АТО, представники військових професій, курсанти, працівники культури, освіти, фахівці книговидавничої справи, волонтери. Та все ж головними на святі були діти, які протягом року брали участь у конкурсах і творчих змаганнях, демонструючи свою громадянську позицію. У своїх роботах вони яскраво проявили патріотизм, що, як відомо, починається з любові до матері, малої батьківщини, рідної землі.

Під час урочистостей почесні грамоти та пам'ятні подарунки одержали більше 100 юних талантів та найбільш активних читачів Харківщини – переможці та лауреати:

- Всеукраїнського конкурсу дитячого читання «Книгомания - 2017»;
- Всеукраїнського літературного дитячого конкурсу «Творчі канікули»;
- Міжрегіонального конкурсу дитячої листівки «Бібліотека. Книга. Родина»;
- Обласного конкурсу дитячої творчості «Ця дивовижна Японія».

6 крок. IV Обласний патріотичний форум «Ми діти твої, Україно!». Захід, у якому візьмуть участь діти – переможці Конкурсу «Книгомания – 2018» та Міжрегіонального конкурсу дитячої листівки «Від родзинок Слобожанщини до перлинок Закарпаття» відбувся у жовтні 2018 р.

7 крок. Участь ХОБД у реалізації Загальноукраїнського Проекту культурної інтеграції «Український Донбас». Реалізація проекту передбачила проведення протягом року в містах і селищах Донбасу бібліотечних та інших культурно - мистецьких заходів. Першою весняною ластівкою з Харківщини на Донбас відлетіла пересувна Міжнародна виставка дитячого малюнка «Ideal House» («Ідеальний дім»), яка представила творчі роботи дітей з 12-ти країн світу на тему рідної домівки. Ця виставка з'явилася завдяки Американській художній фундації «Fermata» у рамках проекту «Let's Build a Roof over The World» («Давайте будувати дах над Світом»), схваленого ЮНЕСКО.

Наша бібліотека одержала грамоту від губернатора штату Коннектикут Деніела П.Маллоу за участь у виставці «Ideal house» та сприяння міжкультурному діалогу між Сполученими Штатами Америки та Україною. Завдяки нашому запрошенню до експозиції увійшли й кілька десятків творчих робіт з с. Новомайорське Великоновосілківського району Донецької області. Школярі поділилися зі світом своїм баченням ідеального дому, у якому, насамперед, пануватиме мир.

У березні 2016 року весняний вернісаж на тему «Ideal House», який сприяє подоланню регіональної культурної ізоляції, пошуку спільних цінностей, національної духовної єдності, розгорнувся у Центральній та дитячій бібліотеках Слов'янську Донецької області. Наступним пунктом виставкового марафону стало смт. Новопсков Луганської області. Важливим вектором бібліотечного партнерства Харківщини й Донбасу є сумісне проведення одного з найулюбленіших всеукраїнських конкурсів серед юних шанувальників книжки «Книгоманія» («Найкращий читач України»). 2016 та 2017 року до участі у Конкурсі співробітники ХОБД долучили дітей Донецької області та Новопсковського району Луганської області. Переможці з Харківської та Луганської області два роки поспіль разом беруть участь у фестивалі «Книгоманія» у м. Львові.

У Міжнародний день захисту дітей співробітники бібліотеки разом з харківськими митцями відвідали читачів Слов'янська з літературно- музичною композицією «Іван Франко та Леся Українка: погляд через призму віків» (до 160- річчя Івана Франка та 145-річчя Лесі Українки). Захід, у якому взяли участь студенти Слов'янського хіміко-механічного технікуму і Слов'янського авіаційно-технічного коледжу, пройшов у Центральній бібліотеці міста.

Актор театру «Березіль», активний учасник волонтерського пункту «Південний пост» Микола Мох продемонстрував підліткам артистичний майстер-клас з декламування поезії на прикладах віршів І. Франка. Поетеса, прозаїк, перекладачка, співачка-шансон'є, Люцина Хворост підготувала пісенну програму. Бард і художник, засновник музею уфології та космонавтики в Харківському планетарії Ігор Березюк виконав авторські пісні. Під впливом почутого студент авіаційного коледжу емоційно прочитав вірш Івана Франка «Не пора, не пора, не пора» із циклу «Україна».

Співробітники бібліотеки підготували виставку «Подарунок від читачів Харківщини». Харківські школярі, учасники бібліотечного гуртка «Зумійка», власноруч зробили вироби з елементами національної символіки для своїх ровесників із Слов'янська.

8 крок. Міжрегіональний дитячий мистецький конкурс листівок «Дім. Родина. Батьківщина» за участі дітей, що мешкають у Харківській, Донецькій та Луганській областях, присвячений 25-річчю незалежності України. Творче змагання відбулося у межах Всеукраїнського Проекту культурної інтеграції «Український Донбас». Діти надсилали свої роботи у форматах малюнка, виробу, фотографії, електронної листівки. У Харківській обласній бібліотеці для дітей експонувалося понад 300 художніх робіт. Серед них – 20 листівок від читачів-дітей Новомайорської сільської бібліотеки-філії № 25, Старо-млинівського центру дитячої і юнацької творчості та учнів Октябрської ЗОШ І-ІІІ ст. Великоновосілківського району Донецької області. Дипломами та грамотами відзначені 43 учасники, серед яких 20 дітей з Донецької області.

9 крок. Міжрегіональний конкурс дитячої листівки «Бібліотека. Книга. Родина» за участю дітей Львівської і Харківської області 2017 року дитячі листівки та любов до книги об'єднали Схід і Захід. Організаторами Міжрегіонального конкурсу дитячої листівки «Бібліотека. Книга. Родина» виступили Харківська обласна бібліотека для дітей та Львівська обласна бібліотека для дітей. Мета цього конкурсу – виховання любові до Батьківщини, формування у дітей громадянських патріотичних

почуттів, національної свідомості, поваги до сімейних цінностей та традицій, розвиток творчого потенціалу дітей, підвищення значення дитячих бібліотек у процесі адаптації дітей.

Основним завданням конкурсу є розвиток міжрегіонального культурного партнерства між бібліотеками Львівської та Харківської області та налагодження на творчих засадах діалогу між дітьми Сходу та Заходу України. Для участі у конкурсі було одержано 406 робіт. Харківська область – 316 робіт Львівська область – 90 робіт. До Харківської ОБД надійшло 35 найкращих робіт з Львівської області, а відповідно до Львівської ОБД надіслали 50 найкращих робіт з Харківської області. Цікаво і оригінально відбулося визначення переможців Міжрегіонального конкурсу дитячої листівки «Бібліотека. Книга. Родина». Роботи були представлені на огляд користувачам, а вони, як «незалежне» дитяче журі у демократичний спосіб проголосували і визначили у Львові переможців зі Сходу, а в Харкові переможців із Заходу.

Міжрегіональний конкурс дитячої листівки «Від перлинок Слобожанщини до родзинок Закарпаття» (лютий – травень 2018 р.)

10 крок. Форум «ПогранКульт: ГаліціяКульт». Творча резиденція у Харківській обласній бібліотеці для дітей. Проект «Творчі резиденції» став одним з 8 переможців європейського конкурсу культурних ініціатив, обраних серед 668 проектів – учасників і є єдиним з України в рамках програми Advocate Europe. Протягом 11-24 серпня у Харкові відбулася знакова подія – Форум «ПогранКульт»: «ГаліціяКульт» платформа діалогу Сходу та Заходу, де народжується новий міжрегіональний креативний контент і налагоджуються культурні зв'язки. В рамках арт-проекту 24 митця з Галичини і 27 митців зі Слобожанщини працювали разом над спільними задумами. Протягом 2-х тижнів науковці та режисери, культурологи та художники-муралісти, соціологи та графіки, кінематографісти, архітектори, аніматори творили разом, аби представити результат співтворчості на Форумі вже у жовтні. Мета двотижневої програми жовтневого Форуму:

- Зблизити регіони засобами мистецтва і культури, будуючи творчі мости між Львовом, Івано-Франківськом, Дрогобичем, Тернополем та Харковом; – Зруйнувати стереотипи і показати всю палітру надбань Галичини і Слобожанщини;

- Проаналізувати спільні досвіди Західного і Східного регіонів: тему прикордоння, впливи імперій, явище заробітчанства, історичні амбіції;

- Створити спільні мистецькі проекти, які б можна було показати в інших регіонах, заохочуючи творчих людей до міжрегіональної співпраці й об'єднання України культурною мережею.

ПЛАСТИЛІНОВУ “КРАЇНУ ЧУДЕС” ПОБАЧИЛИ ДІТИ І ДОРОСЛІ В БІБЛІОТЕЦІ. Харківська обласна бібліотека для дітей стала єдиною дитячою творчою резиденцією в рамках форуму «ПогранКульт: ГаліціяКульт». 19 серпня 2016 р. бібліотека об'єднала тих, хто більше тижня трудився в її стінах над анімаційною історією. Це представники культурного форуму «ГаліціяКульт» зі Львова, маленькі мультиплікатори-аматори з батьками, працівники бібліотеки. Усім було цікаво, що ж вийшло у координаторів анімаційної школи Романа Дзвонковського, його помічницю Ольги Бенц і їхніх юних співавторів — харківських школярів, яким саме бібліотека допомогла приєднатися до проекту «Творчі резиденції». Завершений анімаційний фільм було представлено у жовтні 2016 року.

2017 року з метою увічнення подвигів бійців у Харківській обласній бібліотеці для дітей було започатковано музей АТО, розпочато пошуки та збір особистих речей українських захисників, календарів, плакатів, книг та культурних артефактів. Першими експонатами експозиції стали особисті речі читача бібліотеки – відомого снайпера, прикордонника та письменника Олександра Мамалуя. Було проведено попередні консультації з фахівцями, розроблено попередній план та узгоджено основні засади роботи у цьому напрямку. Формування меморіальної колекції продовжується, тривають переговори з партнерами проекту, пошуки інформації про загиблих земляків.

Соціальний Форум «СлободаКульт» (2018 р.). 15 травня в Ужгороді стартував двотижневий культурний форум «СлободаКульт» – міжрегіональний культурний форум, який має на меті познайомити закарпатців зі Слобожанщиною і налагодити мости між цими регіонами України. Участь у ньому беруть близько 150 митців. Проект став одним із 18 переможців в межах конкурсу

«Культурна дипломатія задля діалогу», який оголошував Міжнародний фонд «Відродження». До цього форуму долучилася і Харківська обласна бібліотека для дітей.

У перший день, 15 травня, для відвідувачів відкрили три виставки. Виставка «Родинний альбом» на Набережній Незалежності – це фотографії закарпатських і слобідських родин за останні сто років, зібрані юними відвідувачами Харківської обласної бібліотеки для дітей та Закарпатської обласної бібліотеки для дітей та юнацтва й представлені у формі роздрукованих банерів, встановлених на вулиці. Спроба зрозуміти регіон, аналізуючи зовнішній вигляд людей, – ключова нитка модної програми форуму.

16 травня було відкрито виставку-презентацію листівок із Закарпаття та Харківщини у Закарпатській обласній бібліотеці для дітей та юнацтва в межах Міжрегіонального конкурсу дитячої листівки «Від перлинок Слобожанщини до родзинок Закарпаття». На листівках, картинах, плакатах, виробках, принесених на конкурс, діти відтворили найважливіші для них місця та події Слобожанщини та Закарпаття.

На заході також було презентовано проєкт Харківської обласної бібліотеки для дітей «10 кроків назустріч миру», який здобув перемогу у Всеукраїнському огляді конкурсі «Краща дитяча бібліотека року».

Ще одна важлива для нашої бібліотеки подія відбулася 26 травня. Саме цього дня кураторка кінопрограми Форуму – Оксана Коклонська, режисерка, арт-директорка, засновниця Academy of Visual Arts Kharkov у Ужгороді презентувала мультфільм «Олеся в Закарпатті», зроблений лише за 10 занять читачами Харківської обласної бібліотеки для дітей. Це мультимедіа про те, яким наші харківські читачі уявляють собі Закарпаття.

Даний захід є спробою засобами мистецтва і культури об'єднати 2 прикордонні території, налагодити культурний діалог, а головне – прищепити підростаючому поколінню почуття патріотизму, любові до Батьківщини, виховати справжній інтерес до історико-культурного надбання України, її самобутньої етнографічної спадщини.

Отже, зазначені заходи і є тими кроками, які у комплексному поєднанні повинні вирішувати важливі соціально-культурні і професійні проблеми:

- сприяти розвитку діалогу і взаємопорозуміння поміж етносами та соціально-політичними спільнотами, які мешкають на території України;
- створювати умови для подальшого розвитку соціального партнерства бібліотечних закладів;
- стимулювати розвиток всебічно розвиненої, творчої і соціально активної особистості;
- виховувати у дітей почуття патріотизму, любові до Батьківщини, поваги до героїчної і славетної спадщини українського народу.

Впевнені, що поступово наші кроки будуть розширюватися, адже патріотичне виховання є сьогодні пріоритетним напрямком діяльності нашого закладу, що безумовно, потребує постійного розвитку і пошуку нових форм роботи.

УДК 021.4:316.472.4:316.77:004.77(045)

Гулик Інна Вікторівна
Вінницький національний медичний університет
ім. М. І. Пирогова

Гостинна бібліотека – візитівка університету

В доповіді описані нові та традиційні форми соціокультурної діяльності бібліотеки Вінницького національного медичного університету, представлено досвід роботи з молоддю в умовах нових реалій. Практичне значення описаних форм полягає в тому, що вони можуть бути використані в розробці просвітницьких заходів задля підвищення якості задоволення культурних потреб, розкриття здібностей, творчого потенціалу студентства в межах бібліотечного простору.

Ключові слова: соціокультурна діяльність бібліотек, популяризація фонду, співпраця з ЗМІ, робота з молоддю

Університетську бібліотеку сьогодні завантажено роботою, неначе Одеський морський порт. Користувачі очікують від нас результату – швидкого та якісного «вивантаження». І ми намагаємося нікого не розчаровувати та спрямовуємо нашу увагу та турботу на задоволення потреб студентства, адже саме молодь є найбільш вдячною і позитивно налаштованою категорією наших користувачів. Сучасне покоління має безліч інтересів і бути «в темі» їх потреб є нашим основним завданням.

В Українській бібліотечній енциклопедії зазначено: «Сучасну соціокультурну діяльність можна представити у вигляді формули: культурна діяльність = творча діяльність + комунікаційна діяльність. Мета – організація раціонального і змістовного дозвілля читачів (користувачів), задоволення і розвиток їх культурних потреб, створення умов для самореалізації і самоосвіти кожного індивідуума, розкриття його здібностей, самовдосконалення і аматорської творчості в рамках вільного часу... Соціокультурна діяльність можлива за умови цілеспрямованої роботи з формування і розкриття (популяризації) бібліотечних фондів» [2].

Про вільний час наших користувачів можна не запитувати – для студентів-медиків повноцінний сон – це вже розкіш. Тому вони використовують кожен хвилину між заняттями для «зависання»... ні, не в кіно і не в кафе, а в читалці чи коворкінг-центрі бібліотеки. І для цього бібліотека створила належні умови, в яких є можливість реалізувати будь-які потреби користувача: кімнати для індивідуальної роботи, просторі читальні зали, зал електронної інформації, рекреаційні зони – все те, що так приваблює молодь.

Та в тренді читачів – коворкінг-центр бібліотеки – універсальний простір для творчого самовираження молоді. Коворкінг об'єднує студентів для спілкування, навчання та творчої взаємодії, тут можна працювати як самостійно так і командою. Час та місце щоденних засідань різних студентських організацій університету резервується та узгоджується попередньо: понеділок – студентське наукове товариство (СНТ); вівторок – Українська асоціація студентів-медиків (UMSA), КОДОН (клуб обговорення діагностики окремих нозологій), англійський для медиків «Speaking club», молодіжне об'єднання "Студентське Братство Вінниччини"; середа – Doctor Thinking Global Community/ Доктор Думає, четвер – творча студія «ВЕЖА», Рада студентського самоврядування ВНМУ ім. М. І. Пирогова (РСС), п'ятниця – Клуб «Що? Де? Коли?». Та це ще не всі бажаючі...

Умови для продуктивного дозвілля читачів забезпечує культурно-просвітницький відділ бібліотеки ВНМУ ім. М. І. Пирогова.

Вже понад двадцять років активно працює творча студія «Вежа», яка об'єднала студентів різних курсів та факультетів. Щочетвергові засідання дають змогу учасникам студії дізнатися більше один про одного, віднайти своє місце духовного затишку та спокою, висловити усі хвилювання, страхи та бажання, поділитися радісними моментами, обмінятися думками, задовольнити естетичні та пізнавальні потреби.

Молодь не обмежується поетичними практиками, але й із задоволенням бере участь у соціокультурних заходах бібліотеки. «Вежа» вже давно започаткувала традицію творчих вечорів і продовжує дивувати літературно-мистецькими заходами, презентаціями, усними журналами. Усі проведені заходи за участю «Вежі» спрямовані на розкриття творчого потенціалу особистості та реалізуються у представлених літературно-мистецьких заходах: «Вечорниці у світлиці», «Герої не вмирають... Просто йдуть», «Рідна мова моя, пелюсткова, ти у серці народу живеш!», «Калейдоскоп студентського життя» тощо. Молоді подобається поринати у дійство, проявляти свою дотепність, демонструвати свої здібності у піснях та танцях. Тут вони рівні серед рівних: знають, що ніхто їх не осудить за непрофесійність виконання [1].

Останнім часом формат «квартирника» став знову популярним серед молоді. Студентам імпонує камерна атмосфера, теплота та щирість спілкування. Саме так проведено квартирник «Музика, написана душею» на тему пісень українського композитора-виконавця Володимира Івасюка з нагоди 70-річчя від дня народження. Це була душевна музична розмова словами пісень українського Орфея, оскільки більшість учасників «Вежі» грають на різних музичних інструментах.

Бібліотека допомагає наблизити до наших цінностей та сприяє соціокультурній адаптації студентів-іноземців шляхом залучення до участі у всіх заходах, які проводяться з нагоди державних та календарно-обрядових свят. На традиційні літературні гостини до Міжнародного дня рідної мови, що зазвичай відбуваються у бібліотеці за сприяння викладачів кафедри українознавства ВНМУ ім. М. І. Пирогова, запрошуємо іноземних студентів. Кожного року у барвистому вінку переплітаються різні мови світу – маємо змогу насолодитися не тільки українською мовою, а й відчутти ритмічність, колорит і різноголосся інших мов, яку дарує нам молодь з Нігерії, Гани, Індії, Фінляндії, Польщі та інших країн. Особливу повагу до українського слова демонструють іноземні студенти, читаючи поезію українських авторів [1].

З нагоди Всесвітнього дня поезії бібліотека організувала конкурс читців-декламаторів «Поетичні віражі», до якого долучилися студенти ЗВО м. Вінниці. Участь у заході дала можливість розкрити увесь творчий потенціал учасників, згуртувати талановиту молодь міста, активізувати її творчі можливості, сприяти виявленню і підтримці обдарованих молодих авторів та розвитку їх літературних талантів. Всі були відзначені подяками та призами, а переможців нагороджено дипломами та цінними подарунками від спонсорів заходу. До речі, одне з призових місць отримала студентка із Намібії Соїні Накашоле за декламацію власного твору. Автори-початківці незабаром матимуть публікацію в однойменному виданні. Але найважливіше – всі отримали важливий досвід публічного виступу перед глядацькою аудиторією. Активність учасників спонукає бібліотеку до щорічного проведення конкурсу [3].

По завершенню конкурсу, приємно вражений студентською активністю, Олег Семко, голова журі, головний режисер радіокомпанії "Місто над Бугом", провів цикл тренінгів з декламації та акторської майстерності для учасників творчої студії «Вежа». Студенти удосконалювали ораторські навички, виконували вправи на покращення дихання, дикції і вимови. Вчилися знімати емоційну скутість, розвивали навички вільного спілкування та комунікабельності, формували здатність виступати перед аудиторією. Ввійшло в практику знімати виконання завдань режисера на камеру. А потім, з лікарською педантичністю, препарувати своє вміння правильної артикуляції, дикції, інтонації. Майбутньому лікарю, для професійного успіху, дуже важливо вміти контролювати себе, а також – навчитися визначати за виразом обличчя переживання пацієнта. Декілька занять було присвячено умінню виражати свої емоції тілом, мімікою, голосом. Завдання полягало в тому, щоб один і той самий текст прочитати по-різному, використовуючи чотири елементарні емоції: злість-агресія; смуток-печаль; радість-сміх; страх. Важко було перемикаєти себе, миттєво «переключаючись» на абсолютно протилежні емоції.

Для створення і підтримання позитивного іміджу бібліотека співпрацює зі ЗМІ, використовуючи різні форми інформування: статті у фахових («Бібліотечний форум України»), університетських («Молодий медик», «Вісник ВНМУ»), обласних («Вінницька газета», «Слово просвіти», «Нація і держава») періодичних виданнях, інтерв'ю на телебаченні та радіо тощо.

Майбутнє книг і бібліотек, залучення молоді до читання, модернізація бібліотек – ці та інші питання обговорювались під час прямого ефіру телеканалу «ВІТА» в програмі «Ліцеїст». Тема дискусії з молоддю: «Чи є майбутнє у бібліотек?» була надзвичайно актуальною, адже в Україні кількість відвідувачів бібліотек значно зменшилася в останній

час, тоді як у Європі ці заклади працюють цілодобово та переповнені молоддю. Гулик І. В., завідувачу відділу культурно-просвітницької роботи, яка представляла бібліотеку ВНМУ ім. М. І. Пирогова, довелося доводити юним опонентам, що саме в бібліотеках закладів вищої освіти така «європейська картина» це норма.

Також бібліотеку ВНМУ представляла О. Юрчишина, завідувач сектору краєзнавчих видань, яка взяла участь у зйомці історико-документального короткометражного фільму «Духовна єдність поколінь. Родовід», присвяченого 185-й річниці від дня народження С. В. Руданського та його роду. Вона ж була консультантом створення фільму, який висвітлює родовід, вшанування пам'яті Степана Руданського, його нащадків, виховує любов до рідного краю [4].

Виставкова та інформаційна діяльність бібліотеки переплелися між собою і перейшли в інтерактивну площину, і бібліотека йде слідом за молоддю в мережевий простір. На сайті бібліотеки і бібліотечних сторінках в соціальних мережах розміщуємо посилання на електронні книжкові виставки, презентації, новини, оголошення. Майже кожного дня поширюємо експрес-інформацію краєзнавчого характеру, основу на календарях знаменних та пам'ятних дат: «Вінниччина медична – 2019» і «ВНМУ ім. М. І. Пирогова: ювілеї, події, дати – 2019», укладачами яких є працівники сектору краєзнавчих видань О. А. Юрчишина і В. В. Кокус. Широкому загалу представляємо такі напрямки: «Наші видатні земляки», «З плеяди видатних лікарів», «Ювіляри ВНМУ ім. М. І. Пирогова», «Історія ВНМУ ім. М. І. Пирогова в особах» тощо. Чим оперативніше і якісніше інформуємо наших користувачів, відповідаємо на їх запити, тим ширшою стає читачка аудиторія [1].

У рубриці «З фонду сектору рідкісних книг та рукописів» знайомимо з цінними виданнями та популяризуємо книжкові колекції із фонду бібліотеки: монографії, підручники, атласи, енциклопедії кінця 18, 19 і початку 20 століть, докторські дисертації, роботи земляків-подолан та дисертації 19-20 ст., захищені жінками. Зокрема, представлено дисертації відомих вчених Гамалея М. Ф. “Етіологія холери съ точки зренія експериментальной патологии” (125 років з часу опублікування) та Ераста Горбачевича “О влиянии различных цвѣтныхъ лучей на развитие и ростъ млекопитающихъ», підготовлено презентацію «Дисертації лікарів, уроджених на українських землях Російської імперії» тощо [1].

Звичайно, бібліотека не відмовилася від традиційних книжкових виставок, переглядів літератури та оглядів нових надходжень. З нагоди Міжнародного Дня стоматолога в бібліотеці проведено день інформації «Стоматологічні видання на допомогу фахівцю». Вперше було надано можливість переглянути унікальних 7 дисертацій, одна з яких 1891 року видання. Поряд із незаслужено забутими книгами представлено сучасні видання вітчизняних та закордонних видавництв та періодика останніх років. Для тих, хто не зміг в цей день завітати до бібліотеки, створено електронну книжкову виставку «Мистецтво дарувати посмішку».

Бібліотека долучається до заходів, які проводять кафедри університету. Зокрема, на замовлення кафедри патологічної анатомії, судової медицини та права ВНМУ підготовлено перегляд літератури "Свобода – верховенство права", на міжнародній науково-практичній конференції «Сучасна патоморфологічна діагностика в клінічній практиці лікаря» представлено книжкові новинки в цій галузі медицини українською, російською та англійською мовами. Приємним було й те, що після заходу до бібліотеки записались нові читачі.

Уже стало традицією долучатися до міжнародних конференцій кафедри акушерства і гінекології Вінницького національного медичного університету ім. М. І. Пирогова. На їх замовлення підготовлено відео презентації «Професор Жученко: на варті здоров'я матері і дитини» (2017), «Рудюк Микола Максимович: акушер-гінеколог, науковець, педагог» (2018), «Ситнік Іван Артемович» (2018). Цьогорічну тематику «Історія акушерства та гінекології в

мистецтві: еволюція поглядів та стереотипів», яку досліджувала Бондарчук Я. С., завідувач науково-методичного відділу, потребувала значного вивчення, узагальнення та систематизації, адже охоплювала весь період існування людства. Виступ отримав схвальні відгуки учасників конференції та налаштував їх на подальшу продуктивну роботу [1].

Обов'язковим засобом реклами подій, культурних та наукових заходів є афіші та буклети. Створення такої продукції вимагає креативного, нетрадиційного мислення. Зокрема, афіша до конкурсу читців-декламаторів «Поетичні віражі», була створена спочатку як запрошення для участі і реєстрації, а після закінчення реєстрації перетворена в рекламу самого заходу. Публікація афіші в соціальних мережах трансформувала невеликий університетський конкурс у міжуніверситетський, а кількість студентів охочих взяти участь у заході з інших ЗВО м. Вінниці зросла втричі.

Використання технології QR-кодів зарекомендувало себе як ефективний інструмент в інформуванні читачів. QR-код дозволяє швидко отримувати доступ до потрібної інформації, де закодована історія бібліотеки, посилання на сторінки в мережах, пріоритетні напрямки роботи, контактна інформація. Наразі бібліотека використовує QR-код на читацькому квитку, рекламних буклетах та поточному інформуванні. Зокрема, до дня рідної мови створено відеоролик «How many flowers exist in the world – So many languages» з метою формування поваги до інших мов та вшанування рідної мови. У цьому відео студенти-медики з різних країн світу читають вірші мовами своїх країн, родових громад та племен. На створеному флаєрі окрім фото учасників розміщено QR-код з посиланням на відео на каналі YouTube. Така форма роботи стала приємністю для іноземних студентів, а QR-код помандрував по планеті, адже кожен учасник відео надіслав його своїй родині та друзям.

Ефективним засобом реклами книги, якому у бібліотеці ВНМУ приділяється особлива увага є буктрейлер та відеорепортаж. Вони дають змогу активно використовувати ілюстративний матеріал, застосовувати різноманітні технології візуалізації інформації, стратегічно поєднувати різноманітні мультимедійні ресурси. Про те, що ці маленькі відео є ефективними формами роботи бібліотеки, підтверджує кількість звернень та запитів студентів стосовно прорекламованого видання. А свідченням цікавості до відеорепортажів є кількість їх переглядів на сайті та у соціальних мережах.

Гостинність, комунікабельність та доброзичливість працівників є найважливішим елементом соціокультурної діяльності бібліотеки. Забезпечення високого рівня комфорту, оперативне задоволення різноманітних інформаційних запитів заохочують молодь відвідувати книгозбірню. Ми постійно вивчаємо потреби, інтереси, ціннісні орієнтації студентства і вже на основі аналізу досліджень налагоджуємо свою діяльність. Ми залишаємося тією творчою силою, яка забезпечує фундамент для духовного розвитку молодої особистості.

Список літератури

1. Бібліотека Вінницького національного медичного університету [Електронний ресурс] : [веб-сайт]. – Електрон. дані. – Режим доступу: <http://library.vnmu.edu.ua/> (дата звернення: 26.04.2019), вільний. – Назва з екрана.
2. Українська бібліотечна енциклопедія [Електронний ресурс] // Нац. б-ка України імені Ярослава Мудрого : [веб-сайт]. – Електрон. дані. – Режим доступу: <https://bit.ly/2VbeAub> (дата звернення : 29.04.2019), вільний. – Назва з екрана.
3. Мельник М. День поезії об'єднав творчу молодь : [про конкурс читців-декламаторів "Поетичні віражі", що відбувся в стінах Вінницького національного медичного університету ім. М. І. Пирогова] / М. Мельник // Молодий медик. – 2019. – Берез. (№ 3). – С. 5 : фот.
4. Степан Руданський: духовна єдність поколінь [Електронний ресурс] : іст.-док. короткометраж. фільм / авт. та режисер В. Чернець; журналіст В. Натикач; консультанти: С. Васильчук, О. Юрчишина. – Електрон. відео дані. – Житомир, 2018. – Режим доступу: <https://bit.ly/2CrFlhw>. – Назва з титул. екрана (дата звернення: 07.05.2019), вільний. – Назва з титул. екрана.

Соціальна мережа Facebook як сучасний інструмент комунікації вузівської бібліотеки

У статті розглядається питання використання бібліотеками закладів вищої освіти (ЗВО) соціальних мереж як сучасної та ефективної платформи для комунікації з користувачами. Відзначається значення соціальних мереж як оптимального засобу для інтерактивної комунікації із цільовою аудиторією вузівської бібліотеки в сучасних вітчизняних реаліях. Висвітлюється досвід використання соціальної мережі Facebook Наукової бібліотеки Університету державної фіскальної служби України як важливого мережевого каналу для поширення інформації та засобу взаємодії з потенційними споживачами ресурсів і послуг.

Ключові слова: соціальні мережі, Facebook, представництво бібліотеки у соціальних медіа, Наукова бібліотека Університету державної фіскальної служби України.

Сучасні інформаційні вимоги задають бібліотекам новий ритм та диктують сучасні форми роботи, які ще кілька років тому не належали до бібліотечних. Інтернет та масмедіа переповнені інформаційними продуктами сумнівної якості та достовірності, тому найперше завдання бібліотеки у цифровому просторі – надання якісної інформації, друге завдання – поширення інформації до споживача. Інтернет-простір дозволяє швидко і без обмежень створювати новий контент, об'єднувати його у спільноти та сторінки. Тому бібліотеки відчувають зараз необхідність підтверджувати свою спроможність не лише в матеріальному наповненні фондів, а й у представленості у віртуальному середовищі.

Однією з важливих форм масової комунікації в інтернеті є соціальні мережі. Сьогодні соціальні мережі асоціюються з особливим видом структур, які є інтернет-платформою для створення й підтримки особистих і професійних зв'язків між людьми. Соціальна мережа – це інтерактивний найбільш використовуваний веб-сайт, контент якого наповнюється самими учасниками мережі. Сайт являє собою автоматизоване соціальне середовище, що дає змогу спілкуватися групі користувачів, об'єднаних спільним інтересом. Зв'язок здійснюється за допомогою веб-сервісу внутрішньої пошти або миттєвого обміну повідомленнями [4].

Зростання популярності соціальних мереж, їх можливості, аспекти використання соціальних мереж у діяльності бібліотек вивчали вітчизняні фахівці бібліотечної справи. Зокрема, Н. Вітушко розглядає нові завдання бібліотечних установ за умов масової інтернетизації та комп'ютеризації стосовно просування бібліотечних інформаційно-аналітичних продуктів в інформаційному середовищі [1]. О. Мар'їна досліджує новітні віртуальні форми соціальної активності бібліотек у мережному середовищі [2]. Дослідженню контенту бібліотечних представництв у соціальних медіа присвячена стаття В. Струнгар [6]. Проте недостатньо досліджені питання соціальних мереж як інструменту комунікації бібліотек ЗВО з користувачем обумовили актуальність даної статті.

Винятковою рисою соціальних мереж є те, що вони дають можливість для необмеженої часом, відкритої комунікації бібліотеки і користувача у рамках платформ, які об'єднують людей за спільними інтересами, що сприяє формуванню цільової аудиторії, на яку безпосередньо спрямовується робота бібліотеки. Користувач, залучений у соціальних мережі до безпосередньої взаємодії з бібліотекою, відчуває свою значимість. Між сторонами створюється ефект партнерства, що сприяє тіснішій співпраці. Разом з наявністю цільової аудиторії, відкритий доступ до соціальних мереж дозволяє бібліотеці комунікувати з іншими категоріями осіб, що також може бути корисним у деяких аспектах. Беззаперечною перевагою соціальних мереж є можливість розміщення там різного виду інформації: текстових, фото-, відео, аудіоматеріалів.

Соціальні мережі дозволяють відповідальному співробітнику бібліотеки й користувачу вести пряму переписку (відкриту і приховану), додавати коментарі, висловлювати власну думку, ділитися враженнями. У соціальних мережах бібліотека може здійснювати масові опитування користувачів. Функціонал соціальних мереж дає можливість бібліотеці в інтернеті досліджувати, аналізувати, оцінювати потреби користувачів; вивчати їх думку щодо бібліотечного обслуговування, отримувати від них конкретні пропозиції, популяризувати бібліотеку, доводити до відома користувачів нову корисну інформацію, мати зворотній зв'язок з користувачами й постійно взаємодіяти із ними.

Спільна інформаційна природа бібліотек і соціальних мереж дала змогу дослідникам у галузі соціальних комунікацій розглядати останні як інструменти, що реалізують ряд завдань:

- інформування (публікація інформації, створеної бібліотекою: повідомлення про заходи; опис книг, колекцій; інформування про пам'ятні дати, значущі події тощо);
- продукування (ідеється про дописи, де бібліотека виступає ініціатором – модератором – співавтором формування актуальних подій, опитувань);
- завдання посередництва (надання інформації із зовнішнього джерела й цитування); завдання акумуляції (публікація повідомлень певної тематики, що формує стрічку новин, фіксує їх у порядку появи; отримання експертного знання – збирання інформації для подальшого використання);
- сприяння (створення нового знання в результаті обговорення, надання комунікативної платформи на основі коментування, поширення і вподобання дописів);
- комунікація (обмін коментарями, створення діалогу і вираження емоцій) [6].

За останні роки Наукова бібліотека Університету ДФС України, як і більшість бібліотек вищих закладів освіти, кардинально розширила напрямки своєї роботи, працюючи у тісному тандемі з сучасним користувачем у віртуальному просторі.

На сьогодні забезпечення онлайн представленості бібліотеки здійснюється шляхом організації та управління інформацією на сайті бібліотеки та у популярній серед користувачів соціальній мережі Facebook.

Для оптимального вибору інструменту комунікації з користувачем фахівцями бібліотеки було проведено ряд досліджень щодо популярності тих чи інших соціальних мереж та визначення груп користувачів, у яких є можливість безперешкодного доступу до обраного ресурсу.

Зокрема, було враховано той факт, що соціальна мережа Facebook є найбільш популярною як у світі, так і в Україні. Зважаючи на результати останніх досліджень вітчизняних науковців щодо представленості в соціальних мережах вітчизняних і зарубіжних бібліотек [6, 7], які свідчать, що переважна більшість з них використовують для мережевої комунікації платформу саме цієї мережі, фахівцями бібліотеки нашого ЗВО було обрано Facebook як найоптимальніший засіб для інтерактивної комунікації бібліотеки й користувача у вітчизняних реаліях.

Яскравим прикладом швидкості зростання популярності соціальних мереж є висока затребуваність саме такого сервісу як Facebook в усьому світі. Як показують статистичні дані, для завоювання уваги 50 млн. користувачів радіо знадобилося 38 років, телебаченню – 13, Інтернету – чотири роки, а Facebook набрав 10 млн. користувачів за 852 дні [5].

Підтвердженням правильності вибору даної соціальної мережі були також і результати досліджень у глобальному соціальному ландшафті. Так, за інформацією We are social у 2018 році, як і в попередні роки, домінує Facebook. При цьому загальна кількість користувачів збільшилася на 15 %, порівняно з попереднім роком, і на початок 2018 р. становила майже 2,17 млрд. На другому місці YouTube – 1,5 млрд користувачів; WhatsApp – 1,3 млрд; Instagram – 800 млн. користувачів [8].

Стрімкий розвиток соціальних мереж як найбільш популярної форми спілкування дослідники пов'язують з успіхами інформатизації, що на сьогодні забезпечила доступ до інформаційних ресурсів хоча ще й не всім громадянам, але вже охопила найбільш соціально активну частину населення.

Так, на початок 2018 р. в Україні налічувалося майже 26 млн. активних користувачів Інтернету, що становило 58 % від загальної кількості населення, а соціальні мережі налічували 13 млн. користувачів, із них 22 % використовували для доступу смартфони [8].

Протягом 2017 р. кількість українських користувачів Facebook зросла на 67 % – з 6,6 млн до 11 млн. Найбільший ріст був у травні 2017 р., коли українським провайдером було заборонено надавати доступ користувачам до російських соціальних мереж. Ріст української аудиторії Facebook відбувається насамперед завдяки міграції користувачів соцмереж «Однокласники» і «ВКонтакте», оскільки природній приріст інтернет-аудиторії в Україні в 2017 р. був незначним [3].

Здебільшого, вузівські бібліотеки орієнтовані на забезпечення необхідного інформаційного супроводу навчального процесу, освітніх потреб, студентську аудиторію, а також на задоволення інформаційних потреб дослідників, які є активними користувачами соціальних мереж.

Тому, створюючи своє представництво у мережі Facebook, фахівці Наукової бібліотеки УДФСУ поклали на даний ресурс виконання ряду функцій, зокрема: презентацію успішного функціонування бібліотеки в умовах інтенсифікації інформаційних потоків; забезпечення користувача інформацією щодо нових надходжень, презентації змістовних інформаційно-аналітичних матеріалів; забезпечення можливості з'єднання між документом і користувачем, що передбачає надання потрібної інформації через реалізацію певних форм і засобів за допомогою електронних технологій; дослідження інформаційних запитів різних категорій користувачів бібліотеки з метою оптимізації процесу відбору інформації; аналіз функціонування ресурсу та розробка пропозицій щодо внесення змін, спрямованих на підвищення його ефективності.

Водночас, на сучасному етапі розвитку соціальна мережа Facebook виступає ефективним інструментом інтеграції Наукової бібліотеки УДФСУ у глобальний інформаційний простір, платформою для концентрації наукових ресурсів, засобом комунікації з користувачами.

Завдяки комунікаційній активності на сторінці бібліотеки у соціальній мережі Facebook, фахівці бібліотеки частину традиційних способів бібліотечного обслуговування поступово трансформують у надання інформаційних послуг у режимі on-line.

Представництво бібліотеки нашого ЗВО у мережі Facebook зареєстроване під назвою «Наукова бібліотека Університету державної фіскальної служби України».

До цільової аудиторії сторінки бібліотеки УДФСУ входять різні категорії користувачів: студенти, аспіранти, докторанти, молоді вчені; учені й науковці, співробітники як нашого так і інших закладів вищої освіти; фахівці бібліотечно-інформаційної сфери; письменники, художники; журналісти та представники ЗМІ тощо. Кількість підписників сторінки на кінець 2018 року склала понад 850 осіб. Агреговані демографічні показники прихильників сторінки вказують на більшу зацікавленість даним ресурсом користувачів жіночої статі. Зокрема, інформацією на сторінці бібліотеки цікавляться 73 % користувачів-жінок та 27 % чоловіків.

Якщо брати до уваги аналітичні дані у розділі «Статистика» соціальної мережі Facebook, які висвітлюють приналежність користувачів до вікових груп, то можемо побачити, що найбільша частина користувачів віком від 25 до 44 років (36 %). Це активна частина підписників, які часто користуються інформаційними послугами, відвідують бібліотечні заходи та підтримують постійний зв'язок з бібліотекою. Значна частина прихильників сторінки входить у вікову групу 45-54 роки. До цієї категорії користувачів належать частина професорсько-викладацького складу УДФСУ. Також є незначна група

користувачів віком від 18 до 24 років. Бібліотека активно працює над залученням підписників саме цієї вікової категорії, адже у неї входять студенти – активна молодь, переважна більшість якої на сьогодні надає перевагу «легким» способам отримання інформації. Тому саме для такої категорії користувачів, бібліотека намагається створити якісний інформаційний продукт та надати доступ до нього за допомогою популярних інформаційних ресурсів, яким є Facebook [9].

З огляду на кількість підписників та різноплановість цільової аудиторії, можемо зробити висновок, що сторінка та контент, якою вона наповнюється, користується попитом у різних категорій користувачів.

Бібліотека активно використовує свою сторінку у соціальній мережі як платформу наукової комунікації між бібліотечними працівниками й користувачами для поширення інформації про бібліотечно-бібліографічні та інформаційні послуги, наукові та навчальні інформаційні ресурси, інформаційно-аналітичні матеріали, орієнтовані на задоволення запитів наукових працівників, наукові, культурно-виховні та просвітницькі заходи, поради щодо використання численних баз даних і сервісів, доступ до яких надає бібліотека, міжнародний досвід бібліотечної діяльності, проведення опитування користувачів щодо якості обслуговування тощо.

Зокрема, у першому кварталі 2019 року через представництво Наукової бібліотеки Університету державної фіскальної служби України у мережі Facebook була поширена:

1. Інформація про виховні заходи:

- Літературна година «Так ніхто не кохав» (12.02.2019 р.);
- Захід з нагоди 30-річчя від дня виведення військ з території Афганістану «Війна у кожного своя» (14.02.2019 р.);
- Виставка – інсталяція «Читач бібліотеки УДФСУ» (16.02.2019 р.);
- Презентація книги Мирослава Григорчука «Україна – моя гордість і біль» (20.03.2019 р.);
- Виставка творчих робіт «Світ наших захоплень» (19.04.2019 р.);

2. Інформація про наукові заходи:

- Семінар з інформаційної та медіа грамотності «Плагіат у суспільстві. Роль бібліотеки у формуванні доброчесної спільноти» (22.02.2019 р.);
- Семінари-практикуми з питань використання електронних ресурсів бібліотеки «На крок ближче» (27.02.2019 р.);
- Семінари-практикуми з питань використання електронних ресурсів бібліотеки «З бібліотекою на «Ти»» (04.03.2019 р.);
- Відгук про участь бібліотеки у конференції «Академічна доброчесність: практичний вимір» (16.04.2019 р.);

3. Інформація про обмін досвідом та партнерство у сфері бібліотечного обслуговування:

- Оформлення офіційного партнерства з Українською бібліотечною асоціацією (22.02.2019 р.);
- Поширення досягнень у сфері бібліотечного обслуговування «Колеги запрошують» (05.03.2019 р.);

4. Інформація про проведення опитування:

- Анкетування користувачів щодо якості та кількості інформаційних послуг (12.03.2019 р.).

Основний критерій оцінки діяльності сторінки бібліотеки прямо пропорційно залежить від показників відвідуваності сторінки та вподобань кожної окремої публікації. Середній показник вподобань сторінки за перший квартал 2019 року складає 440 вподобань. Охоплення дописів коливається залежно від характеру публікації у межах від 39 до 692 людей.

Контентне наповнення сторінки Наукової бібліотеки у соціальній мережі Facebook зумовлено напрямами діяльності та основними завданнями структурних підрозділів бібліотеки. Для візуалізації контенту модератори сторінки застосовують фото-, відео- та аудіо-супровід текстової інформації, посилення на офіційний сайт бібліотеки та інші on-line ресурси.

Оскільки на сьогодні у бібліотечній системі України не розроблені документи, що регламентують діяльність бібліотек у соціальних медіа, створення сайтів і представництв бібліотек у соціальних мережах, наповнення сторінки контентом відбувається з урахуванням загальноприйнятих вимог до їх функціонування, а їх інформаційне наповнення часто визначається бібліотечними працівниками інтуїтивно [7].

Отже, в умовах сьогодення, коли бібліотеки перебувають в умовах жорсткої конкуренції з різноманітними інформаційними службами, аналітичними центрами, іншими постачальниками інформації, відчуваючи наслідки хронічного недофінансування, бібліотеки ЗВО мають виходити на новий інформаційний рівень обслуговування користувачів та взяти на себе важливу і унікальну функцію – відбору та надання доступу якісної до інформації з найменшими затратами, інструментом реалізації якої є соціальні мережі, насамперед Facebook як найбільш популярна серед користувачів.

Беручи до уваги важливу роль вузівської бібліотеки як невід’ємної складової інформаційної інфраструктури освітньо-виховного та наукового процесів, що надає доступ до якісної, достовірної та структурованої інформації, та виходячи з твердження про приналежність бібліотечних сторінок у соціальних мережах до інформаційних продуктів бібліотек, актуальною видається розробка і запровадження стандартів присутності бібліотек ЗВО у середовищі соціальних мереж, які включали б, зокрема, рекомендацій фахового середовища щодо дизайну та інформаційного наповнення мережевої сторінки бібліотеки, посадові інструкції та норми праці бібліотечного фахівця зі створення і підтримки функціонування бібліотечних сторінок у соціальних мережах.

Активне освоєння вузівськими бібліотеками соціальних мереж тільки починається. Тому, важливим напрямком діяльності фахівців бібліотечної справи є правильне спрямування інформаційних потоків через доступні on-line джерела зважаючи на категорію підписників та активність використання масиву поданої інформації. Важливо постійно підтримувати зв'язок з цільовою аудиторією, щоб не тільки не втратити жодного віртуального користувача, а й примножувати їх. А для цього необхідний постійний моніторинг соціальної мережі за допомогою відповідних інструментів. Зокрема, Facebook дозволяє проводити аналітичні дослідження охоплення аудиторії та активності користувачів у різних розрізах.

Наукова бібліотека УДФСУ відносно недавно стала на шлях обслуговування користувачів через свою сторінку у соціальній мережі, тому наші фахівці проводять постійний моніторинг активності на сторінці, вивчають досвід вітчизняних та зарубіжних колег у сфері використання середовища соціальних мереж для розширення кола своїх користувачів та швидкого розповсюдження якісної інформації серед підписників.

Переконані, що використовуючи ресурсні можливості соціальних мереж, зокрема, Facebook, запровадивши та дотримуючись певних стандартів контентного наповнення даного ресурсу, бібліотека ЗВО зможе позиціонувати себе як надійне та безпечне джерело інформації для своїх користувачів.

Список літератури

1. Вітушко Н. Поширення інформаційно-аналітичних продуктів бібліотек за допомогою соціальних мереж / Н. Вітушко // Наук. пр. Нац. б-ки України ім. В. І. Вернадського ; НАН України, Нац. б-ка України ім. В. І. Вернадського, Асоц. б-к України. – Київ, 2013. – Вип. 35. – С. 196–202.
2. Мар’їна О. Бібліотеки та соціальні медіа: технологія взаємодії / О. Мар’їна // Вісн. Книжк. палати. – 2012. – № 8. – С. 19–21.

3. Мінченко О. У Facebook вже 11 млн українців [Електронний ресурс] / О. Мінченко // Watcher. – Режим доступу: <http://watcher.com.ua/2018/01/23/u-facebook-vzhe-11-mln-ukrayintsiv>. – Назва з екрана (дата звернення: 17.03.2018).
4. Натаров О. Використання академічними бібліотеками соціальних мереж як платформи для наукової комунікації (на прикладі представництв Національної бібліотеки України імені В. І. Вернадського у Facebook) [Електронний ресурс] / О. Натаров // Наук. пр. Нац. б-ки України ім. В. І. Вернадського: зб. наук. пр. / НАН України, Нац. б-ка України ім. В. І. Вернадського, Асоц. б-к України. – Київ, 2018. – Вип. 49. – С. 258–277. – Режим доступу: <http://nbuvipar.gov.ua/images/naukprazi/49.pdf>. – Назва з екрана.
5. Совин О. Соціальні мережі: даремна трата часу чи місце для науки? / О. Совин // Каменярь : інформ.-аналіт. часоп. – Режим доступу: <http://kameniar.lnu.edu.ua/?p=1783>. – Назва з екрана (дата звернення: 24.03.2018).
6. Струнгар В. Представлення бібліотеки в інтерактивному медіа-середовищі: змістовий аналіз / В. Струнгар // Наук. пр. Нац. б-ки України ім. В. І. Вернадського ; НАН України, Нац. б-ка України ім. В. І. Вернадського, Асоц. б-к України. – Київ, 2017. – Вип. 46. – С. 329–344.
7. Тарасенко Н. Інформаційні комунікації в середовищі соціальних мереж: аспекти стандартизації бібліотечного сегмента / Н. Тарасенко // Наук. пр. Нац. б-ки України ім. В. І. Вернадського ; НАН України, Нац. б-ка України ім. В. І. Вернадського, Асоц. б-к України. – Київ, 2017. – Вип. 46. – С. 455–477.
8. Kemp S. Digital in 2018: World's internet users pass the 4 billion mark [Electronic resource] / S. Kemp // We Are Social. – Mode of access: <https://wearesocial.com/blog/2018/01/global-digital-report-2018>. – Title from the screen (date access: 1.02.2018).
9. Наукова бібліотека Університету державної фіскальної служби України [Електронний ресурс] : [Веб-сайт]. – Електронні дані. – Режим доступу : <https://www.facebook.com/library.nusta.edu.ua/> (дата звернення 24.04.2019) – Назва з екрана.

УДК 027.7:021.4

Гончарова Людмила Григорьевна
Восточноукраинский национальный университет
имени Владимира Даля

Социокультурная деятельность библиотек вузов в формировании личности студентов

Відображення практичного досвіду соціокультурної діяльності університетської бібліотеки

Ключові слова: соціокультурна діяльність бібліотек, формуванні особистості студента, диспут, поетичний вечір.

Являясь структурными подразделениями высших учебных заведений, научные библиотеки направляют свою деятельность на решение задач, стоящих перед вузом. И прежде всего это содействие учебно-воспитательному процессу, конечной целью которого является формирование личности студента.

Содержание и успешность этой работы изначально определяются смыслом, который библиотекари вкладывают в понятия «социокультурная деятельность библиотеки» и «формирование личности студента».

Социокультурная деятельность – термин интегративный, включающий в себя многогранное культурологическое и социологическое наполнение. Поэтому единой научной дефиниции этого понятия на сегодняшний день нет. Но содержательно его многочисленные формулировки близки, поскольку все они предполагают процесс приобщения человека к культурным ценностям общества и активного включения самой личности в этот процесс. [3, 5, 8].

Так, например, в компактном определении М. Ариарского «социокультурная деятельность – это обусловленная морально-интеллектуальными мотивами общественно важная деятельность по созданию, освоению, сохранению, распространению и дальнейшему развитию ценностей культуры» [2, с. 251].

Исходя из этой смысловой доминанты, практически вся библиотечная деятельность может быть определена как социокультурная, поскольку все ее виды – от формирования фондов до наполнения сайта – включают в себя культурно-ценностные характеристики. Именно такой ракурс характерен для емкого определения О. О. Грескив: «социокультурная деятельность библиотеки — это все виды деятельности учреждения, направленные на формирование ценностных ориентаций личности, развитие читательской культуры, исследования фондов библиотеки, создания привлекательного имиджа библиотеки, а также коммуникаций, которые возникают в процессе такой деятельности [4, с.80].

Широко и многогранно понятие «социокультурная деятельность библиотеки» рассматривается у многих авторов [7, 9, 10].

Конкретностью отличается функциональный подход Н. В. Жадько, которая считает, что в наибольшей степени социокультурная деятельность библиотеки проявляется в таких ее функциях как:

- мемориальная (функция памяти), которая возлагает на библиотеку задание хранить зафиксированные на разных носителях знания, накопленные многими человеческими цивилизациями, быть источником интеллектуальных ресурсов общества, обеспечивая их надлежащую организацию и доступ пользователей к знаниям;
- информационная функция предусматривает предоставление библиотеками широкого спектра современных услуг, удобного доступа к информационным потокам и удовлетворению запросов пользователей в разных видах информации;
- образовательная функция связана с усвоением универсальной культуры и систематизированных знаний, которые изменяют человека и определяют его мировоззрение;
- досуговая (рекреационная) функция, которая воплощается в библиотеках в разных формах, способствует содержательному отдыху пользователей, удовлетворению их эстетических потребностей;
- функция социализации индивида направлена на обеспечение библиотечными средствами процесса усвоения человеком определенной системы знаний, общественных норм, культурных ценностей, что позволяет ему чувствовать себя равноправным членом общества;
- коммуникативная функция библиотеки как центра межличностного общения индивидов способствует взаимному обмену полезной информацией;
- общекультурная функция реализуется как совокупность разных видов и форм библиотечной деятельности (от непосредственной выдачи изданий до организации в стенах библиотеки разных любительских объединений, клубов по интересам и т. п.), направленных на свободное развитие пользователей, привлечение их к ценностям национальной и мировой культуры [6].

На практике под социокультурной деятельностью библиотек в основном подразумевают формы индивидуальной и массовой работы с читателями. Именно так называются разделы библиотечных планов и отчетов, в которых перечисляются библиотечные мероприятия (устные и комплексные формы библиотечных услуг).

На современном этапе социокультурная деятельность библиотек выделяется разнообразием применяемых форм и средств. Среди них: выставочная деятельность, тематические вечера, встречи с деятелями культуры, диспуты, читательские конференции, презентации книг при участии их авторов, устные журналы, вечера вопросов и ответов, часы интересных сообщений, поэтические коллажи, библиоинформины, экологические игры, выставочные проекты, совместная деятельность библиотек с музеями, архивами, издательствами, краеведческая деятельность, вебинары, литературные библиоквесты, буккроссинги, флешмобы и т. д.. В блок этих форм часто включают и связи с общественностью, и рекламирование библиотеки. Однако при всех условиях эффективность социокультурной деятельности библиотек, подчеркивает О. Е. Матвейчук, возможна при

условии целенаправленной работы по формированию и популяризации библиотечных фондов [10].

Мы рассмотрели теоретическое и практическое наполнение понятия «социокультурная деятельность библиотеки вуза». Таким его пониманием руководствуется коллектив библиотеки ВНУ имени Владимира Даля.

Еще более важным в контексте рассматриваемой темы является трактовка и уяснение понятия «формирование личности студента».

Термин «личность» имеет в науке множество определений. В широком, традиционном смысле личность – это конкретный человек, участвующий в социально-культурной жизни и деятельности общества, раскрывающий свои индивидуальные характеристики (психологические и физиологические) в процессе взаимодействия с другими людьми.

Стержень личности – это ее мировоззрение, которое подразумевает систему взглядов человека (ценностных установок: нравственных, правовых, идеологических, религиозных, политических и других) не только на мир, но и на свое место в нем. Формирование мировоззрения студента предполагает расширение его кругозора, развитие рефлексии, осознание себя субъектом деятельности, носителем определенных общественных ценностей.

Процесс формирования личности проявляется в понимании и оценке действительности, различных событий, фактов, в социальном поведении личности, ее поступках, деятельности, накладывает отпечаток на чувства, волю, мотивы. Для этого студенты должны иметь возможность в процессе учебы в вузе выражать и отстаивать свои взгляды, цели, жизненные позиции. Библиотека может активно содействовать этому, организовывая студентам требуемую дискуссионную площадку на своих массовых мероприятиях.

Мы считаем социокультурную деятельность библиотеки по формированию личности студентов не только необходимой и значимой, но и весьма эффективной и действенной. Это определяется не только комплексностью понятия «мировоззрение», позволяющей творчески разнообразить тематику мероприятий, придавая им эстетическую, нравственную, патриотическую направленность. Благоприятным и даже определяющим фактором успешности библиотечной работы в этом направлении является возрастной фактор.

В студенческом возрасте (18-25 лет) достигают максимума своего развития психологические свойства и высшие психические функции: восприятие, внимание, память, мышление, речь, эмоции и чувства. По утверждению Б. Г. Ананьева, вышеобозначенный возраст является сенситивным периодом для развития основных социогенных потенций человека [1].

Особенно отчетливо это проявляется у студентов 1-2 курсов. Они охотно принимают участие в библиотечных мероприятиях, особенно если им предоставляется не пассивная роль слушателя, а возможность непосредственного общения, и не только со сверстниками, но и с авторитетными участниками, причем на паритетных началах. Поэтому мы всегда стремимся приглашать на наши мероприятия преподавателей, представителей творческих профессий, заслуженных людей. Тогда не только тематика мероприятия, но и сами участники оказывают друг на друга убедительное влияние, а совместный поиск истины сближает преподавателей и студентов, содействует развитию культуры речи и общения, вызывает эмоциональное и потому глубокое восприятие темы.

Среди форм массовой работы по формированию личности студентов мы отдаем предпочтение выставкам (традиционным и виртуальным) и комплексным формам работы (диспуты, круглые столы, литературные вечера, устные журналы), поскольку их структура позволяет разнообразить ход мероприятия и тем самым активизировать восприятие участников. Особенно эффективны в этом плане мультимедийные средства. Они позволяют

иллюстрировать мероприятие отрывками из кинофильмов, концертов, хроникой, презентациями, которые часто подготавливают студенты, и множеством других материалов.

Очень тепло аудитория всегда откликается на авторское исполнение стихов, песен, музыки, танцев, демонстрацию рукоделия, живописных работ участников. Поэтому любую творческую деятельность студентов мы обязательно стремимся представить на наших мероприятиях. Это не только их оживляет и украшает, но и способствует росту имиджа библиотеки.

Выставочная деятельность библиотеки по формированию личности студентов посвящена преимущественно национально-патриотической тематике, тем более что она широко представлена в новых поступлениях литературы.

Формированию патриотических мировоззренческих установок, национальному самосознанию студентов способствуют выставки из цикла «Календарь знаменательных дат». В большинстве своем они посвящены значимым историко-культурным датам и современным событиям в Украине.

Тематика комплексных мировоззренческих мероприятий определяется библиотекарями совместно с преподавателями гуманитарных кафедр, чтобы она была связана с учебной программой и студенты имели первоначальные знания для ведения дискуссии. Также при этом учитывается изучение читательских интересов, проводимое библиотекой. Далее академическим группам и студентам–активистам библиотеки предлагается на выбор несколько тем. Предложения самих студентов обязательно учитываются.

Наиболее сложным при организации комплексных форм массовой работы является помощь студентам в подготовке их выступлений. Необходимо помочь первокурснику не только в подборе литературы, но и в освоении темы выступления, которая может иметь, например, философское содержание. Практически каждому студенту необходима помощь в изложении мыслей, чтобы тема была не только раскрыта, но и вписывалась в регламент. Попутно приходится работать над культурой речи, выразительным чтением поэтических произведений, преодолением страха перед аудиторией. Поэтому успешность мероприятия в значительной степени определяется личностными качествами библиотекаря, который проводит мероприятие, его эрудицией, коммуникабельностью, профессионализмом.

К каждому массовому мероприятию обязательно оформляется яркая иллюстрированная книжная выставка, к материалам которой библиотекари и участники обращаются в ходе мероприятия.

Среди наиболее интересных и успешных мероприятий библиотеки ВНУ имени Владимира Даля по формированию личности студентов можно назвать диспут «Свобода как нравственная категория: многозначность понимания и проблемы осуществления», поэтический вечер «Антология одного стихотворения», круглый стол «Почему современная молодежь предпочитает фэнтези?», читательскую конференцию «В чем смысл человеческой жизни?» (по книгам П.Коэльо «Алхимик» и П. Зюскинда «Парфюмер»).

При их подготовке мы с особым тщанием относимся к написанию сценария и формулировке дискуссионных вопросов, стараясь системно представить в них обсуждаемую тему. Так, например, вопросами диспута «Свобода как нравственная категория...» мы решили раскрыть тему параллельно - в историко-теоретическом и в быденном понимании термина «свобода»:

1. Состояние свободы как предпосылка этических требований к личности.
2. Представление о свободе в различные исторические периоды.
3. Аспекты понимания свободы в этике: свобода и необходимость, свобода и произвол, свобода и воля, «свобода от ...»/«свобода для ...».
4. Отличия нравственной и правовой свободы.
5. Формы проявления нравственной ответственности.

6. Трансформация понятия «свобода» в различных сферах человеческой деятельности: спорте, бизнесе, юриспруденции, художественном творчестве, учебе, семейной жизни, политике.

6. Способы сосуществования свободных людей:

- толерантность,
- диалектика свободы и ответственности.

Такой подход в раскрытии темы способствовал научному осмыслению студентами «свободы» как фундаментального мировоззренческого понятия, критическому подходу к анализу существующей общественной практики, определению собственной позиции в коллизиях понимания «свободы» и ее реализации в различных жизненных обстоятельствах. По отзывам студентов структура диспута явилась для них образцом подхода к формированию ценностных установок, а также интересной пробой своих ораторских возможностей.

Следует отметить, что развитие культуры речи и культуры общения является неотъемлемой частью массовых мероприятий библиотеки по формированию личности студентов. На описываемом диспуте это нашло дополнительное выражение в конкурсе «Лучший оратор диспута». Организован конкурс был незамысловато, но внес дополнительную мотивацию выступающих. На столах перед каждым участником диспута был положен Бланк конкурса (рис.№1).

	<p>Конкурс «ЛУЧШИЙ ОРАТОР ДИСПУТА»</p> <p>Свобода как нравственная категория: <i>многозначность понимания и проблемы осуществления</i></p> <hr/> <p>(фамилия лучшего выступающего)</p>
--	--

Рис. 1 Бланк конкурса

В начале диспута ведущая попросила вписать в него фамилию наиболее понравившегося оратора и показала приз, ожидающий победителя. По окончании мероприятия бланки собрали и определили участника, набравшего наибольшее количество голосов. Их неожиданно оказалось двое (рис. №2). Им вручили призы, а завершение диспута получилось интригующим и эмоционально приподнятым.

НАТАЛЬЯ ЛОМОВА

ИРИНА ХОЗЕЕВА

Рис.2 Фото победителей конкурса «Лучший оратор диспута»

Среди факторов, обеспечивающих яркость и успешность массовых мероприятий, уже отмечалось разнообразие используемых форм и средств. Так, прозвучавшее на диспуте стихотворение Ю. Левитанского «Каждый выбирает по себе...» стало убедительным аргументом в обсуждении дихотомии свобода/ответственность и побудило участников по окончании диспута обратиться в библиотеку за книгами поэта.

Эффективным оказалось и использование мультимедийных средств. Так, вопрос о свободе в художественном творчестве был проиллюстрирован картинами художников авангардистов и работами Софии Керештез (автора знаменитых кукол Cistas). Показ вызвал бурную дискуссию об ответственности художника перед зрителем. Консенсус не был найден, но главная цель достигнута: иллюстрации побудили к размышлению, изложению и отстаиванию собственного мнения, вызвали интерес к живописи названных художников.

Из полезных организационно-оформительских деталей следует отметить наличие раздаточных материалов. Таковыми на нашем диспуте были листки с афоризмами о свободе (Табл. 1) и образным выражением свободы в живописи и скульптуре, а также к ним можно отнести и красочно оформленный пригласительный билет. Информация о диспуте была широко представлена на сайте: фотографии, тексты выступлений и отзывы участников.

При всех достоинствах проведенного мероприятия в дальнейшей практике мы отказались от широкой тематики, требующей рассмотрения большого количества вопросов и длительного времени для их обсуждения.

Примером мероприятия уменьшенного масштаба, но не меньшей эффективности стал поэтический вечер «Антология одного стихотворения». Его можно рассматривать в контексте нашей темы, поскольку мировоззрение определяется и эстетическими ценностями, которые преимущественно присущи поэзии. Кроме того, мы включили в программу вечера стихи патриотической, нравственной и философской тематики, которые имеют самое непосредственное отношение к мировоззренческим установкам личности.

Стихотворения любимых поэтов студенты выбрали сами. Библиотекари скорректировали их выбор с учетом декламационных возможностей студентов и разнообразия тем. Всего в программу включили по одному стихотворению каждого из 9 выбранных поэтов: Александр Блок «Два века», М. Цветаева «Быть голубкой твоей орлиной...» (из цикла «Марина»), М. Светлов «Гренада», Р. Киплинг «Если», Лина Костенко «Моя любовь! Я перед тобою...», Татьяна Литвинова «Посвящение Владимиру Зеленину», Татьяна Снежина «Монолог к судьбе», Василь Симоненко «Вона пришла», Ю. Визбор «Деньги».

Мы стремились творчески задействовать в этом мероприятии как можно больше студентов, поэтому придумали трехступенчатую подачу каждого произведения: непосредственной декламации каждого стихотворения предшествовали биографическая справка о поэте и история создания стихотворения. Таким образом, каждое стихотворение представляли три участника. А всего непосредственно в мероприятии были задействованы 22 студента и 5 преподавателей.

Наиболее сложной задачей в подготовке вечера было научить студентов выразительно читать стихи, а «Гренаду» М. Светлова еще и петь без фальши. Репетиций было много, но студенты работали увлеченно, и все остались довольны как упорной работой, так и, в итоге, своим выступлением. Более того, для студентки, освоившей в ходе подготовки стихотворение М. Цветаевой, оно впоследствии стало путевкой в театральную студию. Другая участница в стремлении найти «свое» стихотворение, пересмотрела массу поэтических сборников (и не только в нашей библиотеке), пока не встретила книгу Татьяны Снежиной. Эта поэтесса стала для нее и большинства участников поэтическим открытием, а исполнение стихотворения «Монолог к судьбе» оказалось самым вдохновенным. Преподаватель кафедры ВПМ, читавший на вечере стихотворение Р. Киплинга, признался, что оно во многом определило его жизненное кредо.

В заключение вечера свои стихи читали поэты университета – преподаватели и студенты. Авторское исполнение привнесло особую теплоту и непринужденность. В зале установилось абсолютно неформальное общение истинных любителей поэзии, единомышленников. Это еще раз подтвердило истину, что мероприятие должно проводиться не для универсальной, а для целевой аудитории.

В ходе вечера широко использовалась музыка. На ее фоне читались стихи, звучали песни в записи («Роза» на стихи Т. Снежиной) и в исполнении участников: дуэт студентов, аккомпанируя себе на гитарах, исполнил песню «Гренада» на стихи М. Светлова.

Как и к каждому массовому мероприятию к поэтическому вечеру «Антология одного стихотворения» была оформлена одноименная иллюстрированная выставка, на которой были представлены книги и фотографии поэтов, литература об их творчестве (Рис. 1, 2).

Безусловно, социокультурная деятельность университетской библиотеки по формированию личности студентов может быть представлена и другими направлениями деятельности библиотеки и не менее интересно и основательно, но в массовых мероприятиях, на наш взгляд, она находит свое наиболее яркое, живое и действенное выражение. Тем более, что простор для творчества в этом направлении огромен, а наше студенчество заслуживает того, чтобы мы с полной самоотдачей помогали молодежи раскрыться и состояться в нашем сложном и динамичном обществе и мире.

Табл. 1. «Афоризмы о свободе»

<p>1.</p>	<p style="text-align: center;">СВОБОДА И НЕОБХОДИМОСТЬ</p> <p>Воспитание должно искать свой путь между Сциллой полной свободы действий и Харибдой запрета (Фрейд З.)</p> <p>Свобода есть осознанная необходимость. (Аристотель, Спиноза, Гегель, Маркс, Энгельс)</p> <p>То, что люди называют судьбой, это большей частью просто их собственные глупые выходки. (А. Шопенгауэр)</p> <p>Самые глубокие противоречия между людьми обусловлены их пониманием свободы. (К. Ясперс)</p>
<p>2.</p>	<p style="text-align: center;">СВОБОДА И НЕЗАВИСИМОСТЬ</p> <p>Полная независимость возможна только при экономической независимости. (Мустафа Кемаль Ататюрк)</p> <p>Свобода состоит в том, чтобы зависеть только от законов. (Вольтер)</p> <p>Жить в обществе и быть свободным от общества нельзя. (В. И. Ленин)</p> <p>Уметь освободиться, это — ничто, трудно уметь быть свободным. (Андре Жид)</p>

	<p>Чем больше мы забираем свободы себе, не считаясь с реальной взаимосвязанностью с другими, тем меньше остается привязанностей и здоровой зависимости от других, значит – больше одиночества и опустошенности. <i>(Р. Кочюнас)</i></p> <p>Единственная свобода, которой он обладает, — это свобода сказать «Вау!» при покупке очередного товара, которым, как правило, бывает новый телевизор. <i>(Виктор Пелевин, из источника «Generation П»)</i></p>
3.	<p style="text-align: center;">СВОБОДА И ПРОБЛЕМА ВЫБОРА</p> <p>Человек по-настоящему становится человеком только в момент принятия решения. <i>(Тиллих П.)</i></p> <p>Вот ты и пробил головой стену. Что будешь делать в соседней камере? <i>(Леф С.Е.)</i></p> <p>В наше время многие политики имеют обыкновение с апломбом рассуждать о том, будто народ не заслуживает свободы до тех пор, пока не научится ею пользоваться. Это умозаключение сделало бы честь глупцу из старой сказки, который решил не идти в воду, пока не научится плавать. <i>(Томас Бабингтон Маколей)</i></p>
4.	<p style="text-align: center;">СВОБОДА ВОЛИ</p> <p>Свободен лишь тот, кто владеет собой. <i>(Фридрих Шиллер)</i></p> <p>Свободная воля предположительно располагается в коре лобных долей головного мозга, и, может быть, еще точнее — в вентромедиальной префронтальной коре. <i>(Стивен Пинкер)</i></p>
5.	<p style="text-align: center;">СВОБОДА И ОТВЕТСТВЕННОСТЬ</p> <p>Становление зрелой личности прямо зависит от того, в какой мере человек может взять на себя ответственность за свой выбор, перестать обвинять окружающих или ожидать от них избавления, а также признать боль, связанную со своим одиночеством, независимо от своего вклада в формирование социальных ролей и укрепление социальных отношений. <i>(Дж. Холлис)</i></p> <p>Настоящая ответственность бывает только личной. Человек краснеет один. <i>(Ф. Искандер)</i></p> <p>Свобода, если ее реализация не сопряжена с ответственностью, угрожает выродиться в простой произвол. <i>(В. Франкл)</i></p> <p>Каждый новый шаг может окончиться неудачей — вот одна из причин, заставляющих людей бояться свободы. <i>(Джон Фаулз)</i></p> <p>Твоя ответственность безмерна — ты свободен. <i>(С. А. Калугин)</i></p> <p>Свобода — это, в первую очередь, не привилегии, а обязанности. <i>(Альбер Камю)</i></p> <p>Что касается личности, то в Декларацию прав человека следовало бы записать пункт о свободе личности от вторжения в ее мир педагогов и психологов. <i>(Зинченко В.П.)</i></p> <p>Свобода - это не праздность, а возможность свободно располагать своим временем и выбирать себе род занятий; короче говоря, быть свободным - значит не продаваться безделью, а самолично решать, что делать и чего не делать. Какое великое благо такая свобода. <i>(Ж. Де Лабрюйер)</i></p>
6.	<p style="text-align: center;">НРАВСТВЕННАЯ (ВНУТРЕННЯЯ) СВОБОДА</p> <p>Дело не в дорогах, которые мы выбираем, а том, что внутри нас, заставляет выбирать наши дороги. <i>(О. Генри)</i></p> <p>Нельзя дать внешней свободы больше, чем ее есть внутри. <i>(А. Герцен)</i></p> <p>Свобода — это то, что я сам сделал из того, что сделали из меня. <i>(Жан-Поль Сартр)</i></p> <p>Только внутренне свободный человек может и сам посмеяться над собой, и другим дать над собой посмеяться. <i>(Даниэль Штайн, герой книги Л. Улицкой)</i></p> <p>Свобода — это господство над собой; цели достигает лишь тот, кто беспощадно ограничивает себя во имя этой цели <i>(Г. Коновалов «Истоки»)</i></p> <p>Если тебе когда-нибудь захочется найти такого человека, который сможет одолеть любую, даже самую тяжелую беду и сделать тебя счастливым, когда этого не может больше никто: ты просто посмотри в зеркало и скажи: "Привет!" <i>(Р. Бах)</i></p>

Рис.1. Книжная выставка «Антология одного стихотворения»

Рис.2. Фрагмент книжной выставки «Антология одного стихотворения»

Список литературы

1. Ананьев Б. Г. К психофизиологии студенческого возраста / Б. Г. Ананьев // Современные психолого-педагогические проблемы высшей школы / под ред. Б. Г. Ананьева, Н. В. Кузьминой. – Л.: ЛГУ, 1974. – Вып. 2. – С. 3–15.
2. Ариарский М. А. Прикладная культурология / М. А. Ариарский. – 2-е изд., испр. и доп. – СПб. : «ЭГО», 2001. – 288 с.
3. Гагин В. А. Интересно ли в вашем клубе? / В. А. Гагин. – М. : Политиздат, 1989. – 240 с.
4. Гресків О. О. Стратегія соціокультурної діяльності наукової бібліотеки на прикладі Львівської національної наукової бібліотеки України імені В. Стефаника // Режим доступа: <http://ir.nmu.org.ua/bitstream/handle/123456789/149048/79-85.pdf?sequence=1>
5. Ерошенков И. Н. Культурно-досуговая деятельность в современных условиях / И. Н. Ерошенков. – М. : МГИК, 1994. – 165 с.
6. Жадько Н. В. Анализ сущностных характеристик библиотеки как социокультурного института / Н. В. Жадько // Библиотековедение. – 1996. – № 3. – С. 54 – 64.
7. Зайцев В. Н. Социокультурная деятельность библиотек – один из путей развития информационного общества / В. Н. Зайцев // Библиотековедение. – 2006. – № 2. – С. 23–25.
8. Киселева Т. К. Основы социально-культурной деятельности / Т. К. Киселева, Ю. Д. Красильников. – М. : МГУК, 1995. – 135 с.
9. Курас І. Ф. Сучасні соціокультурні процеси і зростання інтелектуальної місії бібліотек / І. Ф. Курас // Бібліотечний вісник. – 2002. – № 6. – С. 46–49.
10. Матвійчук О. Є. Соціокультурна діяльність бібліотек [Електронний ресурс] / О. Є. Матвійчук. – Режим доступу: <http://ube.nplu.org/article>. – Назва з екрану.

Соціокультурні ініціативи бібліотеки для промоції читання (досвід НБ ХНУРЕ)

Просування читання та заохочення до відвідування бібліотеки у наш час відбувається за допомогою різних засобів: ведення сторінок в соцмережах, організація виставок, тематичних заходів, зустрічей людей, зацікавлених літературою та всебічне анонсування цих подій. У доповіді розглянута ця тема на прикладі досвіду Наукової бібліотеки ХНУРЕ.

Ключові слова: промоція, соціальні мережі, графічний контент, виставки, літературний клуб.

Створюючи соціокультурний простір, бібліотеки спонукають своїх відвідувачів до читання. Для чого використовуються різноманітні форми для промоції книжок. Паралельно це додає позитивного іміджу бібліотеці у цілому, репрезентуючи її. Реалізація програми промоції читання серед студентів бібліотек вишів завжди здійснюється із залученням традиційних та новітніх форм. Ці бібліотеки стають особливими просторами для молоді, які навчаються. І якщо вони не йдуть до бібліотеки, то ми маємо прийти до них, всіляко заохочуваючи їх до читання.

Напрямами діяльності бібліотеки для реалізації промоції читання є як традиційні: поповнення фонду, враховуючи читацькі інтереси та попит; інформаційно-бібліографічна діяльність; відкритий доступ до книжкового фонду; книжкові виставки та огляди нових надходжень; літературно-мистецькі заходи; створення комфортних умов для користувачів, – так і нові: буккросінг; використання телекомунікаційних каналів, відкриття вільного студентського простору з елементами коворкінгу та змістовного дозвілля.

Однією з сучасних комунікацій є соціальні мережі. Активне використання соціальних мереж стає важливим сегментом у рекламуванні та представленні ресурсів та послуг бібліотеки. Вони стають майданчиками для спілкування та для сприяння читанню, так як тут можна надавати рекомендації, здійснювати відгуки й огляди, представляти новини.

Наукова бібліотека ХНУРЕ (далі – НБ ХНУРЕ) використовує соціальні мережі у різних аспектах. За результатами опитування серед студентів було обрано такі соцмережі Facebook та Instagram. НБ ХНУРЕ створила групу в соціальній мережі Facebook у травні 2018 року. Одним з напрямків роботи соцмереж є реклама фондів бібліотеки. У групі є кілька рубрик, які публікуються під різними хештегами. Хештеги дозволяють знаходити публікації за темами. Це слова в публікаціях, перед якими ставиться знак # (решітка). Якщо натиснути на хештег, відобразиться стрічка публікацій, які включають в себе даний хештег. У рубриці #Видання_з_фонду розміщується інформація про книги з фонду та дається посилання на каталог та анотацію книги. #Колекція_рідкісних_і_цінних_видань відповідно слугує для публікацій рідкісних видань фонду. Під хештегом "#Це_цікаво" публікуються різні цікаві журнали університету, цікаві посилання і новини. Інформація про виставкову діяльність поширюється під хештегом #Виставка_літератури_ХНУРЕ. Регулярно подаються фото книг з тематичним оформленням та короткі текстові рецензії, що допоможуть читачеві вирішити, чи зацікавлений він у цих виданнях. Частіш за все книги для таких публікацій обираються згідно зі святами або пам'ятними датами, наприклад, ювілеїв письменників. Крім естетичної функції, такі фото слугують з'язком з реальністю – користувач бачить не зображення обкладинок з інтернету, а реальні книги у реальному приміщенні бібліотеки, а цікаві тематичні деталі оформлення, наприклад, рушники, квіти та верба біля збірок української поезії, або чарівна паличка та іграшкова сова поруч з книгами з серії «Гаррі Поттера» створюють відповідну атмосферу.

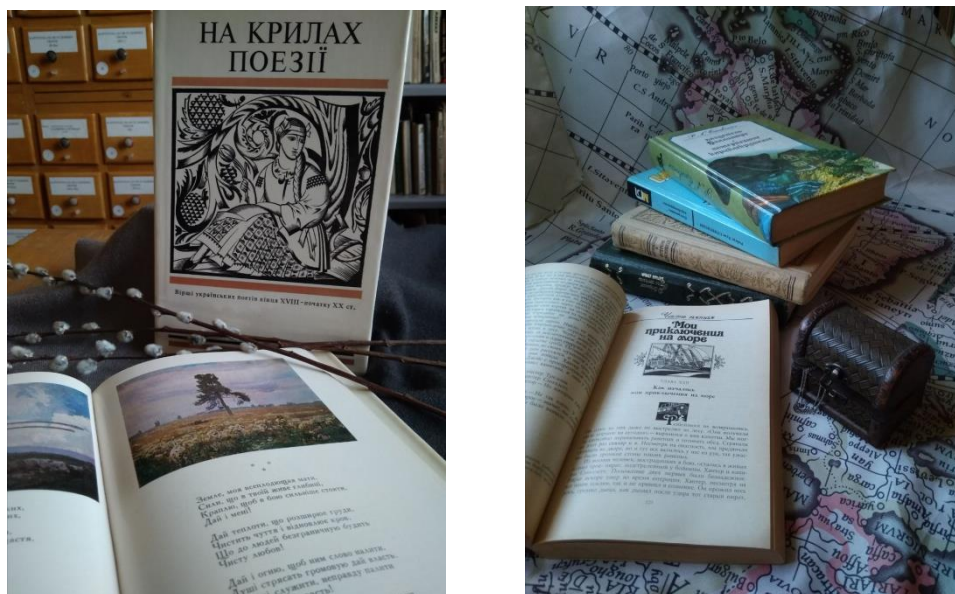

Рис. 1 Приклади тематичних фото

Для зацікавлення читачів проводяться тематичні заходи та виставки. Вчасно Для того, щоб користувачі були вчасно про них проінформовані, потрібне анонсування у соцмережах. Літературний клуб «Осяяння», що існує на базі НБ ХНУРЕ, представлений у Facebook з 2016 року та у Telegram з 2018 року. Telegram-канал зручний перш за все при перегляді з мобільних пристроїв, а Facebook дає можливість робити окремі зустрічі, наприклад, для святкування дня народження клубу або творчих вечорів з письменниками.

Для промоції кожного заходу розробляється графічний контент – афіши та елементи оформлення сторінок у соцмережах, що створюються у графічному редакторі GIMP. Це безкоштовна програма вільного доступу, що надає можливість працювати з зображеннями та текстом. Крім того, що афіши публікуються у соцмережах як супровід до тексту, а також демонструються на плазмовому екрані у холі, друковані постери розповсюджуються в університеті. На афішах завжди є посилання на спільноти у соцмережах, для тих, хто захоче слідувати за новинами бібліотеки онлайн. Таким чином можна зацікавити нових користувачів, які ще не підписані на відповідні сторінки у соцмережах. Для великих заходів розробляються також зменшені версії афіш у форматі листівок, що зручно використовувати для запрошення гостей та можна лишити як сувенір на пам'ять. Приклади афіши та відповідної листівки-запрошення представлено на рисунку 2.

Рис. 2 Афіша та запрошення на захід

Для сприяння читанню бібліотеки часто беруть участь у міських та всеукраїнських молодіжних промоакціях. Наприклад, у флешмобі «Молодь читає – Слобожанщина розквітає», який проводився з нагоди Всеукраїнського дня бібліотек за підтримки обласної державної адміністрації. Акція була проведена з метою об'єднання молоді навколо ідеї культурного та інтелектуального розвитку регіону. Бібліотекарі разом зі студентами вишу із книжками у різних форматах створювали живі інсталяції на площадці біля Харківського академічного театру опери та балету (ХАТОБ) ім. М.В. Лисенка.

Восени цього року для рекламування виставки «Читай зі смаком» за проектом «Display-кросинг» Молодіжної секції Української бібліотечної асоціації (УБА) використовувалися усі можливі канали: пости на сторінках бібліотеки у соціальних мережах, презентації на плазмовій панелі у холі вишу, анонси та звіти на сайті, об'яви на інформаційних стендах бібліотеки. Звіти про перебіг акції надавалися у Facebook на сторінці проекту (<https://www.facebook.com/groups/displaycrossing>) та сторінках бібліотеки (Наукова бібліотека ХНУРЕ і літературний клуб «Осяння»). Ця виставка у нашій бібліотеці була представлена у 9-ти локаціях у різних відділах бібліотеки: «Зі смаком м'яти» (книги про інновації та нові технології); «Зі смаком калини» (українська література; «Зі смаком меду та імбиру» (класична література; «Зі смаком сакури» (вірші, поезія) та «Зі смаком кориці» (книги про чари, магію, жанр літератури фантастика, фентезі); «Зі смаком женьшеню» (книги про здоров'я); «Зі смаком тропічних фруктів» (книги про подорожі та географію); «Зі смаком кави» (книги у жанрі детектив, триллер).

Ідея отримала розвиток у ще одній експозиції – «Зі смаком горіху», для відображення нашої специфіки (як бібліотеки закладу вищої освіти), використовуючи ідею організаторів. На цій виставці була виставлена навчально-методична література наших викладачів. Концепт цієї виставки запропоновано директором нашої бібліотеки: «Горішок знань» твердий, але ці знання можна дістати, наполегливо навчаючись та використовуючи ті книжкові видання, що готують й у яких передають свої знання та дослідження, студентів вишу педагогічні працівники. У локації було виставлено підручники, навчальні посібники та методичні вказівки викладачів нашого вишу. Використано формат експонування світлин та документів, – так звана «сушка», коли книжкові видання підвішені на шпагаті, натягнутому між стелажми (що імітує просушку світлин). Для підтримання оформлення виставки було використано й самі горіхи, й іграшки, і цукерки (звичайно, з горішками!), намальовано на бар'єрі видачі білку з відомого «Льодовикового періоду» та математичні формули.

Відвідавши ці експозиції, користувачі бібліотеки були зацікавлені не тільки наявністю величезної кількості різних видів літератури, а ще і художнім оформленням експозицій, творчим підходом співробітників до такого звичайного, здавалось би, виду соціокультурної діяльності як наочна виставка. Одночасно у відділах проводилось опитування користувачів щодо «смакових» експозицій, отримані відповіді було проаналізовано з метою подальшого покращання обслуговування з врахуванням бажань і запитів читачів бібліотеки.

Крім тематичних виставок, було проведено два заходи. Тему «Читай зі смаком сакури» реалізували на засіданні літературного клубу, – крім експозиції японської літератури та візуального оформлення приміщення, відбулось читання східної поезії, а також зустріч з музичним дуетом «Арника», які представили власну творчість та володіння новітніми та етнічними інструментами – хангом, флейтами сякухачі, бансурі, дізі, вістлу. Такий формат заходу зібрав поціновувачів східної літератури, музики, та зацікавив нових гостей бібліотеки. Тема «Читай зі смаком кориці» була подана у інший спосіб – у форматі інтерактивної лекції. Подорож у світ фентезі, яке експонувалось у цей час у відділі художньої літератури, стала уроком магозоології – мультимедійною лекцією за всесвітом «Гаррі Поттера». Крім суто лекційної частини гостям були запропоновані творчі тематичні завдання, що викликали інтерес та живу дискусію. Цей урок було проведено під гаслом «Канікули у бібліотеці», і у перспективі є проводити такі «уроки» за різною тематикою на шкільних канікулах з метою

не тільки зробити вільний час школярів більш цікавим та насиченим, а ще і з метою пропагування ХНУРЕ у колі майбутніх абітурієнтів.

Рекламі художніх та поетичних творів присвячує свою діяльність і літературний клуб «Осяяння», який ставить на меті зацікавити певну цільову аудиторію та розповсюджувати читання.

Одні з нових форм, які використовуємо на засіданнях літклубу: кінопокази та читання вголос. Кінопокази екранізацій літературних творів або біографічних стрічок є гарним способом переосмислити прочитане, або зацікавитись чимось новим. Такі заходи завжди збирають широкую аудиторію та викликають живі дискусії. Дізнаючись про подію у соцмережах або через друковані пости, багато нових гостей літературного клубу та бібліотеки вперше приходили саме на кінопокази, адже цей формат заходу дозволяє бути просто глядачем, а не активним учасником подій, якщо відвідувач ще до цього не готовий у свій перший візит. Минулого року було показано фільми «Чарівні чудові» з дискусією про репрезентацію книги у кіно та «Зайчик» з лекцією про творчість актора і режисера Леоніда Бикова до Дня народження митця. Обидві кінокартини супроводжувались дискусіями про місце Людини у світі, її особисту соціальну адаптацію, незмінність життєвих цінностей у плінні часу.

Рис. 3. Афіши кінопоказів

Для тих, хто навпаки любить приймати активну участь у творчому процесі, одним з найцікавіших форматів заходів клубу стають читання драматичних творів. За два з половиною роки, що проходять ці заходи, відвідувачі приміряли на себе ролі персонажів з фантастичної, історичної, абсурдної драматургії, знайомились з новими гранями творчості відомих авторів та відкривали для себе нові імена у літературі. Один з заходів вела куратор проекту DRAMA.pro.ЧИТАННЯ Олена Міллер.

Цього року “Осяяння” продовжує практикувати авторські взаємочитання, на яких можна почути власні твори у іншій інтерпретації, осмислити по-новому твори колег, проаналізувати та обговорити прочитане. Така практика дружньої критики виявилась досить продуктивною як поштовх до реалізації нових ідей і сюжетів, а самі читання розглядаються як можливість покращити рівень декламації, вміння адаптуватися до будь-якого тексту або нестандартної ситуації.

Напевно, найтрадиційніший формат заходів для бібліотеки – це зустріч з письменниками. Завдяки промоції у соцмережах та офлайн ці події збирають більше

зацікавленої аудиторії. Це може бути презентація нової книги, інтерактивне спілкування з читачами, або авторське читання власних творів. Ці заходи збирають поціновувачів творчості автора і знайомлять з нею нових читачів. У гостях бібліотеки і літературного клубу бувають поети, культурологи, перекладачі, члени Спілки письменників України.

Мультимедійні інтерактивні лекції, що згадувались як захід проекту «Читай зі смаком» регулярно проводяться у бібліотеці. Широка варіативність тем допомагає залучити якомога більше відвідувачів з різними інтересами. Наприклад, лекція про марсіанську тему в літературі до Дня Космонавтики з аудіо та відео-супроводом, вікториною та читанням оповідань, зібрала шанувальників теми космосу та наукової фантастики. Лекція «Шлях художника», присвячена творчості Тараса Григоровича Шевченка, познайомила відвідувачів з живописними та графічними досягненнями славетного поета.

У наш час стрімкого розвитку технологій, бібліотека має використовувати якомога більше засобів для зацікавлення читачів. На сьогодні рекламно-промоційна діяльність бібліотеки – основна стратегія її діяльності. Перед бібліотеками зараз вибір стоїть не в тому, чи використовувати промоційні ініціативи рекламування книги чи ні, а в тому, як найкраще це робити, щоб змотивувати на читання.

Робота бібліотеки по проведенню заходів різних культурних напрямків, а також розповсюдження інформації про майбутні події та події, які вже відбулися, на сайтах та у соціальних мережах сприяє появі нових відвідувачів, підтримання інтересу серед давніх читачів та поширенню ідеї, що сучасна бібліотека може бути місцем отримання нових знань, відпочинку і культурного розвитку одночасно.

УДК 351.862:355.58]–027.21

Трохименко Галина Володимирівна
ОКЗ «Харківська обласна бібліотека для дітей»

Новий вектор партнерських відносин у консолідації дій бібліотеки та громади з питань цивільного захисту

Бібліотечна справа, як окрема галузь прикладної діяльності у сфері надання інформаційних і комунікативних послуг користувачам, на сучасному етапі свого розвитку переживає якісно нові зміни, пов'язані з адміністративно-територіальною реформою, новаціями у соціально-культурній сфері, системі освіти тощо. Бібліотека як соціальний інститут, покликаний оперативно реагувати на виклики часу і нові реалії життя, не повинна стояти осторонь цих процесів. Сьогодні, як ніколи, перед нашими закладами постало питання створення конкурентоспроможного інформаційного середовища, здатного задовольняти будь-які запити.

Сучасна бібліотека – це дійсно відкрита соціальна система, яка здатна трансформуватися відповідно до вимог часу. Передусім це стосується змін у технології різних галузей виробництва та надання послуг, розвитку науки, появи нових форм соціальної і виробничої діяльності, а головне – ускладненими запитами користувачів і відповідно, вимогами як до бібліотек, так і до самих бібліотечних працівників.

Тому сьогодні пріоритетним завданням є визначення і впровадження такої моделі інноваційної бібліотеки, яка б гармонійно поєднувала у собі нові і традиційні форми і технології у роботі, не забуваючи при цьому, що головна мета бібліотечної сфери діяльності – є читач, популяризація книги і читання шляхом проведення культурно-масових заходів, широкої просвітницької і мистецької діяльності та організації наочної популяризації літератури сучасними засобами, подолання функціональної неграмотності, створення привабливого бібліотечного середовища та позитивного іміджу бібліотеки.

Особливо гостро питання виживання в нових умовах і створення конкурентоспроможного середовища стосується дитячих бібліотек. Адже всім нам відомо, що в умовах обмеженого фінансування, різних технічних і ресурсних можливостей перетворитися на привабливий осередок для дітей і доводити свою значущість громаді надзвичайно непросто. Ускладнює ситуацію ще й те, що в більшості регіонів України колеги з обласних універсальних наукових бібліотек та центральних районних бібліотек займаються «перетягуванням» функцій дитячих бібліотечних закладів – комплектуються непрофільною для себе літературою, проводять культурно-масові заходи з читачами-дітьми, реалізують міні-програми для цієї категорії користувачів.

Відповіддю на виклики часу стала реалізація нових цільових проектів, започаткованих нашою бібліотекою. Не залишаючи основні ланки інформаційної, пізнавальної і комунікативної діяльності, ми зробили основний наголос на соціальному партнерстві, допомозі та безпеці дітей.

Не маючи великих матеріальних ресурсів, ми впевнені у своїй здатності об'єднати громаду добрими справами. На власному досвіді ми переконалися, що одним із шляхів подолання матеріальних труднощів у справі фінансування цікавих проектів, є пошук власної ніші на ринку інформаційних послуг, активна фандрейзингова і грантова діяльність, і звичайно, соціальне партнерство.

Для будь-якої соціальної групи життя є найбільшою цінністю. Але, виявляється, жити у сучасному світі непросто. Кожна людина може опинитися у надзвичайній ситуації. Коли ми чуємо слова «надзвичайна ситуація» чи «катастрофа», завжди відчуваємо неспокій, уявляємо собі лихо, людські страждання, знищення матеріальних цінностей. На жаль, ризик виникнення надзвичайних ситуацій, пов'язаних із небезпекою для життя людей і суспільства, завжди залишається досить великим. Ці виклики перевіряють суспільство в цілому, готовність і ефективність дій усіх його інститутів. А обізнаність є запорукою збереження життя і здоров'я людей.

Харківська обласна бібліотека для дітей не залишається осторонь цих важливих питань і тому з 2014 р. новим вектором соціального партнерства стала діяльність з питань цивільного захисту та безпеки життєдіяльності.

Активність бібліотеки у сфері консолідації зусиль громади з питань цивільного захисту є комплексною та зосереджена на декількох важливих напрямках:

Підготовка та проведення масштабних заходів з питань безпеки, налагодження нових партнерських відносин.

Головна мета – привернути увагу громади, підкреслити значущість дитячих бібліотек, надати позитивний приклад для колег з впровадження інноваційних проектів, залучити нових соціальних партнерів.

Найбільш масштабним проектом Харківської обласної бібліотеки для дітей у 2017 р. стало проведення потужного міжрегіонального заходу «**Літня школа безпеки**» з актуальних проблем взаємодії дитячих бібліотек з громадою щодо питань цивільного захисту.

Завдяки участі у Програмі національних обмінів, яка передбачає конструктивний діалог між різними регіонами України, ХОБД вдалося виграти грант Центру культурного менеджменту за фінансування Європейського Союзу та Національного фонду підтримки демократії (США). Це дозволило запросити на Літню школу представників бібліотечної спільноти з 5-и регіонів України.

Заходи відбувались на двох локаціях: теоретичні знання та основні напрямки консолідації зусиль бібліотекарів з приводу цивільного захисту було розглянуто під час проведення пленарної частини, що проходила у Харківській обласній бібліотеці для дітей; практичні вміння та навички понад 150 дітей-учасників здобували під час незвичайного квесту-практикуму за участі рятувальників, пожежних, поліцейських, енергетиків та медиків на території Регіонального ландшафтного парку «Фельдман Екопарк».

У роботі круглого столу «Соціальний діалог у просторі «Культура-Освіта-Цивільний захист» взяли участь більше 50-ти фахівців:

- депутат Харківської обласної ради, секретар постійної комісії з питань науки, освіти, культури та духовності Лопатіна І. В.;

- заступники директорів ЦБС по роботі з дітьми з 24 районів обл. та 7 районів Харкова, провідні спеціалісти обласних дитячих бібліотек Дніпра, Полтави, Тернополя, Слов'янська Донецької обл., Новописькова Луганської обл.;

- представники організацій – соціальних партнерів бібліотеки: Навчально-методичного центру цивільного захисту та безпеки життєдіяльності Харківської області, Харківської міської громадської організації «Союз Чорнобиль», Центру соціальних служб для сім'ї, дітей та молоді адміністрації Київського району м. Харкова.

Ще до початку професійного діалогу учасники мали змогу ознайомитись з унікальним проектом «Культура безпеки», який презентував заступник голови Харківської міської громадської організації «Союз Чорнобиль» Берлетов Г.М. Основна концепція серії плакатів цього проекту – створення легкої та зрозумілої інфографіки у стилі коміксів, які були виконані студентами Харківської академії дизайну та мистецтва.

Директор ХОБД Трохименко Г.В. підкреслила надзвичайну актуальність роботи бібліотеки як координатора з проблем безпеки дитини. Вона відзначила, що починаючи з 2014 року питання цивільного захисту перебуває у стані активної розробки і багаторазової апробації фахівцями бібліотеки на базі навчальних закладів, що є свідченням потреби таких послуг для громади.

Завідуючий методичним кабінетом Навчально-методичного центру цивільного захисту та безпеки життєдіяльності Харківської області Рачков С.М. розповів про діяльність Центру та надав ґрунтовну консультацію «Інноваційні підходи до вирішення питань безпеки у закладах культури», зосередивши особливу увагу на нормативно-правовій базі, яку повинні використовувати школа і бібліотека у своїй роботі.

Про те, як відпрацьовувати навички самопомогти, подолання стресу та паніки у дітей під час надзвичайних ситуацій учасники Школи одержали наочне уявлення, переглянувши відеоролик з практичними рекомендаціями психолога бібліотеки. Слухачі також дізналися про питання кібербезпеки та особистого спілкування у віртуальному просторі, небезпеку гібридних методів маніпулювання, основні правила профілактики комп'ютерної залежності, яких мають беззастережно дотримуватися, як школярі, так і дорослі.

Провідний кризовий психолог Центру соціальних служб для сім'ї, дітей та молоді адміністрації Київського району м. Харкова Нурєєва О.С. зосредила увагу учасників на гострій необхідності психологічної підтримки дітей та сімей після травматичної ситуації: бойових дій, втрати родичів, вимушеного переселення. Доповідач розкрила ресурсний потенціал саме дитячої бібліотеки як комфортного простору для подолання посттравматичних синдромів.

Найбільш емоційний відгук бібліотекарів – учасників Літньої школи викликав виступ завідувачки відділу Центральної бібліотеки КЗ «Централізована система публічних бібліотек м. Слов'янська» Валерії Здибель, яка поділилась власним досвідом бібліотечної роботи в окупованому місті під час 3-місячного перебування у зоні бойових дій у 2014 році. Надзвичайно хвилююча розповідь колеги (про погрози розстрілу на робочому місці, влучення уламків снарядів у приміщення бібліотеки, пробиті наскрізь книжки) розчулила до сліз більшість присутніх та стала початком жвавого обговорення ролі бібліотек у патріотичному вихованні молоді та запобіганні надзвичайним ситуаціям соціального характеру. Учасники Літньої школи стоячи вшанували аплодисментами мужність бібліотекарів Слов'янська.

Паралельно з пленарною частиною «Літньої школи» на теренах гостинного «Фельдман Екопарку» проходили цікаві практичні заходи. Для дітей Харкова, Богодухова, Лозової,

Змієва співробітники бібліотеки підготували вікторини та квести-практикуми, на спеціальних майданчиках учасників очікувала насичена програма. А щоб вона була більш змістовною, співробітники Харківської обласної бібліотеки для дітей запросили до «Фельдман Екопарку» нових соціальних партнерів ХОБД:

- фахівців Головного управління Державної служби надзвичайних ситуацій України в Харківській області,
- Харківської міської оперативно-рятувальної служби,
- Головного управління Національної поліції України в Харківській обл.,
- Центру екстреної медичної допомоги та медицини катастроф,
- АК «Харківобленерго»,
- представників волонтерських організацій.

Після завершення пленарних доповідей усі учасники круглого столу мали можливість перевірити свої знання та на власні очі побачити практичну складову інноваційного бібліотечного проекту «Літня школа безпеки», приєднавшись до дітей.

Метою квесту було поглиблення знань щодо правил безпечної поведінки у випадку виникнення надзвичайних ситуацій та презентація можливостей пожежно-рятувальної техніки, обладнання, засобів індивідуального захисту, а також способів проведення аварійно-рятувальних робіт. Програма заходу спрямовувалася на те, щоб діти і дорослі дізнались якомога більше про правильну поведінку у разі виникнення надзвичайної ситуації.

Загалом усі учасники отримали нові навички та безліч позитивних емоцій. Ігор Лупандін, начальник відділу зв'язків зі ЗМІ і роботи з громадськістю Головного управління Державної служби з надзвичайних ситуацій України у Харківській області, особисто провів консультацію для дорослих учасників Школи безпеки – бібліотекарів, а рятувальники 53-ої Державної пожежно-рятувальної частини презентували найновішу сучасну пожежну автоцистерну. Діти із захватом досліджували її, а бійці ДСНС докладно розповідали про всі «родзинки» новенького авто.

Не обійшли увагою відвідувачі й спеціальне обладнання, ізолюючі протигази, бойовий одяг та спорядження, що знаходились у відсіках пожежної машини. Кожен мав можливість посидіти за кермом, вдягти пожежний одяг та спробувати самостійно потримати пожежний ствол під натиском води.

Щоб правила безпеки ліпше викарбувалися у пам'яті дітей, рятувальники організували різноманітні ігрові розваги у формі «питання – відповідь», під час яких нагадували дітям про основні правила пожежної безпеки, безпечної поведінки на воді, дії у разі виявлення підозрілих вибухонебезпечних предметів та при виникненні різноманітних нестандартних ситуацій.

Волонтери-рятувальники значну увагу приділили методам надання першої медичної допомоги, транспортуванню постраждалих, а також їх пошуку на місці виникнення надзвичайних ситуацій за допомогою спеціально навчених собак. Поліцейські навчали малих пішоходів правилам дорожнього руху та правилам спілкування з незнайомцями.

Діти та дорослі із задоволенням спостерігали за дійством, брали участь у розвагах, залюбки робили селфі та фотографувались поруч із технікою, рятувальниками і поліцейськими, і врешті отримали колосальний позитивний заряд емоцій, що запам'ятається на все життя. Фіналом заходу стало урочисте нагородження переможців та учасників Літньої школи безпеки та пригощання гостей польовою кашею від адміністрації Екопарку.

Реалізація проекту ХОБД «Літня школа безпеки» ще раз продемонструвала, що дитяча бібліотека є необхідною і корисною для громади, здатна надавати інноваційні послуги і, головне, – позиціонувати себе як привабливий творчий майданчик для розвитку соціальних ініціатив і спільних проектів.

Проведений захід став наступною сходиною досвіду співпраці ХОБД з партнерами. Адже питання безпеки дітей є надзвичайно гострою проблемою сьогодення, і саме бібліотека

здатна виступити координатором спільних зусиль.

«Літня школа безпеки» стала логічним продовженням заходів, що дозволяють залучити дітей з різних районів Харківщини до безпечових проєктів ХОБД. 25 жовтня 2016 року уже вдруге Харківська обласна бібліотека для дітей виступила ініціатором та координатором у справі патріотичного об'єднання дітей краю. В Обласному організаційно-методичному театральнo-концертному центрі адміністрацією нашого закладу забезпечено організацію і проведення **II Обласного патріотичного форуму «Віват, Україно!»**, присвяченого 25-річчю незалежності України.

Захід відвідали понад 300 дітей та підлітків з міста, багатьох районів Харківщини, а також Донецчини і Луганщини – учасники дитячих творчих конкурсів, їхні викладачі, бібліотекарі, рідні та друзі. На кілька годин фойє Центру перетворилося на майданчики спілкування школярів різного віку з бібліотекарями, представниками Національного університету цивільного захисту України, Державної гімназії-інтернату з посиленою військово-фізичною підготовкою «Кадетський корпус». Об'єднавши зусилля, друзі та партнери спільно підійшли до висвітлення однієї з найважливіших і майже за всіх часів актуальної теми безпеки життєдіяльності дітей. Долаючи відстань від однієї локації до іншої, означених промовистими графічними підказками, діти у доволі креативний спосіб поглиблювали свої знання та навички з правил безпечної поведінки у випадку виникнення надзвичайних ситуацій.

Однак організація таких потужних проєктів стала можливою лише за умов ґрунтовної роботи бібліотеки і в інших напрямках з питань цивільного захисту.

Співпраця з органами управління освіти.

Участь ХОБД у якості повноправного члена у районних та загальноміських заходах департаментів освіти з питань безпеки дітей, підвищення кваліфікації начальників штабів цивільного захисту (директорів шкіл) триває з 2015р.

У березні 2017 р. Харківська обласна бібліотека для дітей спільно із ЗОШ №36 Харківської міськради виступила у якості співорганізатора навчально-методичного семінару "Концепція реалізації заходів цивільного захисту в закладах освіти" для методистів районних управлінь освіти та керівників загальноосвітніх навчальних закладів м.Харкова. Маючи значний досвід у створенні тематичних відеороликів, бібліотекарі створили адапційну версію для адекватного сприйняття школярами фільмів з ЦЗ. Велику роботу було проведено з підготовки книжкової виставки, складання рекомендаційних інформаційно-бібліографічних списків літератури. Фахівцями бібліотеки було презентовано консультацію щодо основних напрямків соціального партнерства школи та обласної бібліотеки для дітей з питань ЦЗ. Було зазначено, що ефективне партнерство дозволяє сформувати спільну стратегію діяльності, сконцентрувати матеріальні та інтелектуальні ресурси у сферах: просвітницької діяльності; реалізації спільних заходів, акцій, соціальної реклами тощо; підвищення рівня інформаційної компетенції; системи інформаційно-бібліографічного обслуговування. Особлива увага відвідувачів семінару була зосереджена на інформаційній безпеці, психології безпеки, надзвичайних ситуаціях соціального характеру. Було презентовано комплексний бібліотечний продукт – бібліотрансформер «Застерегти. Врятувати. Допомогти», до складу якого увійшли: інформаційні буклети для батьків і вчителів, для дітей; рекомендаційні списки літератури вчителям; мультимедійні презентації; відеоролики з основ цивільного захисту. Схвальну оцінку присутніх одержала презентація тренінгу для старшокласників від психолога ХОБД.

До Дня цивільного захисту співробітники бібліотеки підготували та провели захід «Запобігти. Врятувати. Допомогти», який відвідали понад 500 учнів ЗОШ № 5. Запрошені бібліотекарями майор служби Цивільного Захисту О.В.Пономаренко та психолог бібліотеки показали учням небезпечні предмети та розповіли про дії, які потрібно виконувати, щоб не допустити виникнення ситуацій, що загрожують життю людини. Проведення практичних

занять з надання першої невідкладної допомоги забезпечили волонтери Товариства Червоного Хреста України.

Розробка та впровадження системи співпраці бібліотеки з дошкільними навчальними закладами.

Саме дитсадочки стали новою точкою дотику бібліотеки і громади у справі популяризації знань з цивільного захисту.

Активна співпраця щодо організації належного рівня цивільного захисту, прищеплення знань, вмінь та навичок безпечної поведінки і поводження у соціумі єднає нашу бібліотеку і заклади освіти. Враховуючи схожі завдання, які виконують сьогодні школа і бібліотека у справі всебічного виховання підростаючого покоління, вважаємо таку співпрацю найбільш перспективною і в подальшому.

2017 року наш заклад брав участь у районному семінарі «Теоретичні і практичні засади організації безпечного середовища у межах ДНЗ» для завідуючих дошкільних навчальних закладів, який відбувся на базі дошкільного навчального закладу «Веселка» № 74.

Висвітлення досвіду ХОБД з питань цивільного захисту у методичній роботі.

Надзвичайно важливим є консультування під час виїздів у райони, виступів на нарадах, семінарах, конференціях. Початком роботи у цьому напрямку став виїзний семінар «Технологія та практика культурно-просвітницької діяльності з дітьми в умовах бібліотеки», що відбувся на базі Зміївської ЦБС ще у 2015 р. Бібліотекарям було надано тематичні консультації, організовано психологічний тренінг та презентовано методичні матеріали з питань цивільного захисту.

Наступним кроком на шляху методичного забезпечення просування діяльності з питань цивільного захисту стала серія майстер-класів «Комунікативний простір як фактор трансформації сучасної шкільної бібліотеки», що проводяться декілька разів на рік Харківською обласною бібліотекою для дітей спільно з Харківською академією неперервної освіти у рамках підвищення кваліфікації для завідуючих бібліотеками загальноосвітніх навчальних закладів.

Консультації з питань цивільного захисту були надані також під час проведення:

- навчально-тематичного семінару з підвищення кваліфікації заступників директорів по роботі з дітьми «Бібліотеки для дітей в умовах соціальних та економічних перетворень» (ХОБД, Харківський обласний науково-методичний центр підвищення кваліфікації працівників культурно-освітніх закладів, 2016р.);
- науково-практичної конференції - брейнстормінгу «Публічна бібліотека – соціокультурний центр регіону: технології, розвиток, дизайн» (ЦМБ ім.Белінського 2016 р.);
- виїзного семінару з надання консалтингових послуг методичною службою «Бібліокур'єр»: «Використання інноваційних технологій у практиці роботи дитячої бібліотеки» (Балаклійська ЦБС, 2016 р.)

Для бібліотекарів Балаклійського району було проведено психологічну ділову групу-тренінг «Формування навичок емоційної саморегуляції» та презентацію бібліотрансформера «Запобігти. Врятувати. Допомогти».

Під час тренінгу бібліотекарі виразили якнайбільшу занепокоєність, пов'язану з наявністю у районі військових складів. На жаль, ця занепокоєність стала жахливою реальністю 2017 року під час пожежі та вибухів.

2017 року на засіданні обласного клубу професійного і творчого спілкування директорів ЦБС «Ресурси і послуги публічної бібліотеки в умовах об'єднаних територіальних громад», що відбувся на базі ХОУНБ, фахівці ХОБД представили доповідь «Системний підхід та розвиток соціального партнерства бібліотек та органів місцевого самоврядування у сфері цивільного захисту».

Проведення систематичних навчань та поширення знань з першої домедичної допомоги для дорослих і дітей.

Цивільний захист нерозривно пов'язаний з практичними навичками, тому бібліотека співпрацює з медиками, налагоджено співпрацю з волонтерською групою «Paramedic Fox», проходили тренінги «Я вмію рятувати життя!» та ін.

Вивчення кращого європейського досвіду.

Ознайомлення з засадничими принципами культури волонтерства Національної Служби Цивільного Захисту Італії, налагодження зв'язків з представниками української діаспори, розробка стратегії подальшої співпраці.

На превеликий жаль, дитинство в Україні не можна назвати безпечним: бойові дії, нелегальна зброя, вибухові пристрої, викрадення дітей, загрози терактів, пожежі, ДТП.

Але в наших силах згуртувати громади, озброїти їх знаннями про запобігання надзвичайним ситуаціям, нагадати про нагальну необхідність створення «Плану дій» для кожної родини, допомогти засвоїти найпростіші правила першої допомоги, здатні врятувати життя у складній ситуації. А найголовніше – дозволити відчувати, що культура цивільного захисту – це культура безпеки, культура солідарності, взаємоповаги, активної громадянської позиції та відповідальності. Все це є цивільним захистом, а отже колосальною культурною та соціальною інвестицією.

Попереду бібліотеку чекає багато цікавих впроваджень і творчих проєктів, головною метою яких є подальше розширення спектру бібліотечних послуг, створення привабливого інформаційного середовища для всебічного розвитку дитини та підвищення позитивного іміджу нашого закладу.

УДК 172:027.021:[378.6:615.1]

*Українська Світлана Миколаївна
Національний фармацевтичний університет*

Внесок Наукової бібліотеки НФаУ в національно-патріотичне виховання здобувачів вищої освіти

У статті підкреслюється важливість культурно-просвітницької та виховної діяльності бібліотек ЗВО та висвітлюється досвід роботи Наукової бібліотеки Національного фармацевтичного університету.

Ключові слова: Наукова бібліотека, культурно-просвітницька діяльність, виховна робота бібліотеки, загальнолюдські цінності, патріотичне виховання, культурно-освітній простір, освітнє виховання здобувачів вищої освіти.

Сьогодення вимагає від вищої школи підготовки не просто висококваліфікованих випускників, а фахівців із сучасним науковим мисленням, здатних приймати новаторські рішення, творців, які перебувають у постійному пошуку нестандартних підходів, володіють неповторним індивідуальним стилем діяльності, з високим рівнем інтелектуального й духовного розвитку, національно свідомих громадян, патріотів, носіїв нових соціальних цінностей.

Мета статті – розкриття сучасних форм культурно-просвітницької роботи на прикладі національно-патріотичного виховання здобувачів вищої освіти Науковою бібліотекою НФаУ.

Пріоритетом державної гуманітарної політики щодо національного виховання є забезпечення громадянського, патріотичного, морального, трудового виховання, формування здорового способу життя, соціальної активності, відповідальності та толерантності.

Підготовка майбутніх фахівців у вищій школі є складним, комплексним процесом. У ньому, поруч із випускаючими кафедрами, важливу роль відіграє бібліотека. Адже саме цей структурний підрозділ є інформаційним та виховним центром, що яскраво відображено в роботах Пасмор Н. П. [4] та Печеної А. В. [5]. Виховна робота, що проводиться в

позааудиторний час, доповнює та поглиблює виховання, яке здійснюється у процесі навчання. Питанням організації дозвілля молоді в позааудиторний час та проблемам виховного процесу в сучасному освітньому закладі приділяють увагу в своїх працях Бєлавіна Т. І. [1], Іова В. [3], Кулаковська О. В. [6], Білик Л. І. [2] та інші вчені.

В епоху інтенсивного впровадження інформаційних технологій Наукова бібліотека НФаУ, разом із бібліотеками ЗВО, виконує просвітницьку функцію, впливає на розвиток гуманістичних, моральних, естетичних якостей молоді. Партнерство бібліотеки зі структурними підрозділами і співробітниками університету в культурно-просвітницьких заходах є запорукою ефективного інформаційного впливу на студентство, дає можливість працювати командою, проявляти творчий підхід у вирішенні навчальних питань. [3].

Мета нашої роботи в соціокультурній діяльності - залучення до бібліотеки користувачів з різними потребами та формування їхніх читацьких інтересів, об'єднання навколо бібліотеки читацького активу, підвищення позитивного іміджу бібліотеки. Поєднання всіх принципів у структурно-логічній побудові процесу формування професійної культури майбутнього фахівця у ЗВО дає змогу окреслити державно-національну спрямованість даного процесу для вироблення активної поведінки здобувачів вищої освіти та співробітників університету у суспільстві і власному житті, усвідомлення і дотримання ними в майбутньому духовно-моральних норм українського суспільства.

Провідна роль у вихованні студентів належить кураторам академічних груп, бо саме вони є базовою єдиною ланкою навчальної та виховної системи у ЗВО. Важливою умовою успіху діяльності кураторів є кваліфіковане якісне планування виховної роботи, і тому співробітники бібліотеки беруть активну участь в організації роботи кураторів, плідно співпрацюють з ними та відзначають найактивніших учасників культурно-просвітницьких заходів бібліотеки. Університет і бібліотека органічно поєднуються один з одним та створюють єдиний культурно-освітній простір.

В останні роки Наукова бібліотека НФаУ стала місцем зустрічі небайдужих, талановитих людей, які прагнуть до самовдосконалення та самореалізації. При цьому слід відзначити, що культурно-просвітницька робота Наукової бібліотеки проводиться за такими напрямками: національно-патріотичне виховання, правове виховання, моральне виховання, екологічне виховання, естетичне виховання, трудове виховання, фізичне виховання (здоровий спосіб життя). Для популяризації бібліотечних фондів, відзначення знаменних і ювілейних дат в читальних залах та за межами бібліотеки співробітники організовують: презентації книг, книжкові виставки, тематичні перегляди, творчі зустрічі, проводять літературні вечори, інформаційні години, зустрічі з цікавими людьми, творчі виставки декоративно-прикладного мистецтва, образотворчі виставки, фотовиставки та організують творчі майстер-класи.

При організації заходів співробітники бібліотеки надають перевагу презентаційним, інтерактивним, мультимедійним формам інформаційно-просвітницького та культурно-дозвільного спрямування, тому що використання сучасних технологій, демонстрація нових можливостей сприяють підвищенню іміджу бібліотеки університету, яка перебуває в постійному пошуку ефективних форм роботи з користувачем, прагнучи відповідати вимогам часу. Перегляд фільмів, присвячених святам, знаменним датам, життю та творчості видатних людей, презентації, використання звукових фонограм, художніх репродукцій, фотографій дозволяє урізноманітнити виховні заходи, зробити їх насиченішими, цікавими та пізнавальними. Варто зазначити, що ніхто не надасть інформацію в повному обсязі та цікавою для відвідувачів бібліотеки з будь якого із напрямів, ніж знавець у цьому питанні, тому ми залучаємо до співпраці співробітників Харківського історичного музею ім. Сумцова, Харківського літературного музею, музею історії НФаУ, кафедри педагогіки та психології НФаУ, кафедри українознавства та латинської мови, кафедри нутриціології та фармацевтичної броматології та інших.

Відзначимо, що особливу увагу Наукова бібліотека НФаУ приділяє *національно-патріотичному вихованню* здобувачів вищої освіти. Щороку співробітники організовують книжкові виставки до державних свят, подій, присвячених українській державності, культурі та мови, а також ті, що освітлюють питання краєзнавства, народознавства та духовності.

Заслуговує також на увагу започаткований у 2013 році цикл краєзнавчих лекцій **«Історія Слобожанського краю»**: «Заснування міста Харкова», «Харківська архітектура». Вдосконалюючи свою роботу, ми співпрацюємо з Харківським історичним музеєм ім. Сумцова. Співробітники ХІМ: Співак О.П. (завідувач відділом науково-освітньої роботи), Івченко Б. А. (зав. сектору) та Дубін К. Ю. (ст. науковий співробітник) виступають з лекціями та проводять інформаційні години біля стендів пересувних виставок. Протягом п'яти років експонувалось понад 20 пересувних виставок на планшетах, з якими ознайомилося майже 10 000 відвідувачів бібліотеки. Серед них: «Стежками рідного краю, «Державні символи України», «Народні свята», «Від фортеці до мегаполісу», «Найславетніший українець усіх часів – Іван Мазепа», «Віків і волі вічні дзвони», «Українська революція 1917–1921», «Сила нескорених» та інші.

До **Дня Українського козацтва та Дня захисника України** проведено інформаційні години «Українське козацтво, «Петро Іванович Калнишевський – останній кошовий отаман Запорізької Січі», «Україна козацька: Віхи історії».

Із нагоди проголошення 2017 року Роком Української революції 1917-1921 років Наукова бібліотека НФаУ, з метою популяризації історії українського державотворення, привернення уваги до національно-визвольної боротьби українців започаткувала новий **цикл заходів «Події, що змінили історію»**, до якого увійшли уроки історичної пам'яті «Сторіччя подій Української революції 1917 року», «Сторіччя проголошення незалежності Української Народної Республіки» та інші.

До **Дня Перемоги** співробітниками бібліотеки були організовані тематичні книжкові виставки: «Пам'ятаємо минуле заради майбутнього», «Ми йшли до тебе, Перемого!» (до 70-річчя визволення Харкова), «Ми не забули ті роки..» та фотовиставка «Харків визволений!», на якій експонувалися фотографії нашого міста у воєнні роки та сучасне місто. Проведено урок пам'яті: «Збережемо пам'ять про подвиг».

З нагоди святкування 75-ї річниці визволення Харкова від німецької окупації (1941-1943 рр.) Наукова бібліотека підготувала низку заходів, серед яких: уроки історичної пам'яті «Війна відгриміла, та пам'ять жива», «Шлях до перемоги»; інформаційні години «Харків у роки Великої Вітчизняної війни»; книжкова виставка «Герої-визволителі Харківщини»; фотовиставка «Нескорені харків'яни». Захід доповнила демонстрація експонатів військового часу з фондів Харківського історичного музею ім. Сумцова.

В Україні щорічно в четверту суботу листопада, щоб зберегти історичну пам'ять поколінь, без чого не можна відчувати себе єдиним народом, відзначається День пам'яті жертв голодоморів та політичних репресій. Вшановуючи пам'ять померлих під час Голодомору 1932-1933 років, Наукова бібліотека НФаУ щороку проводить традиційні заходи (уроки історичної пам'яті, інформаційні години) та експонує тематичні книжкові виставки **до Дня пам'яті жертв Голодоморів та політичних репресій**. Заходи супроводжує експозиція стендів «Свіча скорботи» Харківського історичного музею ім. Сумцова.

Провідна роль у вихованні молоді належить українській мові як духовному стержню нації. Рідна мова – найважливіший засіб патріотичного виховання. Вона була і є важливою сферою впливу на національну свідомість молоді. Розуміння студентами процесу повернення до рідних коренів, витоків українства, національного самоствердження і саморозвитку вже є проявом патріотизму. Важливим завданням є популяризація української класики та якісної, сучасної української літератури. Бібліотека віддає велику шану нашим класикам, відзначаючи їхні ювілеї та пропонує цикли заходів з популяризації української книги, як класичної, так і сучасної **«Дорогоцінна спадщина світової літератури» (Письменники-ювіляри) та «Із**

скарбниці світової літератури» (Книги – ювіляри).

З метою поширення знань молоді про розвиток української писемності та людей, які стояли біля її витоків; виховання почуття поваги й любові до рідної мови, як скарбниці духовності; ознайомлення з життям та творчістю українських письменників, для здобувачів вищої освіти були проведені літературні години та екскурси: «Хотіла б я піснею стати» (з нагоди святкування 145 річниці від дня народження Лесі Українки), «Іван Котляревський – основоположник української літератури», «Слобожанський Амур. Любовна геометрія в долях харківських письменників XIX-XX ст.», «Модний шпацір з «Енеїдою» (з нагоди святкування 175-ї річниці від дня виходу у світ першого повного видання поеми І. П. Котляревського «Енеїда»), «Мандрівний філософ Григорій Сковорода» (до 295-ї річниці від дня народження Григорія Сковороди), «Класики української літератури» (з нагоди святкування 240-річчя від дня народження Г. Ф. Квітки-Основ'яненка) та інші. В цих заходах брала активну участь Н. Ф. Руденко – співробітник Харківського літературного музею.

Задля збереження та примноження культурних традицій українського народу співробітники Наукової бібліотеки разом зі здобувачами вищої освіти та викладачами святкують **День вишиванки**, покликаний популяризувати українську культуру. Доповнюють свято народознавчі та інформаційні години, такі як «Вишиванка – твій генетичний код», «Український національний одяг».

Долучити здобувачів вищої освіти до історії свого навчального закладу, ознайомити з відомостями про видатних вчених, які зробили вагомий внесок у створення і розвиток університету, та розширити їхні знання про досягнення Харківщини у фармацевтичній галузі є основною метою нового циклу виховних заходів бібліотеки **«Патріот свого навчального закладу – патріот свого міста – патріот України»**. Були проведені інформаційні години: «Життя, присвячене фармації», «Харків фармацевтичний», «Фармацевтична промисловість Харкова». Всіх присутніх ознайомили з тематичними книжковими виставками: «Ювіляри НФаУ», «Викладач – це покликання», «Викладачі-науковці – гордість НФаУ», «Історія фармації Харківщини» та «Подих часу: раритетні видання з фонду НБ НФаУ».

Дні відкритих дверей в університеті завжди проходять за участі Наукової бібліотеки. Майбутні здобувачі вищої освіти відвідують університетські лабораторії, аудиторії та обов'язково бібліотеку, де знайомляться з роботою бібліотеки, її ресурсами, сервісами та послугами.

Наукова бібліотека за підтримки ректорату НФаУ, профспілки, студентського активу всебічно веде пропаганду української культури в контексті світової культури, виявляючи в ній загальнолюдські цінності, не зменшуючи значення її національних особливостей. Активна участь молоді у житті бібліотеки надихнула працівників на створення нового проекту **«Biblio-Fest»**, мета якого – сприяти розвитку і трансформації бібліотечного простору як соціокультурної платформи, залучити до співпраці деканів факультетів, кураторів груп, профкому студентів, працівників кафедр і підрозділів університету. Підбиваючи підсумки проекту «Biblio-Fest», керівництво Наукової бібліотеки висловило подяку за вагомий внесок у спільну роботу з виховання студентської молоді найактивнішим співробітникам університету та кураторам груп, які взяли участь у масових культурно-просвітницьких заходах.

Щороку кількість соціокультурних заходів в Науковій бібліотеці збільшується (рис. 1), це зумовлено тим, що бібліотека є не тільки закладом, який реалізує право здобувачів вищої освіти та викладачів на доступ до інформації, але і центром спілкування користувачів.

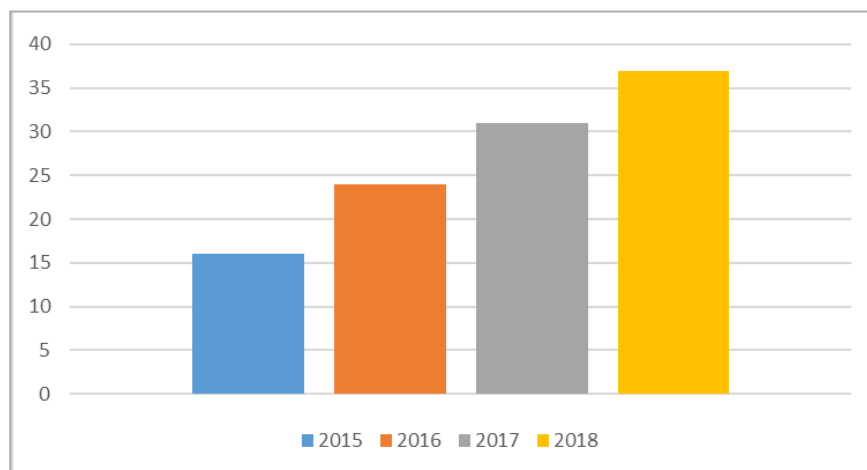

Рис. 1. Динаміка кількості масових заходів в НБ НФаУ

В ХХІ ст. напрями, глибина, масштабність подальшого розвитку суспільства та його культури залежать від того, які цінності стануть орієнтиром для суспільства, будуть пріоритетними. Наукова бібліотека НФаУ не стоїть осторонь процесів творення нових культурних цінностей, вона перетворюється на сучасний інформаційно-культурний осередок університету. Подальші розвідки будуть спрямовані на визначення ефективного формування професійної культури і особистісного розвитку молоді за допомогою як традиційних так і нових напрямів культурно-просвітницької діяльності бібліотеки.

Список літератури

1. Белавіна Т. І. Сучасні аспекти становлення культури громадянської та соціальної відповідальності учнівської молоді. *Нові технології навчання*. 2001. Вип. 30. С. 63-73.
2. Білик Л. І. Про системний підхід в організації виховного процесу. *Проблеми освіти* : наук.-метод. зб. К., 2001. Вип. 26. С. 97-104.
3. Іова В. Формування громадянської культури особистості. Кам'янець-Подільський : Абетка, 2004. – 147 с.
4. Пасмор Н. П., Зарвирог І. П. Бібліотека і користувач: соціально-виховний аспект (досвід НБ НЮУ ім. Ярослава Мудрого). *Шлях бібліотеки в онлайн-інформаційне суспільство* : наук.-практ. семінар, 24 квіт. 2014 р. Харків : ХДУХТ, 2014. С. 32–37. URL: <http://dspace.nlu.edu.ua/jspui/handle/123456789/5697> (дата звернення: 24.04.2019).
5. Печеная А. В. Массовая работа современных университетских библиотек. *Научные и технические библиотеки*. 2013. № 8. С. 9–16.
6. Кулаковська О. В., Авраменко О. Ю. Культурно-просвітницька діяльність: роль і значення у сучасному вихованні студентської молоді. *Сучасні проблеми діяльності бібліотеки в умовах інформаційного суспільства*: матеріали 6-ої міжнарод. наук.-практ. конф., м. Львів, 10-11 вересня 2015 р. Львів, 2015. – С. 208-211.

УДК 378:6 37.015.31:027.021-057.875

Драган Роман Анатолійович
 ОКЗ «Харківська обласна бібліотека для дітей»
Драган Лариса Миколаївна
 Національний фармацевтичний університет

Морально-естетичне виховання здобувачів вищої освіти в освітньо-виховному просторі: досвід та сучасні тенденції.

У статті порушено питання ролі морально-естетичного виховання у формуванні всебічно розвиненої особистості майбутнього фахівця. Наведені приклади роботи в цьому напрямку у Науковій бібліотеці НФаУ.

Ключові слова: заклади вищої освіти, морально-естетичне виховання, Наукова бібліотека, здобувачі вищої освіти.

Розбудова незалежної України та інтеграційні процеси, учасницею яких все активніше стає наша держава, вимагають підготовки фахівців, які б поєднували у собі високий професійний рівень і відповідні морально-естетичні якості. Значна відповідальність за здійснення оновлених принципів виховання студентської молоді покладається на заклади вищої освіти.

Цього вимагають і процеси перебудови у сучасній вищій школі, утвердження нової гуманістичної парадигми освіти, що призводить до посилення культурологічної спрямованості, переорієнтації на формування духовності, ціннісних орієнтацій особистості, її творчий розвиток.

На сучасному шляху ствердження демократичних європейських цінностей не викликає сумніву, що молодь як суб'єкт діяльності і надалі буде відігравати роль прогресивного перетворювача суспільства. Тому проблема організації освітньо-виховного процесу у вищій школі на засадах духовності є найактуальнішою в сучасних парадигмах і моделях освітнього процесу [7]. З огляду на те, що студентський вік є періодом найбільш відповідального формування особистості, розвитку фахових знань, вмінь і навичок, надзвичайно актуальним постає питання включення духовно-морального виховання в систему навчально-виховної роботи ЗВО [7].

Водночас, за свідченням численних вітчизняних і закордонних аналітиків [5], рівень моральності сучасної української молоді не відповідає високим ідеалам, які упродовж століть склалися в українському суспільстві. У молодіжному середовищі все більшого поширення набуває девіантна поведінка. Її гострота і прояви вимагають від науковців пошуків ефективних форм та методів виховної діяльності.

З означеної проблематики можна виокремити три напрями наукових робіт вітчизняних і закордонних дослідників.

До першого належать праці авторів, які досліджували загальнотеоретичні аспекти виховання у світовій освіті, зокрема: (М. Кларін, Б. Вульфсон, М. Нікандров, О. Лук'яненко, М. Медведєва).

До другого напрямку належать праці з історії розвитку виховного процесу, в яких аналізуються проблеми морального виховання у конкретний історичний період (А. Каримський, В. Жуковський, Л. Гончаров, О. Джуринський, Г. Дмитрієв, В. Кравець, З. Малькова, Л. Данилова).

У наукових працях представників третього напрямку проаналізовано суспільні вимоги щодо підвищення рівня морально-етичного та естетичного виховання молоді та студентства, зокрема: загальні проблеми аморальності та злочинності в освітніх закладах, а також шляхи їх подолання (К. Страйк, М. Віллі мон, Д. Свансон, М. Фінкін, Р. Пост, С. Смолвуд, М.Красовицький).

Роль морального виховання в розвитку і формуванні особистості усвідомлювалася з давніх-давен. Багато хто з видатних педагогів минулого підкреслювали, що підготовка доброзичливої людини не може зводитися лише до її освіти і розумового розвитку. Саме тому на перший план у вихованні висували моральне формування особистості.

Більшість фахівців схиляються до тлумачення **морального виховання** як виховної діяльності вищого навчального закладу, спрямованого на формування у студентів стійких моральних якостей, потреб, почуттів, навичок і звичок поведінки на основі ідеалів, норм і принципів моралі, участі у практичній діяльності.

Зміст морального виховання складається з таких напрямів:

- формування національної самосвідомості та патріотизму;
- виховання гуманності, доброзичливості, чуйності, ввічливості та тактовності;
- виховання свідомої дисципліни, дисциплінованості, обов'язку та відповідальності;
- виховання культури поведінки – це сукупність вироблених і перевірених досвідом способів організації повсякденного життя та спілкування людей.

За О.Вишневецьким [4], систему моральних цінностей поділяють на абсолютно вічні, національні, громадянські, сімейні та цінності особистого життя.

Складовою частиною морального виховання більшість науковців вважають **естетичне виховання** – це формування суб'єктом освітньо-виховного процесу здатності сприймати, розуміти і оцінювати прекрасне в житті, природі, мистецтві.

Важливими завданнями естетичного виховання є:

- виховання естетичних почуттів, смаків, художньо-естетичної культури;
- формування у здобувачів вищої освіти вмінь та навичок самостійної художньо-естетичної діяльності;
- розвиток мистецьких задатків, схильностей, інтересів;
- виховання любові і поваги до національної культури, мистецтва, традицій і звичаїв свого народу.

Формування моральних якостей є невід'ємною умовою підготовки людини до будь-якої професійної діяльності, особливо фахівця-медика, що працює в системі «людина – людина». Принцип єдності професійного, громадянського і морального розвитку набуває особливої актуальності у вихованні студентів медичних вишів, оскільки моральні та професійні категорії є рівнозначними складовими професійного обов'язку лікаря. Моральне виховання – це цілеспрямоване формування моральної свідомості, розвиток моральних почуттів, вироблення навичок і звичок поведінки [3].

Неабиякий досвід морального виховання студентської молоді накопичений у педагогічній практиці закордонних країн, зокрема в США, яка має значні педагогічні здобутки щодо виховання толерантності, поваги до особистості й індивідуалізму, залучення молоді до волонтерської діяльності, популяризації активної громадської позиції, лідерства та патріотизму. Вивчення і осмислення досвіду морального виховання в американських вищих навчальних закладах дає можливість глибше усвідомити аналогічні проблеми в українській вищій школі та підвищити ефективність вітчизняної виховної системи.

Вивчення результатів наукових досліджень засвідчило, що дискусійною проблемою сучасної освіти є кризовий стан моралі і загальнолюдських цінностей молоді країн Заходу та США. На основі аналізу опрацьованих документів та наукових матеріалів доведено, що виховання “індивідуалізму” й “особистого егоїзму” американців сприяло економічному зростанню країни, проте не вирішило проблем девіантної поведінки американських студентів [5].

Сьогодні більшість науковців доводять, що попри різнобічні погляди європейських, американських та вітчизняних вчених, зростає актуальність розробки універсальної навчальної програми, яка відповідала б вимогам вищих шкіл та представників мультикультурного плюралістичного суспільства.

Виявлено, що навчальна діяльність вищих шкіл США включає різні форми організації занять і комплекс провідних методів та засобів, що забезпечують ефективність навчально-виховного процесу, спрямованого на моральне виховання студентської молоді. Американські педагоги надають перевагу ігровим, проектним та інформаційно-комунікаційним інтерактивним технологіям.

На основі дослідження програм морально-етичного спрямування в освітніх системах багатьох країн підтверджено помітну перевагу письмових методів контролю над усними, що уможливило адекватне, справедливе та неупереджене оцінювання академічної успішності студентів. Водночас, базовою навчальною методикою курсів морально-етичного та естетичного спрямування повинно бути розв'язання проблемних ситуацій морального змісту.

Виявлено, що позанавчальна діяльність здобувачів вищої освіти суттєво впливає на процес їх морального виховання. Наприклад, становлення системи моральних цінностей американської і європейської молоді здійснюється за умов активної діяльності системи

студентських об'єднань й організації сприятливих житлово-побутових умов у навчальних кампусах.

Сьогодні світовою педагогічною практикою здійснюються активні пошуки шляхів удосконалення роботи студентського самоврядування, спрямованого на моральне виховання студентської молоді, серед яких важливим є планування й ефективне управління позааудиторною навчально-виховною діяльністю, мотивація академічної успішності, дотримання принципу толерантного ставлення до мультикультурної студентської спільноти з метою побудови безконфліктного та рівноправного молодіжного середовища. Визначено основні напрями діяльності студентських організацій, а саме:

- громадський (волонтерська діяльність студентів). До речі, цікавий досвід морально-естетичного виховання із використанням форми волонтерських загонів, про який йдеться у статті Борзової – Коссе С.І. [3] передбачає його реалізацію у співпраці з іншими соціальними партнерами (Військово-медичний клінічний центр північного регіону);
- соціально-політичний (участь у важливих заходах соціально-політичного характеру);
- психологічний (здійснення психологічного консультування і допомоги студентам, що мають психологічні проблеми у житті та поведінці).

Львівський національний університет ветеринарної медицини та біотехнологій ім. С.З.Гжицького упродовж багатьох років вдало застосовує форми так званого інституту кураторства, що має вагомий вплив на формування духовних та моральних якостей студентів, сприяння самоактуалізації та самовиховання, розвиток почуття відповідальності та людяності, що у цілому буде позитивно впливати на формування професійних якостей.

Представник Харківської наукової школи Борзова-Коссе С.І. [3] вважає, що виховання майбутнього лікаря має свої особливості. Лікар – це не тільки спеціальність, а й покликання, яке вимагає особливих якостей особистості. В основі виховної діяльності при підготовці фахівців в медичному ЗВО лежить розвиток духовно-моральної сфери особистості, включення спеціальної діяльності в загальнокультурний контекст та наділення її ціннісно-світоглядним значенням.

Вітчизняні фахівці стверджують, що ефективність морального виховання студентів визначають такі чинники:

- створення закладі вищої освіти психологічного клімату поваги до моральних норм, правил людського співжиття;
- відповідність змісту морального виховання його меті й рівню морального розвитку студентів, особливостей їх майбутнього фаху;
- превентивне (профілактичне) проведення виховних заходів з акцентуванням уваги на запобіганні аморальним явищам у студентському середовищі;
- підтвердження декларованих педагогами моральних принципів їх моральною практикою, яка б відповідала найвищим критеріям моральності.

На цікавий аспект означеної проблеми звертає увагу інший представник вітчизняної наукової школи І.Л.Сіданіч [7]. Як і більшість вчених, він вважає, що сучасний соціально-економічний, науково-технічний і культурний розвиток суспільства ставить перед вищою школою завдання сформуванню у справжнього професіонала не лише ґрунтовні фахові знання, а й високу духовність. Натомість, дослідник звертає увагу, що на сьогодні внаслідок недостатньої розробленості аспектів змісту та ціннісних (морально-етичних та естетичних) домінант вищої професійної освіти сучасний ЗВО здебільшого діє як консервативний «розподільник» фахових знань, за якими губиться духовна складова особистості майбутнього дипломованого фахівця. На цю ж проблему звертає свою увагу О.М.Зарва [5].

Водночас, попри цілий комплекс нормативно-правових, організаційно-методичних та інших чинників, що впливають на зміст та якість морально-естетичного виховання студентства, існують цілком дієві та ефективні засоби, які сьогодні успішно використовуються в навчально-виховній діяльності вітчизняних вишів.

Звісно, що у кожному виші є свої певні традиції та досвід роботи з цього питання, але ж головним і вирішальним аспектом у просуванні цієї діяльності постає стан адміністративних та інформаційних ресурсів, які і є тим фундаментом, на якому базується цей напрямок виховання.

Найбільш досвідчені вітчизняні фахівці-практики Національного фармацевтичного університету (м.Харків) вважають, що використання сучасних освітніх інновацій у фармацевтичній освіті спрямоване на професійне становлення та розвиток фахівців нового покоління. Упровадження сучасних освітніх інновацій у професійну підготовку фахівців у вищих навчальних закладах потребує подальших теоретичних та експериментальних педагогічних досліджень [6].

На нашу думку, такими інноваціями сьогодні повинні стати експериментальні моделі та проекти підвищення якості і ефективності морально-естетичного виховання здобувачів вищої освіти – майбутніх суб'єктів суспільно-правових відносин.

Наукова бібліотека Національного фармацевтичного університету здійснює накопичення і впровадження найбільш дієвих засобів морально-естетичного виховання, активно використовуючи власні інформаційні ресурси. Вироблені університетом позитивні мотиви створюють середовище, в якому комфортно працювати, здобувати освіту та різносторонньо розвиватися майбутнім фахівцям фармацевтичної галузі. Бібліотека є однією з ланок у навчально-виховному процесі, на яку покладені не лише обов'язки інформаційного центру освіти і науки, а й центру інтелектуального зростання, виховання та різностороннього розвитку здобувачів вищої освіти. Стимулювання зацікавленості до культурних надбань є головним методом виховання морально-естетичних цінностей молоді. На допомогу приходять перевірені часом форми і методи масових заходів та нові ефективні методи роботи зі здобувачами вищої освіти.

Деякі форми роботи “приживаються” і стають традиційними. Щороку у березні в НФаУ проходить загальноуніверситетська виставка творчих робіт, однією з організаторів якої є Наукова бібліотека. На виставці, зазвичай, багато робіт, виконаних у різноманітних техніках, вражають креативністю і неповторністю. Це вишивка хрестиком і бісером, декупаж, плетіння гачком, робота з папером, валяння та інші напрями рукоділля. Це роботи наших викладачів, співробітників, здобувачів вищої освіти. Творча атмосфера виставки дає змогу відчути справжню естетичну насолоду.

З метою формування у молоді естетичного сприйняття світу, спробу прищепити смак до читання, гарної поезії у Науковій бібліотеці був створений та функціонує літературний клуб “Гармонія”, де зустрічаються цінителі вітчизняної та світової літератури, музичного мистецтва, театру, образотворчого мистецтва тощо.

На засіданнях клубу учасники зверталися до творчості різних відомих письменників і поетів, наприклад, це такі майстри слова: Е. Хемінгуей, Дж. Р. Толкієн, Корж І. І. Стівен Кінг, Висоцький В. С., Леся Українка, І. Франко, Джек Лондон, Г. Флобер, Т. Шевченко, Б. Пастернак, П. П. Гулак-Артемівський, Достоевський Ф. М., Некрасов М. О. та інші видатні письменники. Емоційне забарвлення вносять музичні композиції, відеофрагменти. На засіданнях клубу “Гармонія” завжди затишно, присутня тепла творча атмосфера. Окрім того, члени клубу залюбки відвідують театральні постанови, концерти та виставки, беруть участь в університетських та міських заходах.

Знання культури свого народу, історії своєї Батьківщини, особистий досвід формують моральне становлення молоді.

Щорічно, до Дня Перемоги бібліотека організовує тематичні книжкові виставки, на яких представлена література на тему Великої Вітчизняної війни. На сторінках книжок збережена пам'ять про шлях нашого народу до перемоги над фашизмом.

Наприклад, це такі виставки “Пам’ятаємо минуле заради майбутнього”, “Шляхами мужності та слави”, “Хай не згасне пам’ять про минуле”, фотовиставка “Зі сльозами на очах” та інші.

Важливість таких заходів безперечна. Молоде покоління мало знає про події далеких 1941-1945 років, про тих, хто ціною власного життя врятував світ від фашистського поневолення і знищення населення країн теперішнього СНГ і Європи. Мета цих заходів - розповісти молоді про ту страшну війну і віддати шану героїзму і нескореності захисників Батьківщини.

До Великодня влаштовуються заходи, на яких є можливість дізнатися про історію християнства, традиції та звичаї українського народу. На одному з таких заходів протоієрей Геннадій (настоятель храму священномученика Валентина) розкрив суть свята Великодня, починаючи з історії Старого Завіту до наших днів.

Також експонуються виставки, що супроводжуються інформаційними годинами: “Свята та традиції українського народу”, “Соборна мати - Україна”, “Життя, обірване під крутами”. “Квітни, мово наша рідна”, “Вишиванка – мій генетичний код”, “І доброта, і теплота в материнському серці”, “Жінка – життя прикраса” та інші.

Зазначені заходи і ті, що не увійшли до переліку, покликані спрямувати здобувачів вищої освіти на оволодіння нормами і правилами моральної поведінки, вироблення адекватної поведінки в процесі суспільних відносин, а також виховання естетичного смаку і сприйняття прекрасного.

Безперечно, належна увага до духовно-морального виховання студентської молоді, створення у стінах вищого навчального закладу відповідного культурного середовища, здатного забезпечити передбачуваний виховний вплив, інтеграція внутрішніх та зовнішніх умов розвитку духовності студентства та концентрація виховних зусиль усього педагогічного колективу цілком спроможні суттєво підвищити ефективність формування цієї інтегративної професійно значущої якості майбутнього фахівця, стимулювати його до свідомої та стійкої орієнтації на духовні цінності в особистісному самовдосконаленні та міжособистісній взаємодії.

Список літератури

1. Про вищу освіту : Закон України від 1 лип. 2014 р. № 1556. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1556-18> (дата звернення: 05.05.2019).
2. Про національну доктрину розвитку освіти : Указ Президента України від 17.04.2002 р. № 347/2002. URL: <https://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/347/2002> (дата звернення: 05.05.2019).
3. Борзова-Коссе С. І. Моральне виховання як складова формування етичної свідомості майбутнього лікаря. *Реалізація закону України «Про вищу освіту» у вищій медичній та фармацевтичній освіті України* : матеріали Всеукр. навч.-наук. конф. Тернопіль : Тернопільський держ. мед. ун-т ім. І. Я. Горбачевського, 2015. 76 с.
4. Вишневський О. Теоретичні основи сучасної української педагогіки : посіб. для студентів. Дрогобич : Коло, 2006. 326 с.
5. Зарва О. М. Моральне виховання студентів у коледжах та університетах США : навчально-методичний посібник / за ред. проф. В. М. Жуковського. Острого : Вид-во Нац. ун-ту «Острозька академія», 2011. 172 с.
6. Котвіцька А. А., Кайдалова Л. Г., Владимірова І. М. Сучасні тенденції у підготовці фахівців фармацевтичного сектору. *Актуальні проблеми розвитку освіти і науки в умовах глобалізації* : матеріали II Всеукр. наук. конф., 28–29 жовт. 2016 р. Дніпро : Роял Принт, 2016. Ч. 1. С. 213–214. URL: <http://dspace.nuph.edu.ua/handle/123456789/10720> (дата звернення: 05.05.2019).
7. Сіданіч І. Л. Актуальні проблеми духовно-морального виховання студентської молоді. Сер. *Наукові записки Національного університету "Острозька академія". Психологія і педагогіка*. 2013. Вип. 23. С. 233–241. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Nznuoapp_2013_23_28 (дата звернення: 05.05.2019).
8. Чернишова Є. Р., Сіданіч І. Л. Проблеми духовно-морального виховання студентської молоді у вищій школі. *Наукові записки Національного педагогічного університету ім. М. П. Драгоманова. Сер. : Педагогічні та історичні науки*. 2013. Вип. 112. С. 198–208. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Nzped_2013_112_31 (дата звернення: 05.05.2019).

Трансформація компетенцій працівників інфосфери в інформаційно-сервісному середовищі

Досліджується вплив ІКТ на зміни в діяльності працівників інформаційної галузі, формування нових компетенцій та знань; розглядаються основні напрямки змін в кадровій політиці закладів та зміна основних векторів освітніх програм в інформаційно-комунікаційній галузі.

Ключові слова: інфосфера, працівники інформаційної сфери, компетенції, електронні ресурси.

Сучасна концепція кадрової політики в інформаційній організації спрямована на підвищення рівня конкурентоспроможності та рентабельності на основі стабілізації і раціоналізації кадрового потенціалу шляхом перетворення організаційної культури, систематизації роботи з управління персоналом, оптимізації матеріального стимулювання та соціальної захищеності працівників і забезпечення повноцінного використання знань і досвіду висококваліфікованих співробітників, залучення молодих фахівців [6].

Мета статті – вивчення особливостей формування нових компетенцій та знань інформаційних працівників в контексті впливу ІКТ на зміни в процесах діяльності електронного інформаційного простору; означення основних напрямків трансформації кадрової політики інформаційної установи та основних векторів освітніх програм в інформаційно-комунікаційній галузі.

Дослідження питань щодо розвитку інформаційно-сервісного середовища сьогодні є вкрай актуальним. Основні тенденції розвитку інтернет-середовища, розвиток ІКТ та електронних ресурсів розглядаються у роботах [10, 12, 14, 15]. Проблеми інформаційної освіти означені в працях [10, 13]. Єзова С. А. запропонувала у своєму доробку ефективні техніки навчання (Case study) для сучасних фахівців інфосфери [4]. Особливості професійних компетенцій досліджені у роботі Г.А. Алтухової [1] Методи оцінки компетенцій, його складові та питання атестації розглядаються у праці С. Ткаченко [9]. Із зазначеного можна стверджувати, що питання переосмислення та впровадження нових компетенцій в діяльність працівників інфосфери на сьогодні є необхідною умовою для подальшого ефективного функціонування галузі.

Серед головних завдань кадрової політики інформаційної установи в контексті розвитку персоналу важливими є:

- ✓ забезпечення оптимального балансу процесів оновлення і збереження чисельного і якісного кадрового складу організації, його розвитку відповідно до потреб самої організації і станом ринку праці;
- ✓ вироблення критеріїв і методик підбору, підготовки та підвищення кваліфікації персоналу, його винагороди;
- ✓ надання співробітникам можливості реалізувати свій творчий потенціал з користю для установи за гідну винагороду;
- ✓ забезпечення збереження та примноження професійного досвіду, його передачі від заслужених експертів до молодих спеціалістів за допомогою системи наставництва;
- ✓ використання стратегії "внутрішнього зростання" - просування на ключові посади кращих фахівців з числа співробітників організації;
- ✓ створення мотиваційного середовища і відповідної інфраструктури для постійного підвищення кваліфікації працівників інфосфери [5].

Аналізуючи вищезазначене, слід вказати, що детальніше ієрархія цілей і завдань кадрової політики інформаційної установи може мати наступний вигляд (рис. 1).

Рис. 1. Цілі і завдання кадрової політики інформаційної установи

Аналізуючи розвиток ІКТ, варто відзначити, що електронні ресурси та розвиток інформаційно-сервісної складової внесли серйозні зміни у процеси діяльності інформаційних установ та їх взаємодію з користувачами. Високий рівень трансферу ІКТ трансформує економічну, освітню та інформаційну галузі, розмиває межі між ними й на його основі відбувається активна конвергенція, що сприяє появі нових галузей виробництва, які дозволяють вдосконалювати освітні програми, прискорювати процес диверсифікації освітніх та інформаційних сервісів та продуктів на економічній основі.

Одним із важливих напрямів діяльності інформаційних центрів є створення електронних архівів, бібліотек, БД. Крім платних електронних ресурсів серйозну конкуренцію традиційним колекціям інформаційних центрів складають Інтернет-пошуковики, численні веб-сайти. Визнаючи той факт, що все більше користувачів використовують Інтернет для доступу до інформації, інформаційні центри самі активно включилися у створення електронних колекцій шляхом поцифрування власних фондів і створення електронних продуктів. Продумано підібрані колекції матеріалів для поцифрування, технології даного процесу й методи створення електронних ресурсів сприяють народженню нових інформаційних продуктів, які: істотно підвищують ефективність освіти і досліджень; дозволяють створювати унікальні колекції [14]; надають економічну можливість розвитку інформаційним установам. Важливою проблемою є зростання популярності електронних ресурсів і використання Інтернету у якості інформаційного джерела призводить до зниження відвідування інформаційних установ і зменшення кількості звернень до них. У цих умовах вони намагаються залучити користувачів, створюючи для них комфортні умови для роботи з комп'ютерами, виділяючи кімнати для відпочинку і зустрічей, кафетеріїв, впроваджуючи сучасні work-place, архітектурні локації для індивідуальної та колективної роботи; організовуючи тематичні коворкінги, speak-club та ін.; покращують власні електронні ресурси, сервіси, веб-сайти, а також надають доступ до якісних платних електронних ресурсів та БД на безкоштовній основі. Бурхливий розвиток і впровадження електронних ресурсів поставив ряд нових серйозних питань, над вирішенням яких працюють університети, інформаційні центри, численні дослідницькі центри, незалежні і комерційні організації. Серед основних проблем у цій галузі є застосовування та зародження технічних шляхів їх вирішення, з-поміж яких можна перерахувати наступні: підвищення ефективності використання численних ліцензійних БД в колекціях; удосконалення електронних БД, сервісів та веб-сайтів; впровадження нових стандартів для електронних записів і документів, здійснення взаємозв'язку між ними в БД та

обміну інформацією і їх ідентифікації в БД і в Інтернеті; одночасний пошук у різних базах даних (Multi-database або Federated search), який дозволяє здійснювати пошук одночасно у різних БД і веб-сайтах [15]; впровадження цілодобових електронних сервісів, інших видів електронного зв'язку з користувачами [10].

Зазначені фактори трансформують діяльність інформаційних установ і змушують їх: збільшити інвестування в нові ІКТ, змінювати свої організаційні структури і вводити нові посади. В багатьох інформаційних центрах за останні роки істотно зріс попит на фахівців в області електронних ресурсів та сервісів, з'явилися принципово нові посади [10]. Серед інформаційних фахівців значного поширення набувають, посади, пов'язані з електронними ресурсами:

- ✓ Фахівець з електронних ресурсів (Electronic Resources Specialist, Electronic Collections Specialist);
- ✓ Координатор електронних ресурсів (Electronic Resources Coordinator).
- ✓ Фахівець електронної довідково-інформаційної служби (Reference Electronic Resources Specialist);
- ✓ Фахівець з комплектування електронних ресурсів (Electronic Resources Acquisitions Specialist) та ін. [13].

Згадані фахівці повинні мати низку компетенцій, які б відповідали поставленим перед ними завданням задля досягнення певних цілей. При цьому необхідною умовою є усвідомлення, що управління компетенціями передбачає розробку організаційної стратегії з урахуванням організаційних компетенцій необхідних для вирішення поставлених завдань й досягнення кінцевих цілей. Слід зазначити, що під організаційною компетенцією йдеться про сукупність компетенцій персоналу в поєднанні зі здатністю організації систематично досягати специфічних результатів. Організаційними компетенціями можуть бути: здатність освоювати виробництво нової інформаційної продукції з найменшими витратами, здатність до інновації, компетенція в обліку інформаційних потреб користувачів при розробці нової інформаційної продукції та сервісів. Джерелом організаційних компетенцій є технічні можливості, маркетингові навички або організаційні ресурси, кваліфікація персоналу. Організаційні компетенції часто називають базисними, що водночас підкреслює їх довготривалий характер і значення для розвитку організації. Але жодна організація і людина не може успішно розвиватися протягом тривалого часу, не удосконалюючи свої компетенції і не опановуючи нові. Визначення розриву між існуючими організаційними компетенціями і тими, які необхідні для реалізації її довгострокових цілей, є найважливім завданням якісного управління [2].

При зверненні до сфери компетенцій певної уваги потребує використання моделі компетенцій - набору компетенцій, що відповідає вимогам, які пред'являються до співробітника на конкретній посаді і необхідний для успішного виконання роботи в конкретній інформаційній організації з метою досягнення стратегічних цілей. Розглядаючи переваги формування моделі компетенцій, слід вказати, що вони дозволяють реалізувати: єдині стандарти опису ефективності роботи; узгодженість критеріїв та понять при оцінці працівника; чітке розуміння, що необхідно оцінити; можливість визначити сильні і слабкі сторони співробітника; планування кар'єри і розвиток персоналу; формування кадрового резерву; відбір необхідних співробітників; систему мотивації персоналу; розвиток корпоративної культури. Перевагами створення моделі компетенцій для керівника є: критерії оцінки співробітників; аналіз діяльності співробітників відповідно до корпоративних стандартів; цілеспрямоване навчання і розвиток співробітників; управління кар'єрою підлеглих, розуміння шляхів розвитку кар'єри; надання зворотного зв'язку співробітнику, щоб допомогти йому зрозуміти, на якому рівні розвитку компетенцій він знаходиться, і які компетенції необхідно розвивати в першу чергу; управління мотивацією співробітників. Перевагами створення моделі компетенцій для співробітника можна назвати: чіткі уявлення вимог до посади і корпоративних стандартів; прозорі і зрозумілі критерії оцінки; можливість

отримання зворотного зв'язку про своїх сильних і слабких сторонах, потенціал і кар'єрні перспективи; вмотивованість на досягнення результатів; можливість відстежувати прогрес у своєму розвитку. Розумне і правильне застосування моделі компетенцій дозволяє вирішувати різні завдання в галузі управління персоналом, просувати інформаційну установу до досягнення стратегічних цілей і підвищувати її конкурентоспроможність. Використання моделі компетенцій в підборі персоналу дозволяє скоротити число помилок, відсіваючи тих кандидатів, знання і навички яких не відповідають профілю компетенцій за даною позицією. Модель компетенцій грає важливу роль в оцінці співробітників, дозволяючи виявляти найталановитіших і перспективних, на яких буде триматися майбутній успіх організації. Незаперечна користь застосування моделі компетенцій при формуванні команди і кадрового резерву, коли організація планує вийти на новий рівень свого розвитку. Спираючись на модель компетенцій, інформаційна установа може більш ефективно вирішувати питання при розробці системи навчання та мотивації персоналу, що, безумовно, сприяє досягненню цілей [8].

Аналізуючи функції працівників, слід відзначити, що коло обов'язків фахівців інфосфери наступне:

- виявлення та оцінка електронних ресурсів, вендорів, видавців і якості надаваних ними послуг;
- проведення переговорів з вендорами і видавцями з метою досягнення найбільш сприятливих умов для інформаційної установи, ліцензування електронних ресурсів;
- організація тестування електронних ресурсів;
- координація закупівель електронних ресурсів та забезпечення їх сумісності з наявними інформаційними системами;
- забезпечення безперебійного доступу до електронних ресурсів та швидке вирішення виникаючих проблем;
- збір та аналіз даних щодо використання електронних ресурсів, оцінка ступеня задоволення ними користувачів і якості послуг вендорів;
- роль координатора між користувачами і технічними службами інформаційної установи для забезпечення ефективної інтеграції електронних ресурсів з освітніми та просвітницькими завданнями, розробка стратегій оцінки електронних ресурсів і послуг для користувачів;
- координація роботи в галузі електронних ресурсів з іншими відділами інформаційної установи, з метою забезпечення якісного та своєчасного доступу користувачів до електронних ресурсів, а також створення сприятливих умов для спільного підходу до вирішення проблем і вироблення спільних рішень на рівні всієї інформаційної установи;
- моніторинг тенденцій і інноваційних технологій у сфері управління електронними ресурсами;
- надання рекомендацій і впровадження нових ініціатив в області електронних ресурсів, які відповідають потребам інформаційної установи і її користувачів;
- розробка програм дистанційного навчання в якості координатора робіт між відділом інформаційних технологій в частині інформаційних систем і технологій, забезпечення персоналом довідково-інформаційної служби, проведення інструктажу і т.д. [10, 13].

Виходячи з вищезазначеного слід вказати, що процес розробки моделі компетенцій кожного фахівця інфосфери повинен бути узгодженим із функціональними обов'язками й відповідно виробити перелік вимог щодо професійних знань та навичок.

Сьогодні значно змінюються програми навчання інформаційних фахівців. Традиційні курси, такі як комплектування фондів (Collection Development), довідково-інформаційні послуги (Reference and Information Services), каталогізація (Cataloging), індексування та створення рефератів (Indexing and Abstracting) тепер закладають у своїх програмах і розділи, що охоплюють роботу з електронними ресурсами. Звичайною частиною програм навчання фахівців інформаційної галузі стали і курси, спеціально присвячені електронним ресурсам, сучасним інформаційним технологіям і комп'ютерним системам: візуалізація і навігація по мережах знань (Visualizing and Navigating Knowledge Networks); використання комп'ютерів для організації спільної роботи (Computer Supported Cooperative Work);

пошук в інформаційних онлайн-системах (Searching Online Info Systems); інформаційно-пошукові системи (Search Engines and Information Retrieval Systems); проектування інтерфейсів для інформаційних систем (Design Info Interfaces); проектування універсально доступних веб-ресурсів (Designing Universally Accessible WWW Resources); проектування послуг в області надання інформації за допомогою комп'ютерних та інформаційних систем (Design of Digitally Mediated Information Services); структури інтернету і інформаційна архітектура (Web Structures and Information Architecture); зберігання та вибірка інформації (Info Storage and Retrieval); цифрові гуманітарні науки (Digital Humanities); електронні бібліотеки: дослідження і практика (Digital Libraries: Research and Practice). Мають великий попит курси з інших дисциплін, покликані підготувати майбутніх інформаційних фахівців до мінливих реалій професії: конкурентна розвідка (Competitive Intelligence); управління процесами змін (Change Management) [10]. Інформаційна освіта стає більш міждисциплінарною завдяки включенню в програми навчання інформаційних і комп'ютерних дисциплін, а також курсів, які традиційно вважалися частиною економічного і адміністративно-управлінської освіти [13].

Варто відзначити, що під час навчання фахівців інфосфери важливим моментом є побудова навчальних програм з урахуванням компетентнісного підходу, котрий передбачає засвоєння не окремих один від одного знань і умінь, а оволодіння ними в комплексі. У зв'язку з цим по-іншому визначається система методів навчання. В основі відбору і конструювання методів навчання лежить структура відповідних компетенцій і функцій, які вони виконують в освіті. Компетентнісний підхід можна охарактеризувати як міждисциплінарний. Він передбачає реалізацію наступних принципів: динамічності - постійна увага до діяльності в процесі навчання, готовність включатися в активні форми роботи, діяти самостійно; суб'єктивності - створення умов, що сприяють підтриманню природної цікавості, прагнення до самостійної роботи над вирішенням проблем, вмінню оцінювати свою діяльність; цілісності - вивчення явищ в їх цілісності і зв'язку з іншими явищами; критеріальне оцінювання результатів - велике значення приділяється критерійному моніторингу і самооцінці.

Таким чином, компетентність розглядається як "здатність до вирішення завдань і готовність до своєї професійної ролі в тій чи іншій сфері діяльності" [3]. Роботодавці і суспільство пред'являють до компетенції специфічні очікування, пов'язані з професійною діяльністю фахівця з інформації. А рівень відповідності індивідуальних показників - очікуванням роботодавця і суспільства підходить у якості основного показника компетентності. Отже, система компетентнісного підходу дозволяє досить об'єктивно оцінити придатність кожного індивідуального здобувача до майбутньої діяльності, а також - виробити чіткі критерії якості цієї діяльності, що дозволяють майбутнім працівникам здійснити цілеспрямовану підготовку для отримання необхідної якості освіти [3]. Виходячи із зазначеного, можна зробити висновок, що компетентнісний підхід дозволяє оптимізувати навчання фахових дисциплін (в умовах компетентнісного підходу можуть створюватися різні, найбільш доцільні алгоритми / технології навчання). Ці технології спрямовані на підвищення ефективності інформаційної освіти (скорочення часу і зусиль викладачів і учнів для придбання будь-якої компетенції/цілісної компетентності). Самі технології також можуть мати багаторівневий характер і забезпечувати підвищення творчого потенціалу тощо. Для створення оптимальних технологій, крім особливостей компетентнісного навчання, доцільно використовувати методи проектування, в яких метою навчання є випускник з необхідним набором професійних компетенцій, пов'язаних нормами професійної поведінки та ціннісно-смысловим ставленням до своєї професії. Важливим для оптимізації навчання фахових дисциплін є питання формування повноцінного спеціаліста у поєднанні з практичною складовою навчання. Водночас на всіх щаблях освітнього процесу компетентнісний підхід надає можливість для саморозвитку та самовдосконалення. Таким чином, компетентнісний підхід дозволяє оптимізувати процес навчання, оскільки передбачає новий вид освітнього процесу, включаючи цілепокладання, вибір доступних ресурсів,

способи контролю та управління ефективністю. Для розробки і застосування оптимальних технологій в сучасній інформаційній освіті необхідно спроектувати оптимальну компетентнісного модель фахівця інформаційної галузі [7].

В цьому випадку компетентнісний підхід орієнтує викладачів ЗВО на:

- перехід в професійній освіті від відтворення знань до їх застосування у відповідних реальних робочих ситуаціях;
- застосування стратегії підвищеної гнучкості функціональної готовності на користь розширення адаптації до умов інформаційної сфери, а також до умов ринку праці;
- відповідність міждисциплінарних інтегрованих вимог до результату освітнього процесу;
- забезпечення тісного взаємозв'язку цілей освіти з економічної та соціокультурної ситуацією в сфері праці;
- спрямованість випускників на творчу активність.

В цьому випадку компетентнісний підхід не повинен зводитися лише до когнітивно-орієнтованого компоненту, а передбачає цілісний досвід вирішення життєвих проблем, виконання ключових, що відносяться до багатьох соціальних сфер соціальних ролей. При цьому предметне знання не зникає, а скоріше виконує так звану «підпорядковану» роль виробничої (життєвої) ситуації [7].

Отже, професійна компетенції - це здатність працівника виконувати роботу відповідно до вимог посади, а вимоги посади - завдання і стандарти їх виконання, прийняті в організації або галузі. Зміни, що відбуваються в області технологій, зачіпають безліч сфер життя. Змінюється інформаційне середовище в бік збільшення економічної складової, а також трансформуються методи і форми управління самим середовищем. Вплив ІКТ на інфосферу викликає зміни у вимогах до знань фахівців, до змісту їх професійної компетенції. Спеціалістам інформаційних установ доводиться діяти в умовах значно більшої невизначеності, ніж раніше. Найчастіше вони працюють в принципово нових середовищах. Через високу швидкість змін інформаційні центри стикаються з проблемою швидкого старіння інформації, при цьому необхідно приділяти максимальну увагу створенню і підтримці культури організації. Головним завданням є гарантія формування знань, які існують всередині установи, які можуть бути доступні персоналу. Нині працівнику ставлять нові вимоги, ці зміни стосуються як професійних, так і особистісних якостей. Варто відзначити, що на Заході все більшу увагу при підборі персоналу приділяють так званим неспецифічним компетенціям. Це управлінські та комунікативні навички, організаторські здібності. Чим вище позиція працівника, тим менше значення має досвід роботи в конкретній галузі. Слід зазначити, що і найбільш прогресивні роботодавці вже починають розуміти, що успіх організації залежить більшою мірою від універсальних компетенцій кандидатів, а не від досвіду і зв'язків, напрацьованих за конкретною професією та індустрією [11]. Розглядаючи зазначені вище зміни і тенденції в цілому, можна відзначити, що вони створюють принципово нові умови для освіти та наукової роботи, самої суті існування і призначення інформаційних центрів. Визнаючи ряд переваг електронних форм подання перед паперовими, їх привабливість і зручність використання користувачам. Сучасні тенденції також говорять про те, що "хвиля технологічних змін" розмиває звичні межі між професіями, науковими дисциплінами, інформаційними центрами, видавцями та вендорами-посередниками між ними. Вендори-посередники активно включаються у створення електронних ресурсів та будівництво цифрових бібліотек, в той час як традиційні інформаційні установи освоюють нові інформаційні та електронні видавничі технології. У цих умовах ще більшого значення набуває кооперація між інформаційними центрами та іншими учасниками інформаційної індустрії, обмін інформацією та спільний розвиток електронних колекцій. Сучасні фахівці беруть активну участь у розробці стандартів для електронних ресурсів, вимог до інформаційних систем, пропаганді цінностей класичної інформаційної культури серед користувачів і інформаційних фахівців в суміжних областях. Відчуваючи певний соціально-економічний тиск на

користь прийняття електронних ресурсів і технологій та визнаючи їх переваги, інформаційні центри змушені адаптуватися до нових умов і шукати шляхи збереження своєї важливої суспільної ролі в якості центрів культури і спілкування, гарантів вільного доступу громадян до інформації і зберігачів знань для нащадків.

Список літератури

1. Алтухова Г. А. Профессиональные компетенции библиотекаря в эпоху глобализации и информатизации общества. *Вестник МГУКИ*. 2017. № 3. С. 164–171.
2. Блинов А. Компетенции персонала в современной организации. URL: <https://www.e-xecutive.ru/community/magazine/694102-andrei-blinov-kompetentsii-personala-v-sovremennoi-organizatsii>. (дата обращения: 02.02.19).
3. Гайворонская Т. В., Шадрина Э. М. Компетентностный подход: современная стратегия повышения качества образовательного процесса. URL: <https://www.expeducation.ru/ru/article/view?id=3943>. (дата обращения: 05.02.19).
4. Езова С. А. К профессиональной этике через метод кейсов: эффективная техника обучения. *Библиотечное дело*. 2012. № 8. С. 26–27.
5. Коледова С. А. Кадровая політика і стратегія роботи з персоналом. *Довідник з управління персоналом*. 2004. № 4. С. 90–108.
6. Одегов Ю. Г., Лабаджян М. Г. Кадровая политика и кадровое планирование: учебник и практикум для академического бакалавриата. Москва: Юрайт, 2015. 444 с.
7. Пиралова О. Ф. Теоретические основы оптимизации обучения профессиональным дисциплинам в условиях современного технического ВУЗа URL: <https://www.monographies.ru/ru/book/section?id=4301>. (дата обращения: 05.02.19).
8. Решения для управления персоналом. Разработка модели компетенций. URL: <https://www.molga.ru/services/detail.php?ID=499>. (дата обращения: 10.03.19).
9. Ткаченко С., Жарков А. Как измерить компетенцию? О методе оценки персонала “ассесмент-центр” URL: <https://www.cfin.ru/press/pmixon/2001-3/07.shtml>. (дата обращения: 05.02.19).
10. Фесенко К. Тенденции развития электронных ресурсов и их влияние на читателей и библиотеки. Зарубежный опыт. *Электронные библиотеки*. 2006. Т. 9. Вып. 3. С. 45–49.
11. Шиканов Л. А., Мандрик В. С. Професійні та особисті компетенції менеджера URL: <http://www.lib.tpu.ru/fulltext/v/Conferences/2012/C1/071.pdf>. (дата звернення: 08.04.19).
12. Case M. M. A Snapshot in Time: ARL Libraries and Electronic Journal Resources. ARL Bimonthly Report 235. August 2014. URL: <http://www.arl.org/newsltr/235/snapshot.html>. (Date of access: 02.02.19).
13. Quinn B. A. The McDonaldization of Academic Libraries? *College & Research Libraries*. 2010. № 61 (May). P. 248–261.
14. Scott, Robert H. Russian Archives Online: Present Status and Future Prospects *Slavic & East European Information Resources*. 2013. Vol. 4. № 4. P. 95–106.
15. WebFeat URL: <http://www.webfeat.org/products/webfeatexpress.htm>. (Date of access: 02.02.19).

УДК 023.5

Тірон Маргарита Владиславівна
Національний фармацевтичний університет

Формування персоналу сучасної бібліотеки ЗВО з позицій кадрового менеджменту

В статті досліджено основні засади формування персоналу сучасної бібліотеки з позицій кадрового менеджменту.

Ключові слова: бібліотечний менеджмент, кадри, кадровий менеджмент, персонал.

Розвиток ринкових відносин у державі, зростання конкурентоспроможності зумовлює активізацію діяльності організацій і установ щодо посилення продуктивності використання людських ресурсів. Базовою основою будь-якого розвитку є люди, персонал, оскільки саме вони генерують нові ідеї, реалізують різноманітні амбітні проекти та здійснюють контроль за їхньою реалізацією і виконанням. Зважаючи на це, постають нові вимоги як до кадрових працівників, так і до процесу управління персоналом зокрема.

Вивченню питання кадрового менеджменту присвячені праці таких вчених як: Щокін Г.В., Андреева Н.Е., Посилкіна О.В., Виноградський М.Д., Крушельницька О.В., Мельничук Д.П., Кільпякова І.С., Петков В.П. та ін. Науковою спільнотою створено значне науково-теоретичне підґрунтя даної проблематики, але швидкі сучасні перетворення потребують подальшого вивчення даної проблематики згідно до загального підвищення інтелектуального рівня людей, розвитку науки та техніки.

Мета статті – розглянути підходи сучасного кадрового менеджменту у роботі з персоналом.

Важливим питанням в управлінні бібліотекою є формування персоналу, яке включає в себе відбір кадрів, який полягає у формуванні резерву кадрів на заміну вільних робочих місць, що мають відповідні якості. Відбором кадрів в бібліотеку займаються всі керівники, починаючи від керівників структурних підрозділів до директора. Даний процес включає в себе відбір та розстановку кадрів відповідно до їх ділових властивостей.

Ключові засади з відбору персоналу представлені на схемі (рис.1).

Рис. 1. Основні засади відбору персоналу.

Таким чином, основною задачею підбору кадрів є визначення сукупності людей, здатних в найближчому майбутньому зайняти нові посади, змінити рід занять, виходячи з внутрішньої мотивації, матеріальних або моральних стимулів [3].

На першому етапі визначається потреба в персоналі. Потреба може бути як поточна, яку необхідно усунути в стислі терміни, так і перспективна – на більш тривалий період. На цьому етапі необхідно з'ясувати, чи можна обійтися без заповнення вакансії і задовольнити потребу за рахунок наявних ресурсів.

На наступному етапі відбувається постановка вимог до посади та відповідно до майбутнього працівника. На базі посадової інструкції визначаються вимоги до кандидатів на вакантну посаду. Ці вимоги представляють собою набір характеристик, що дають загальну картину того, що важливо кандидату для роботи в цій посаді, а також умови роботи. Відбираючи найважливіші якості для визначення вимог до кандидатів на ту чи іншу посаду, слід враховувати ті з них, які необхідні при вступі на роботу, і ті, які можна швидко придбати після призначення на посаду. Виділяють такі напрями для класифікації: за професійними знаннями; за індивідуально-психологічними та особистісними якостями; за діловими властивостями.

Поява в бібліотеці потреби у наборі нових працівників вимагає вирішення двох питань: які джерела найму потрібних працівників і як вони дізнаються про наявні вакансії. Як

правило, використовуються два джерела набору: внутрішній (з персоналу організації); зовнішній (з людей, не пов'язаних з даною бібліотекою). Зовнішніми джерелами можуть бути: попередні співробітники, які пішли з бібліотеки і можуть назвати інших претендентів на посаду; випадкові претенденти, які самостійно звернулись з приводу роботи; вищі навчальні заклади; агентства по працевлаштуванню; рекламні оголошення. Обидва джерела мають свої переваги та недоліки.

Переваги внутрішніх джерел:	Недоліки внутрішніх джерел:	Переваги зовнішніх джерел:	Недоліки зовнішніх джерел:
<ul style="list-style-type: none"> • шанси для службового зростання; • підвищення прихильності до організації; • поліпшення соціально-психологічного клімату в колективі; • низькі витрати на залучення кадрів; • претендентів на посаду добре знають в організації; • збереження рівня оплати праці, що склався в організації; • звільнення займаної посади для росту молодих кадрів даної організації; • швидке заповнення звільненої посади без тривалої адаптації; • «прозорість» кадрової політики; • висока керованість кадрової ситуації; • можливість підвищення кваліфікації персоналу; • зменшення витоку кадрів; • посилення мотивації, задоволення працею 	<ul style="list-style-type: none"> • обмежена можливість вибору кадрів; • напруженість у колективі при появі декількох претендентів на посаду; • поява панібратства при вирішенні ділових питань, так як тільки вчора претендент на посаду керівника був нарівні з колегами; • небажання відмовити в чому-небудь співробітнику, що має великий стаж роботи в організації; • зниження активності рядового працівника, який претендує на посаду керівника, так як автоматично заступник керівника стає наступним керівником 	<ul style="list-style-type: none"> • більш широкий вибір; • поява нових імпульсів для розвитку бібліотеки; • менша загроза виникнення вторгнення в організацію 	<ul style="list-style-type: none"> • більш високі витрати на залучення нових співробітників; • збільшується поточність кадрів; • погіршується соціально-психологічний клімат серед давно працюючих співробітників; • погане знання специфіки організації; • довготривалий період адаптації; • зменшення можливостей для кар'єрного росту працівників організації; • в організації недостатньо знають нового працівника

Найчастіше, бібліотеки набирають персонал за рахунок зовнішніх джерел. Це пов'язано з тим, що більшість співробітників досягли межі в кар'єрних сходах бібліотеки. Тому відкриті в основному нижчі вакансії, на які погоджуються студенти вищів, бажаючі працювати під час навчання, або люди пенсійного віку. Таким чином, потреба в кадрах існує майже завжди [3].

Процес, при якому з числа претендентів обирається один кандидат, який найкращим чином підходить для вакантного місця – це і є відбір кадрів. В основі критеріїв відбору є сукупність якостей, необхідних кандидату для виконання даної роботи. Найчастіше керівник обирає працівника, покладаючись на свою інтуїцію та досвід, а також на рекомендації з попереднього місця роботи, однак, в даний час потрібно використовувати і активні методи пошуку та відбору персоналу, ефективним є конкурсний відбір персоналу, тобто вибір кращого з числа претендентів на заміну посади у структурі бібліотеки.

При проведенні конкурсу відбувається оцінка та діагностика професійних, ділових та особистих якостей кандидатів за спеціальними методиками. При порівнянні загальних оцінок визначається пріоритетність кандидатів. Конкурсний відбір персоналу включає проходження претендентом декількох послідовних турів. Це долучення до бібліотеки якомога більшого числа здобувачів, що задовольняють пред'явленим вимогам. А також попередня співбесіда з претендентом, в ході якої уточнюються рівень освіти, рекомендації за попередніми місцями

роботи. У розмові особлива увага звертається на такі моменти: впевненість, вміння триматися в незнайомій обстановці; загальний кругозір; інтереси; інтелектуальний рівень; швидкість реакції; товариськість, контактність, сумісність та ін. При цьому варто сказати, що тестування дає можливість виявити підвищене честолюбство, егоцентризм, небажання брати на себе відповідальність і т. і.; загальні професійні якості (ерудованість, рівень логічного мислення і т.п.); управлінські якості (лідерський потенціал, здатність до прийняття нестандартних рішень, творче мислення). Психологічне тестування призначено для виявлення кандидатів, які володіють якостями, що можуть негативно вплинути на роботу колективу. Більшість керівників застосовує тестування кандидатів на вакансії для визначення особистісних характеристик. При кінцевій співбесіді уточнюють не з'ясовані питання і приймають рішення. Остаточне рішення пропонується керівництву бібліотеки у формі рекомендації про прийом на роботу кандидата, який переміг у конкурсі, з можливими умовами: обов'язкового випробувального терміну; необхідності попереднього профільного навчання та стажувань, або без будь-яких попередніх умов.

Важливу роль у формуванні персоналу відіграє розподіл кадрів. Це обґрунтоване та цілеспрямоване розосередження працівників бібліотек за структурними підрозділами та посадами відповідно до потрібного рівня підготовки, досвіду роботи, ділових та особистих якостей. Підбір та розстановка персоналу повинні забезпечити узгоджену діяльність колективу бібліотек з урахуванням обсягу, характеру та складності виконаних робіт. Це досягається рівномірним і повним завантаженням співробітників підрозділів, використанням персоналу відповідно до професії та кваліфікації (кожен працівник повинен добре представляти коло своїх обов'язків і знати, як виконати доручену йому роботу); забезпеченням необхідної взаємозаміни співробітників за рахунок власних та інших суміжних професій; забезпеченням відповідальності кожного за виконання своєї ділянки роботи.

Аналізуючи класичні підходи до управління та підходи кадрового менеджменту, слід зазначити, що з позицій класичного управління людина розглядається як фактор виробництва, а з позицій кадрового менеджменту – як фактор реалізації політики підприємства. Людина є джерелом доходів, а не статтею витрат. Кадрову політику слід сприймати як нагальну щоденну потребу, а не як щось другорядне. Проблема кадрів – це частина загальної взаємодії лінійного менеджменту та адміністративних служб. Адміністративна служба на сьогоdnішньому етапі вже не в змозі самостійно займатися кадровою політикою. Класичний підхід до управління передбачає відсутність системи кадрового менеджменту, мінімальні витрати на навчання та жорстку регламентацію виконавців. Науково обґрунтований кадровий менеджмент навпаки передбачає різний ступінь свободи в організації праці, а витрати на навчання визначаються за критеріями «вартість – вигода». На сучасному етапі потрібне поєднання економічних та морально-психологічних стимулів для мотивації працівника, а мотивація за рахунок матеріального стимулювання та погроза покарань неприпустимі. Класичний підхід до управління передбачає короткострокове планування та переважно облікові та технічні функції кадрових служб, а підхід кадрового менеджменту орієнтується на життєвий цикл людських ресурсів та переважно аналітичні й організаторські функції кадрових служб [11]. Ефективна розстановка кадрів передбачає поточну оцінку ділових і особистих якостей спеціаліста щодо відповідності займаній посаді. Для оцінки персоналу використовуються практичні методи встановлення рівня відповідності кандидата робочому місцю - окремі завдання і розпорядження, тимчасові заміщення посад, стажування та ін.

Одним з елементів кадрової роботи є періодична атестація персоналу. Проведення атестації вимагає наявності офіційних розпорядничих документів. Процедура атестації, регульованої трудовим законодавством, необхідно відрізнити від оцінки персоналу. Атестація являє собою підведення підсумків роботи співробітника після завершення терміну дії його трудового договору, оцінювання результатів його роботи, визначення ступеня відповідності співробітника встановленим посадовим вимогам.

Варто сказати, що нині велика кількість підприємств та установ, зокрема, і бібліотеки використовують систему внутрішніх тренінгів та комплексів навчання з метою покращення навичок співробітників та як результат проходження атестації з високими показниками. В наш час бібліотеки все частіше використовують і внутрішнє навчання, що являє собою підготовку та розвиток навичок співробітників для ефективної роботи в конкретній бібліотеці. На даний час актуально проведення курсу для нових співробітників з метою адаптації до роботи в конкретній бібліотеці. Внутрішнє навчання найчастіше спрямоване на оволодіння знаннями та навичками в сфері обслуговування різних категорій користувачів, технікам презентації інформаційних послуг, видам інноваційної діяльності, які впроваджені у практику роботи. Позитивні аспекти внутрішнього навчання полягають в тому, що бібліотека набагато краще контролює зміст і формат власних програм, у які може вносити нові зміни. Такі програми дозволяють більш точно об'єднати процес та результати навчання з інтересами бібліотеки. Так, Науковою бібліотекою НФаУ використовується метод систематичного внутрішнього навчання, що складається з проведення лекцій, презентацій, семінарів, головною метою яких є підвищення інформаційної культури співробітників бібліотеки, отримання нових знань та навичок, зокрема у сфері ІКТ. Ці знання вони можуть використовувати у роботі, а також підвищувати комунікативну взаємодію з користувачами. В НБ НФаУ на якісно новому рівні проводяться внутрішньобібліотечні тренінги за напрямками: трансформація інформаційного забезпечення освітньо-наукових потреб, вплив основних тенденцій розвитку електронних ресурсів на інформаційну сферу, дослідження закордонного досвіду діяльності бібліотек, хмарні технології та інше.

Важливу роль у системі управління кадрами бібліотеки грає індивідуальна робота з персоналом, спрямована на мобілізацію психологічних ресурсів співробітника з метою підвищення якості та ефективності його праці, реалізації його кар'єрних амбіцій, залучення до організаційної культури бібліотеки. Найбільш оптимальною формою індивідуальної роботи є ділова бесіда, яка дозволяє здійснити безпосередній вплив на працівника, отримати інформацію про результати його роботи, характеру його поведінки, про професійні та особисті проблеми. Ділова бесіда забезпечує можливість прямих і зворотних зв'язків зі співробітником бібліотеки. Залежно від професії, посади, віку, стажу роботи в бібліотеці змістом індивідуальної роботи може бути: сприяння адаптації в новому колективі або на новій посаді; професійне або службове зростання; кар'єрні орієнтації; пошук нових ідей; відносини між співробітником та колективом; вирішення конфліктних ситуацій у міжособистісних відносинах; формування адекватних реакцій при скороченні та ін. Індивідуальна робота з персоналом - одна з умов планування кар'єри співробітника бібліотеки, формування стійкого інтересу кожного працівника до кар'єрного росту. Таким чином, успіх роботи бібліотечного колективу багато в чому залежить від того, чи може керівник опиратися на інтереси людей, мотивувати персонал. Керівник бібліотеки повинен намагатися враховувати індивідуальні особливості, можливості, мотиви та стимули кожного працівника.

Отже, все вищевикладене свідчить про активні процеси у сучасному кадровому менеджменті бібліотечної сфери. Якісна робота з персоналом стимулює його швидку адаптацію до зовнішніх змін для вирішення негайних питань часу. Формування, використання і розвиток персоналу є основою бібліотечного кадрового менеджменту, завдяки якому можливе успішне функціонування і розвиток сучасної бібліотеки.

Подальших досліджень потребує вивчення особливостей кадрового менеджменту українських бібліотек.

Список літератури

1. Андреева Н. Е. Персонал-стратегия. Эффективное кадровое планирование. *Справочник руководителя учреждения культуры*. 2005. №9. URL: http://www.library.ru/1/kb/articles/article.php?a_uid=235. (дата обращения: 05.03.19).
2. Вступ в кадровий менеджмент. URL: <https://library.if.ua/book/147/9747.html>. (дата звернення: 05.03.19).

3. Егоршин А., Филимонова С. Карьера одаренного менеджера. URL: <https://books.google.com.ua/books?id=aTOIAAAQBAJ&pg=PT21&lpg=PT21&dq=>. (дата обращения: 06.03.19).
4. Лукьянова Т. В. Кадровый менеджмент библиотеки : метод. пособие / ЯОУНБ им. Н. А. Некрасова. Ярославль, 2016. 31с.
5. Кильякова И. С. Реализация функций кадрового библиотечного менеджмента кадровыми службами библиотек *Научные и технические библиотеки*. 2011. № 9. С. 32–36.
6. Методы мотивации и стимулирования персонала – важные моменты для производительности труда. URL: <http://www.iksystems.ru/a203/>. (дата обращения: 02.04.19).
7. Посилкіна О. В., Братішко Ю. С., Кубасова Г. В. Управління персоналом : навч. посіб. Харків : НФаУ, 2015. 517 с.
8. Професійний менеджмент в сучасних умовах розвитку ринку : матеріали доповідей VII науково-практичної конференції з міжнародною участю, 1 листопада 2018 р. Харків: Монограф. 2018. 382с.
9. Процак К. В., Романів Л. В. Психологічні аспекти адаптації персоналу організації. *Вісник Національного університету «Львівська політехніка»*. 2016. С. 238–243.
10. Тамберг В., Бадьин А., Грябой М. Новая парадигма управления человеческими ресурсами. URL: <http://www.management.com.ua/hrm/hrm255.html>. (дата обращения: 05.03.19).
11. Щёкин Г. В. Система управления человеческими ресурсами : монография. Киев : Персонал, 2009. 472с.

УДК 378.09:796:004

Васильєва Олена Павлівна
Національний фармацевтичний університет

Хмарні технології та можливість їх використання у бібліотеках ЗВО

У статті розглянуті питання визначення термінологічної бази «хмарних технологій», виявлені їх переваги та недоліки, розглянута можливість використання хмарних сховищ в бібліотеках. Наведено приклади ряду безкоштовних хмарних сховищ та сервісів, розглянуто можливості їх впровадження в бібліотеках для удосконалювання обслуговування сучасних користувачів.

Ключові слова: електронна бібліотека, електронне бібліотечне обслуговування, інтернет-технології, інтернет-сервіс, хмарні технології, хмарні сервіси, інформаційні послуги.

В статье рассмотрены вопросы определения терминологической базы «облачных технологий», выявлены их преимущества и недостатки, рассмотрена возможность использования облачных хранилищ в библиотеках. Приведены примеры ряда бесплатных облачных хранилищ и сервисов, рассмотрены возможности их внедрения в библиотеках для совершенствования обслуживания современных пользователей.

Ключевые слова: электронная библиотека, электронное библиотечное обслуживание, Интернет-технологии, Интернет-сервис, облачные технологии, облачные сервисы, информационные услуги.

За останні роки тема використання хмарних технологій стала однією з найпопулярніших сфері інформаційних технологій, на цю тему написано чимало статей, проведено конференцій. Термін «хмарні технології» або обчислення (англ. еквівалент Cloud Computing) означає розподілену обробку даних, в якій користувачі отримують комп'ютерні ресурси у якості інтернет-сервісу. На віддаленому потужному сервері можливо виділити собі майданчик для роботи і працювати в інтернеті як на своєму персональному комп'ютері.

Питанням розвитку хмарних технологій присвячені праці Бережної К. С., Новицької Т. Л., Аветісова М. А., Ржеуського А. [1-6].

Відомий фахівець з комп'ютерних технологій М. А. Аветісов у відеопрезентації подає огляд тенденцій розвитку хмарних обчислень [1]. А. Ржеуський у своїй роботі розглядає переваги використання хмарних сховищ та безкоштовних сервісів, які можна впроваджувати у бібліотеках для удосконалення обслуговування користувачів [5]. Також варто відзначити інтернет-огляд «Нотатки системного адміністратора» [6], в якому систематизовані основні поняття та відомості, пов'язані з даною тематикою.

Мета статті – дослідження питань використання «хмарних технологій» у бібліотеках, вивчення особливостей та їх сервісної складової для користувачів.

У повсякденному житті кожен з нас стикався з роботою хмарних технологій. Наприклад, у кожного з нас є електронна пошта, яка працює на сайті-сервісі (наприклад, gmail або ukr.net). Коли ми відсилаємо листи, фотографії, нами вже використовується хмарний сервіс. При обробці фотографії на вашому локальному комп'ютері в програмі Photoshop ви не використовуєте хмарну технологію, але якщо зображення завантажено та обробляється через сервіс Picasa у будь-якому браузері, то це вже буде вважатися роботою з «хмарою» [6]. Тобто метод зберігання та обробки даних – це основна різниця у критерії поняття хмарна технологія. Якщо ви використовуєте потужності вашого власного персонального комп'ютера, то хмарні технології тут відсутні, а якщо ви використовуєте віддалені сервери у мережі інтернет, то це і є поняття «хмара». Тобто це зовсім різні інструменти, програмні та апаратні засоби, методології, сервіси інтернету, які використовує кінцевий фахівець за для рішення своїх завдань, поставлених цілей та проєктів.

Як ідея хмарні технології виникли ще у 1960 р., коли американський вчений, фахівець з теорії електронних обчислювальних машин Джон Маккарті (John McCarthy) висловив припущення, щодо можливості у майбутньому використовувати комп'ютер як аналог надання комунальних послуг для того щоб провести будь-які обчислювання. Але особливо стрімко хмарні технології почали розвиватися та використовуватися в останні роки [5].

Можна зробити висновок, що під поняттям «хмарні технології» розуміють технології, що передбачають віддалене опрацювання та зберігання даних, тоді як саме програмне забезпечення для цього надається як інтернет-сервіс. Іншими словами, збереження даних та програмного забезпечення відбувається не на персональному комп'ютері користувача, а на віддаленому сервері, доступ до якого надається через мережу Інтернет, який отримав назву «віртуальна хмара». Серед фахівців хмарні технології (або CloudComputing) називають по англійськи aaS, що означає «as a Service», в перекладі «як сервіс», «у вигляді сервісу» [6].

Хмарні системи в сучасному середовищі надають такі послуги:

- **Storage-as-a-Service ("зберігання як сервіс")**. Даний сервіс передбачає, що локальні диски на персональному комп'ютері поступово заповнюються програмами, файлами та у найвідповідальніший момент система вимагає очистити диски від зайвої інформації. Додатковий простір у вигляді зовнішнього сховища, логічного диску або папки може якраз надати цей сервіс, він є базою для усіх інших сервісів. Усім нам відомий Google Drive може слугувати таким прикладом.

- **Database-as-a-Service ("база даних як сервіс")**. Дуже часто для роботи користувачу потрібна система управління базами даних (СУБД). Проте ліцензійні продукти коштують дуже дорого, тому на виручку прийде можливість користуватися СУБД на виділених серверах.

- **Information-as-a-Service ("інформація як сервіс")**. Цей сервіс дозволяє використовувати будь-яку інформацію, яка постійно змінюється.

- **Process-as-a-Service ("управління процесом як сервіс")**. Даний сервіс об'єднує декілька ресурсів або послуг та даних в межах однієї або декількох «хмар» для того, щоб створити єдиний бізнес-процес.

- **Application-as-a-Service ("програмне забезпечення як сервіс")**. Кожен користувач має змогу використовувати цей сервіс як доступ до потрібного ліцензійного програмного забезпечення, яке розгорнуто на віддалених серверах. Причому питанням оновлення ліцензій займається постачальник послуги, а кінцевий користувач тільки фактично його використовує. Прикладом таких послуг можуть стати всім нам відомі програми GoogleCalendar, GoogleDocs або інші.

- **Platform-as-a-Service ("платформа як сервіс")**. Цей сервіс дає змогу користувачу використовувати комп'ютерну платформу, на яку встановлена операційна система та численне програмне забезпечення.

- **Integration-as-a-Service ("інтеграція як сервіс")**. Ця послуга надає можливість використання повного інтеграційного пакету з «хмари», які включають як інтерфейси між додатками так і можливість управляти алгоритмами між ними. У ці сервіси можна віднести пакети оптимізації даних, її централізації та інтеграції.

- **Security-as-a-Service ("безпека як сервіс")**. Даний сервіс дозволяє безпечно використовувати інтернет-технології, технології електронної пошти, локальних мереж, що дозволяє значно економити гроші на закупку та підтримку власних систем безпеки.

- **Management / Governace-as-a-Service ("адміністрування та управління як сервіс")**. Цей сервіс управляє та задає параметри роботи деяких "хмарних" завдань, таких як топологія, використання ресурсів, використання віртуалізації.

- **Infrastructure-as-a-Service ("інфраструктура як сервіс")**. При даному сервісі користувач може використовувати комп'ютерну інфраструктуру, віртуальні комп'ютери, які з'єднані в мережу та можуть бути самостійно налаштовуватися на власні цілі.

- **Testing-as-a-Service ("тестування як сервіс")**. Цей сервіс дає можливість протестувати локальні системи за допомогою тестового програмного забезпечення з «хмарних технологій», без придбання спеціального обладнання або програм.

На сьогодні «хмарні технології» дуже швидко розвиває всім відома корпорація програмного забезпечення Microsoft. Багато фахівців, які займалися проблемами використання хмарних сховищ у роботі бібліотек, визначили вимоги до них, та більш оптимальними на сьогодні можна виділити такі хмарні платформи, які можуть забезпечити:

- безкоштовне отримання більшості сервісів та послуг;
- достатньо великий розмір самого сховища для надійного зберігання ресурсів мультимедіа, тому що такі файли завжди займають багато місця на локальних дисках ПК;
- можливість завантаження та перегляду мультимедійних файлів без їх попереднього завантаження;
- можливість відкрито переглядати документи сховища, тобто його відкритість;
- можливість організувати взаємодію з іншими хмарними сховищами.[4]

Для використання хмарних технологій у бібліотеках можна виділити їх численні переваги та можливості:

- ✓ важлива інформація особистого характеру доступна з будь-якого комп'ютера, підключеного до мережі Інтернет;
- ✓ можливість використовувати різні пристрої, не тільки персональні комп'ютери, а також телефони, планшети;
- ✓ не важливо яку операційну систему ви використовуєте, тому що веб-сервіси вміють працювати в браузерах будь-яких ОС;
- ✓ однією інформацією можуть користуватися декілька користувачів, причому використовувати різні пристрої;
- ✓ дороге програмне забезпечення може використовуватися безкоштовно або стає більш дешевим на основі веб-додатків;
- ✓ коли ваш пристрій або персональний комп'ютер вийде із строю, важлива інформація не загубиться;
- ✓ інформація щодня оновлюється, тому ви користуєтесь найостаннішими версіями програмного забезпечення;
- ✓ можливість об'єднуватися з іншими користувачами, спільно працювати з інформацією, не зважаючи на віддаленість один від одного [3].

Можливостей використання «хмарних технологій» велика кількість, але є і свої недоліки, про які також слід сказати.

Недоліки хмарних технологій:

- ❖ для використання технологій необхідно мати достатньо надійний доступ до мережі Інтернет. Іноді існує обмеження або інакше «кастомізація» програмного забезпечення, яке надається користувачу у «хмарі», що не в повній мірі дає змогу налаштування ПЗ для рішення своїх власних задач та цілей;

- ❖ конфіденційність даних, які зберігаються в «хмарних технологіях» викликає суперечки серед експертів, бо існує можливо, дуже цінна для установи інформація, конфіденційність якої не гарантується сучасними технологіями на всі 100 відсотків;

- ❖ проблема безпеки даних, які зберігаються у хмарних сховищах. З одного боку «хмара» є достатньо надійним сховищем, з іншого – в них використовуються ядра стандартних операційних систем (таких як Windows), для яких існує чимало вірусів, які можуть впливати на вразливість системи.

- ❖ цілком можливо, що компанії в подальшому вирішать брати плату з користувачів за надані послуги.

Як ми бачимо, у використанні хмарних технологій є свої переваги та недоліки. Втім, використанню технології це не шкодить, а навіть сприяє їх подальшому розвитку. Попри недоліки, багато експертів дотримуються думки, що переваги і зручності переважають можливі ризики використання подібних сервісів. Виходячи з усього зазначеного, хотілося б зробити висновок про те, що "хмарні технології" є перспективним напрямом бібліотечної діяльності, так як вони мають важливі для бібліотеки переваги.

Розглянемо існуючі на сьогодні конкретні програми, сервіси, рішення хмарних технологій на ринку для можливості використання у бібліотечній справі.

- **iCloud.** Цей безкоштовний хмарний сервіс від компанії Apple зберігає ваш контент (пошта, календар, контакти, документи, музика, відео, зображення тощо) на серверах, а потім доставляє його на всі пристрої (iPhone, iPad, iPodtouch, Mac і PC) за допомогою бездротової технології Push.

- **GooglePlay.** Цей сервіс призначений для розміщення користувачами кінофільмів, музики, додатків і книг на спеціально призначених для зберігання цифрової інформації серверах. Доступ до сервісу надається з браузера, незалежно від ОС, а тому може здійснюватися як з ПК, так і з мобільних пристроїв на базі Android.

В бібліотечній справі використовується багато електронних документів. Найвідоміші компанії Google та Microsoft випустили набори сервісів, що саме дозволяють дуже зручно працювати з документами.

У компанії Google вийшов продукт GoogleDocs (Google Диск), який є безкоштовним онлайн-офісом, що дозволяє працювати з текстом, таблицями, презентаціями, а також зберігати та обмінюватися файлами. Це програмне забезпечення працює без інсталяції на ПК, тільки в рамках вашого веб-браузера. Всі продукти створені користувачем за допомогою даного сервісу можуть бути експортовані в файл, зберігаються вони на спеціальних серверах Google. Доступ до даних здійснюється за допомогою авторизації та захищено надійним паролем. Також можна користуватися електронною поштою Gmail. Щоб скористатися GoogleDocs, досить завести безкоштовний аккаунт і ви отримаєте набір програм для роботи з текстами, електронними таблицями та ін. безпосередньо у браузері. Для багатьох користувачів, GoogleDocs повністю замінив платний MS Office [6].

Корпорація Microsoft випустила відомий продукт – Microsoft Office WebApps:

Цей сервіс дозволяє використовувати можливості Microsoft Office, через веб-браузер і працювати з документами, редагувати їх безпосередньо на веб-сайті. Документи в браузері виглядають так само, як в програмах Office, при цьому також можна користуватися електронною поштою iHotmail.

Новинка Microsoft – це сервіс Sway – кросплатформний додаток що є серйозним конкурентом PowerPoint. Сервіс працює з файлами Word, PPT і не вимагає підготовки перед початком роботи. Головними перевагами програми є:

- універсальність – не потребує використання кількох програм, всі дії (від тексту до анімаційної графіки) створюються всередині середовища Sway;
- доступність – макети доступні кільком користувачам під час роботи, навіть якщо у них немає облікового запису або ПО Microsoft, вони зможуть дивитися і редагувати дані;
- браузерна платформа – готові презентації публікуються у вигляді веб-сторінок, немає сенсу зберігати презентації на флеш-накопичувачах;
- інтеграція з соціальними мережами – відправити файли колегам, поділитися результатом можна під час роботи;
- предикативність – додаток оптимізує дії, прискорюючи роботу над презентацією, не потрібно повторювати однотипні дії – вгадавши алгоритм, програма все зробить за вас [4].

Microsoft пропонує користувачам також сервіс Office365 – це перша глобальна хмарна служба офісних додатків. Office365 надає потужність хмарної продуктивності, допомагаючи економити час, гроші і звільняючи цінні ресурси. Цей сервіс об'єднує знайомий набір для робочого столу Microsoft Office і хмарні версії засобів Microsoft наступного покоління для обміну інформацією та спільної роботи, в тому числі Office Online і Microsoft Skype.

Можна ще додати до переліку хмарних сервісів такі: Xbox Live, Dropbox, OnLive, Windows LiveSkyDrive, який дозволяє зберігати до 7 ГБ інформації.

Бібліотекам також варто звернути увагу на хмарний сервіс Zoho – альтернативний GoogleDocs набір необхідних інструментів: електронна пошта, телефон, чат; всі соціальні медіа – в одному місці; сховище файлів; документи, календарі та ін. Ці та багато інших сервісів можуть бути корисними для будь-яких бібліотек, бо з їх допомогою значно розширюється інструментарій просування в мережі і популяризації установи.

Як підсумок можна сказати, що багато користувачів бібліотек стали надавати перевагу он-лайн середовищу.

Крім хмарних сховищ корисним інструментом в діяльності бібліотек може стати використання вільного програмного забезпечення (ВПЗ), заснованого на хмарних технологіях. На сьогодні існують багато програм з вільним доступом для бібліотечних та інформаційних систем, наприклад Koha, DSpace, NewGenlib, Fedora, Eprints та ін. Найбільшу популярність в Україні мають програми Koha, DSpace і Eprints.

DSpace – пакет ВПЗ, куди входять інструменти для управління цифровими активами; використовується як основа для колективних архівів та платформа для цифрового зберігання контенту.

Eprints – пакет ВПЗ для побудови архівів відкритого доступу, який надає багато можливостей, що реалізуються в системах управління документообігом, але в першу чергу воно використовується для створення колективних архівів і електронних бібліотек.

АБІС Koha є першою бібліотечною системою з відкритим кодом, яка широко використовується публічними, шкільними бібліотеками та бібліотеками вищих навчальних закладів. Вона забезпечує виконання основних функцій з обслуговування читачів:

- онлайн-доступ до електронного каталогу;
- електронне замовлення документів;
- каталогізація;
- база даних читачів бібліотеки;
- видача/повернення книг;
- зв'язок між відділами та філіями бібліотеки [2].

Але основною проблемою впровадження хмарних технологій в бібліотеках України є недостатнє матеріально-технічне оснащення. Станом на початок 2018 року всього лише 28,6% публічних бібліотек мають комп'ютери (4 583 бібліотеки), з них 14,5% – сільські (2

399). При цьому слід відзначити, що бібліотеки ЗВО України якісно відрізняються у процентному співвідношенні устаткуванням матеріально-технічної бази і підготовкою кадрів. Незважаючи на існуючі труднощі, бібліотеки України в міру можливості активно використовують у своїй діяльності хмарні технології. З метою аналізу впровадження хмарних технологій в роботу обласних універсальних наукових бібліотек України було проведено дослідження затребуваних ними сервісів. Встановлено, що всі бібліотеки використовують хмарні технології, зокрема 85% з них – хмарні сховища. Найбільш популярною хмарию є Google Диск, її можливостями користуються більш ніж 60 % бібліотек. Недостатньо бібліотеки використовують сервіс Office365 від Microsoft. Деякі бібліотеки використовують додаток Slideshare – безкоштовний сервіс, що дозволяє завантажувати професійні відео і слайди презентацій. На відміну від каналу YouTube, на цьому ресурсі робиться акцент саме на презентації. Також публічні бібліотеки вдаються до послуг графічних онлайн-редакторів, онлайн-конвертерів книжкових форматів, аудіо і відео файлів, конвертерів jpgtopdf. Корисними для бібліотек є сервіси онлайн-публікацій Issuu і Calameo – онлайн-платформи для створення, зберігання і перегляду веб-публікацій pdf-документів (портфоліо, книг, журналів, газет та ін.). Урізноманітнити контент бібліотекам допомагають хмарні сервіси Infogr.am, Pictochart і Padlet [2].

Infogr.am – платформа для створення інфографіки з барвистими діаграмами, хмарами слів, деревоподібними картами, таймерами і статистикою з GoogleAnalytics. Сервіс ідеально підходить для роботи як з невеликими текстовими блоками, так і з величезними масивами даних, які можна вивантажувати з Excel і GoogleDrive.

Pictochart – ще один інструмент для створення інфографіки, в бібліотека буде корисний для створення барвистих постів в соціальних мережах, наочної презентації товарів і послуг. Використовуються окремі графічні елементи сайту (кнопки, іконки), банери, рекламні постери (анонси подій та ін.).

Padlet – безкоштовний сервіс для швидкого обміну нотатками і сумісної роботи над проектами, який дозволяє спілкуватися з іншими користувачами за допомогою текстових повідомлень, фотографій, посилань та ін.; може бути використаний в якості дошки оголошень [2].

Таким чином, хмарні технології сприяють тому, щоб бібліотечна інформація долає існуючі бар'єри: географічні, технологічні, соціальні. Головні перешкоди на шляху до користування хмарних технологій в бібліотеках України – недостатньо розвинена матеріально-технічна база, малочисельний комп'ютерний парк і відсутність високошвидкісного інтернету. Незважаючи на труднощі, публічні та бібліотеки вищих навчальних закладів України з великим ентузіазмом освоюють та впроваджують хмарні технології в свою діяльність.

Список літератури

1. Аветисов М. А. Облачные вычисления для библиотек. URL: <http://www.aselibrary.ru/blogs/archives/997/>. (дата обращения 05.06.2018).
2. Бережная К. С. Использование облачных технологий в публичных библиотеках Украины. *Научные и технические библиотеки*. 2017. № 11. С. 31–37.
3. Новицька Т. Л. Хмарні технології як засіб підвищення функціонування електронної бібліотеки. URL: http://lib.iitta.gov.ua/10477/1/Novichka_tezu2015%20%E2%84%961.pdf. (дата звернення 05.06.2018).
4. Облачные решения для библиотек. URL: <http://ideafor.info/?p=4506>. (дата обращения 05.06.2018).
5. Ржеуський, А. Використання хмарних технологій у бібліотеках *Бібліотечний вісник : науково – теоретичний та практичний журнал*. 2016. № 4. С. 13–15.
6. Что такое облачные технологии и зачем они нужны. URL: <https://sonikelf.ru/oblachnye-technologii-dlya-zemnyx-polzovatelej/>. (дата звернення 05.05.2018).

**Теоретичні аспекти впровадження Системи Управління Якістю в практику роботи
Наукової бібліотеки Національної медичної академії
післядипломної освіти імені П. Л. Шупика**

У статті розглядаються питання сучасного стану проблем управління організацією загалом та, безпосередньо, бібліотечного менеджменту. Автори розкривають теоретичні та методико-технологічні позиції основ управління, а також практичне їх застосування на основі роботи бібліотеки НМАПО імені П. Л. Шупика з організації та підвищення ефективності системи управління.

Ключові слова – управління, бібліотечний менеджмент, бібліотека НМАПО імені П. Л. Шупика

*Користувач має отримати
очікуване задоволення
від споживання послугою!*

Очевидною на сьогодні є стала суперечність між мобільністю бібліотечних процесів, програм та застосунків і традиційним консерватизмом бібліотечної роботи. Успіх напряму бібліотеки залежить від адаптації її роботи під вимоги та можливості сучасного світу. Будь – яка книгозбірня являє собою злагоджений організм з реальними життєвими функціями. Як і у живого організму, вони є індикаторами та мірою загального стану та життєздатності. Зупинка або відсутність однієї з функцій призводить до незворотних наслідків.

Бібліотека також має свої критичні фактори успіху, які вимірюються їх «станом здоров'я» та життєздатністю. Для нас такими факторами являються: якість послуг та наповненості фондів, відповідний до вимог часу сервіс надання послуг, якість управління бібліотекою та її процесами, виробництво та подача інформації, висококваліфіковані спеціалісти та неупереджений керівник. Необхідність високих показників по кожному з перерахованих аспектів діяльності, зокрема Наукової бібліотеки НМАПО імені П.Л.Шупика, є запорукою для досягнення високих результатів роботи. Відсутність або ж нульові показники створюють загрозу для виживання організації. Тут виникає питання. Що і як зробити, які послуги запропонувати для того, аби залишитись провідним флагманом в обраній сфері діяльності? Конкуренція, корпоративна культура та система управління якістю роботи!

Фактом є те, що конкуренція завжди була двигуном прогресу будь-якої галузі. Для бібліотечної справи про неї годі було і казати. Заразом з цим, за останні роки конкуренція проникає і в нашу сферу. Здорова конкуренція в забезпеченні інформаційної діяльності вимагає надання унікальних послуг нестандартним способом або застосунками. Мати конкурентоздатну перевагу чи відмінну якість, яка дозволить виділитись серед інших.

Корпоративна культура роботи в середині бібліотеки виробляє загальні зовнішні та внутрішні атрибути своєї діяльності, що носять притаманні лише їй характерні ознаки, створює та впроваджує неповторний морально-психологічний клімат в середині колективу та, у кінцевому результаті, досягає успіхів в галузі надання та виробництва бібліотечних послуг. Наразі бібліотеки мають робити ставку на створення нових корпоративних інформаційних продуктів, що в свою чергу, вимагає більш глибокого і не зашореного мислення.

Система управління якістю перш за все розглядає управління людськими ресурсами. В цьому напрямі існують деякі проблеми, що можна згрупувати наступним чином:

- втрата людських ресурсів;
- неефективність використання кадрів;
- низький рівень мотивації;
- низька результативність.

Конкретизуючи вищесказане можна зазначити, що управління персоналом бібліотеки пов'язано з:

- Визначенням найбільш необхідних навиків для виконання конкретної роботи;
- Наймати на роботу спеціалістів, що мають такі навики;
- Координувати їх зусилля;
- Вдосконалювати їх навики;
- Стимулювати до виконання завдань на самому високому рівні;
- Здійснювати контроль виконання обов'язків;
- Сприяти отриманню задоволення від виконаної роботи;
- Забезпечити постійну жагу персоналу до досягнення цілей в роботі бібліотеки.

Так ми бачимо, що питання щодо управління персоналом бібліотеки є лише одним з компонентів СУЯ (Системи Управління Якістю). Воно має розглядатися у більш широкій перспективі і у рамках більш глобальних стратегій. І навпаки, ставлення до роботи та професійні знання персоналу та способи координування та направлення його зусиль мають вплив на їх результативність у досягненні поставлених цілей.

У своїй статті «Система управління Professional Global Management», надрукованої в матеріалах Міжнародної науково-практичної конференції «Медичні бібліотеки України в глобалізованому світі науки, освіти та культури», яка проходила 16-17 травня цього року під егідою Національної наукової медичної бібліотеки України, ми подали приблизну модель управління якістю роботи бібліотеки НМАПО імені П. Л. Шупика як:

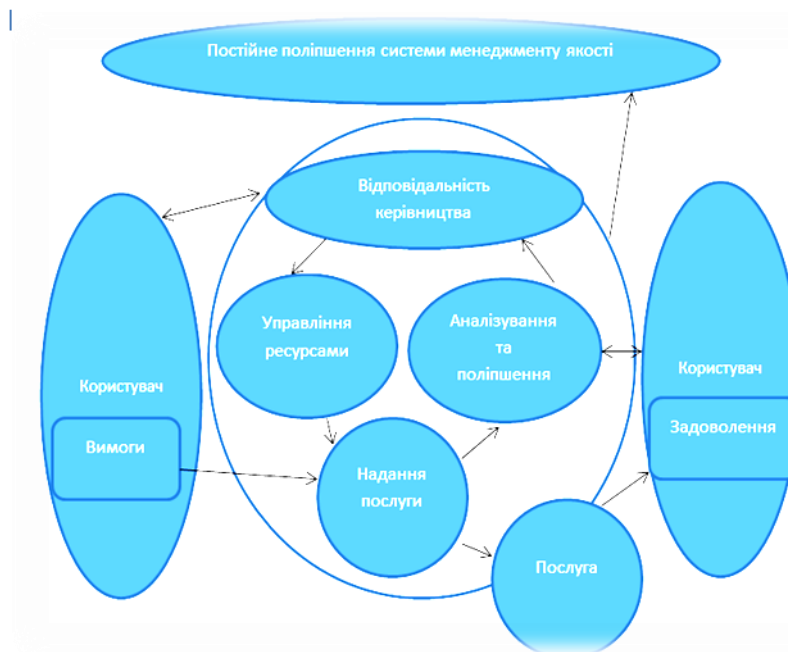

Рис.1 Модель управління якістю роботи бібліотеки НМАПО імені П.Л.Шупика

Нещодавно перед Науковою Бібліотекою НМАПО імені П.Л.Шупика постало завдання: відповідно до специфіки роботи, розробити Стратегію розвитку на період до 2020 року. Було

вивчено, проаналізовано та систематизовано роботу бібліотеки, з урахуванням перспектив розвитку Академії загалом. Складено покроковий гнучкий план стратегічної поведінки бібліотеки з обґрунтуванням основних процесів, можливостями внесення коригувань відповідно до змін у законодавстві чи суспільному житті країни.

Дана стратегія включила в себе визначення загальних напрямів розвитку наукової бібліотеки, що має забезпечити зростання і зміцнення її конкурентоспроможності. Метою Стратегії стало визначення ключових проблем розвитку бібліотеки, пріоритетів у її діяльності щодо забезпечення напрямів розвитку НМАПО імені П. Л. Шупика та визначення основних завдань у реалізації цієї діяльності.

Основні напрями діяльності ми вбачаємо в реалізації своєї роботи спільно з іншими підрозділами НМАПО імені П. Л. Шупика. Такого роду диверсифікація дасть змогу:

- передавати досвід одних підрозділів іншим;
- спільно використовувати наявні потужності;
- знижувати загальні витрати робочого часу;
- підвищувати конкурентоспроможність бібліотечно-інформаційних послуг.

У своїй роботі, відповідно до Стратегії наша бібліотека почала застосовувати функціонально-технологічну модель системи управління та управлінської діяльності, запропонованої авторами науково-практичного посібника «Практика менеджмента в здравоохранении и его методический инструментарий (или что надо знать и уметь руководителю и его команде)». Адаптувавши досвід науковців під потреби та функції бібліотеки маємо таку модель:

1. Загальні або організаційні заходи				
1.1 Вивчення стану функціонування діючої системи управління; виявлення у ній проблем чи ситуацій				
1.2 Ознайомлення із конкретною проблемою управління, її аналіз для роз'яснення причини виникнення, визначення та постановка цілей та формування по ним задуму. Ранжування проблем за пріоритетом.				
1.2.1 Обособлення, постановка цілей				
1.2.2 Структурування цілі та формування «дерева цілей» - визначення підцілей, задач та проблем по кожній окремо, виявлення причин. Відбір виконавців.				
2 Проектування системи управління				
2.1 Вирішення в апараті управління установлених проблем по п'яти основним напрямам на основі комплексного підходу				
організація апарату управління	оволодіння методиками управління	застосування управлінських функцій	забезпечення культури та професіоналізму управління	використання техніки управління
2.2 Моделювання чи реорганізація комплексної служби інформаційного забезпечення				
2.3 Проектування чи до організації об'єкта управління				
3 Безпосереднє управління об'єктом				
4. Контроль функціонування управлінської системи та оцінка ефективності управлінської діяльності.				

Рис.2 Функціонально-технологічна модель системи управління та управлінської діяльності

Запорукою успіху у впровадженні системи управління якості в бібліотеці є інформація, а саме: надійне інформаційне забезпечення, вміст та наповнення якої, при належних управлінських заходах, методичних та нормативних підходах по моделюванню та

вдосконаленню елементів ланцюга, забезпечить якість роботи наукової бібліотеки, враховуючи її специфіку, особливості та виконання відповідних вимог.

Список літератури

1. Бойчак М. П. Как сделать лечебное учреждение успешным. Вопросы медицинского маркетинга: учебное пособие / М. П. Бойчак.- К.: Кафедра, 2013. – 752 с.
2. Вороненко Ю.В. Бізнес-планування в охороні здоров'я : навч.-метод.посіб. /Ю. В. Вороненко, В. М. Пашенко; за заг./ ред. акад. НАМН України Ю. В. Вороненка.- К.: Генеза, 2016. - 336 с.: іл.
3. «Медичні бібліотеки України в глобалізованому світі науки, освіти та культури»: матеріали Міжнародної науково-практичної конференції (16-17 травня 2019 року, м.Львів) / Національна наукова медична бібліотека України, Наукова бібліотека Львівського національного медичного університету імені Данила Галицького, Секція працівників медичних бібліотек Української бібліотечної асоціації. К.; Львів: ЛНМУ ім. Данила Галицького, 2019.-152 с.
4. Сучасні напрями менеджменту в охороні здоров'я:навчально-методичний посібник / Вороненко Ю. В., Проданчук М. Г., Гойда Н. Г., Латишев Є. Є., Михальчук В. М.; за заг. ред. акад. НАМН України Ю. В. Вороненка. - К.: Видавничо-інформаційний центр «Медицина України», 2015. – 335 с.

УДК 021.61:004.77:[378.6:615.1]

Науменко Ольга Миколаївна

Рибак Юлія Анатоліївна

Національний фармацевтичний університет

Репозитарії ЗВО як складова Національного е-ресурсу академічних текстів

У статті розглядаються питання функціонування інституційних репозитаріїв ЗВО України та створення Національного репозитарію академічних текстів. Підкреслюється важливість ролі університетських бібліотек в процесі електронної наукової комунікації.

Ключові слова: повнотекстові ресурси, електронні ресурси бібліотек, інституційний репозитарій, HPAT, відкритий доступ, DSpace.

З появою нових інформаційних мережевих технологій і, як наслідок, доступності механізмів швидкого обміну інформацією та публікаціями в електронних виданнях, звичайна схема інформаційної взаємодії в академічній спільноті почала змінюватися. Нові технології додають швидкості традиційним методам наукової комунікації. Обмін даними, як вербальними, так і великими масивами експериментальних даних значно прискорився. Підвищення доступності первинного дослідницького матеріалу в мережі зменшує залежність від наявності традиційно опублікованих матеріалів [1].

Науковці та освітяни ЗВО презентують свої наукові роботи на університетських сайтах та інституційних репозитаріях і це, безумовно, примножує інтелектуальний актив установи [2].

Використання інструментарію сучасних ІКТ, зокрема платформи DSpace для представлення наукових доробків в електронному просторі досліджують Кудим К. А., Проскудіна К. Ю., Резніченко В. А. [3], Єфімов А. А. [1].

Важливим кроком для наукової спільноти України є створення Національного репозитарію академічних текстів (HPAT), щоб забезпечити максимальний доступ до наукової інформації України та сприяти розвитку освітньої, наукової та інноваційної діяльності, а також академічній доброчесності. Згідно ПКМУ «Положення про Національний репозитарій академічних текстів» (від 19.07.2017 № 541) передбачається, що це буде розподілена електронна база даних, яка складатиметься з центральної та локальних частин – репозитаріїв ЗВО та інших інституціональних учасників. До Національного репозитарію включатимуть всі академічні тексти незалежно від дати їх створення та оприлюднення,

дисертації та автореферати, статті у наукових виданнях, монографії, наукові видання, депоновані наукові роботи, кваліфікаційні випускні роботи здобувачів вищої освіти тощо.

Роботи зі створення НРАТ, як це передбачено наказом МОН № 1140 від 19.10.2018 р., виконуватимуться у декілька етапів/черг: **I черга** - створення моделі програмно-апаратного комплексу центрального репозитарію; **II черга** - організаційно-методичні роботи та заходи зі створення програмно-технічних умов для підключення локальних репозитаріїв інституціональних учасників та користувачів; **III черга** - створення програмних умов для побудови комплексної аналітичної підсистеми Національного репозитарію та удосконалення інструментів роботи з локальними репозитаріями й користувачами. Виконання кожної черги передбачає здійснення повного комплексу робіт зі створення, тестової, дослідної та промислової експлуатації системи. Планується створення електронних кабінетів для користувачів й інституціональних учасників, укладання договорів із закладами вищої освіти, науковими установами, видавництвами тощо. Буде сформовано модуль взаємодії центрального та локальних репозитаріїв, який забезпечить передавання академічних текстів до НРАТ [5].

В Україні функціонує 101 репозитарій ЗВО (33% від загальної кількості ЗВО), які є потенційними складовими Національного е-ресурсу академічних текстів [6].

У процесі дослідження ми проаналізували статистичні дані показників роботи університетських бібліотек, що входять до Харківського зонального методичного об'єднання бібліотек закладів вищої освіти III-IV рівнів акредитації за 2018 рік, в результаті чого встановлено, що станом на 1.01.2019 р. функціонує та активно наповнюються 27 інституційних репозитаріїв, що становить 77% від загальної кількості, готових приєднатися до НРАТ.

В результаті аналізу *показника кількості електронних документів*, розміщених в репозитаріях, встановлено 10 університетських бібліотек - лідерів Харківського методичного об'єднання (табл. 1).

Табл. 1. Топ-10 по кількості представлених документів в репозитаріях

№	Назва бібліотеки ЗВО	Кількість представлених документів в репозитаріях
1.	Бібліотека Сумського державного університету. (м. Суми)	68998
2.	Наукова бібліотека Харківського національного університету міського господарства імені О.М. Бекетова	40171
3.	Науково-технічна бібліотека Національного технічного університету "Харківський політехнічний інститут"	37176
4.	Наукова бібліотека Харківського національного медичного університету	21403
5.	Бібліотека Харківського національного економічного університету імені Семена Кузнеця	19082
6.	Наукова бібліотека Національного фармацевтичного університету	16362
7.	Наукова бібліотека Національного юридичного університету ім.Ярослава Мудрого	14600
8.	Центральна наукова бібліотека Харківського національного університету імені В.Н.Каразіна	13293
9.	Бібліотека імені М.А. Жовтобрюха Полт. національного педагогічного університету ім.В.Г.Короленка (м. Полтава)	10186
10.	Бібліотека "Української медичної стоматологічної академії"(м. Полтава)	8749

В результаті аналізу показника кількості звернень до електронних документів інституційних репозитаріїв ЗВО досліджуваної групи університетських бібліотек, визначили десятку лідерів, що свідчить про затребуваність ресурсу (Табл. 2).

Табл. 2. Лідери по кількості звернень до репозитаріїв

№	Назва бібліотеки ЗВО	Кількість звернень до репозитарію
1.	Наукова бібліотека Харківського національного університету міського господарства імені О.М. Бекетова	519366
2.	Бібліотека Харківського національного економічного університету імені Семена Кузнеця	453378
3.	Науково-технічна бібліотека Полтавського національного технічного університету ім.Ю.Кондратюка (м. Полтава)	430375
4.	Наукова бібліотека Національного юридичного університету ім.Ярослава Мудрого	350300
5.	Наукова бібліотека Сумського національного аграрного університету (м. Суми)	293861
6.	Наукова бібліотека Харківського національного автомобільно-дорожнього університету	236414
7.	Наукова бібліотека Сумського державного педагогічного університету імені А.С.Макаренка (м. Суми)	204819
8.	Бібліотека Сумського державного університету (м. Суми)	184910
9.	Наукова бібліотека Національного фармацевтичного університету	172871
10.	Бібліотека Полтавського університету економіки і торгівлі (м. Полтава)	147012

Серед бібліотек Харківського зонального методичного об'єднання існує досвід створення репозитарію кваліфікаційних випускних робіт здобувачів вищої освіти – Electronic repository of students' graduation theses of the National Technical University «Kharkiv Polytechnic Institute». Проект реалізовано на платформі відкритого, вільного додатку DSpace, що підтримує протокол обміну метаданими OAI-PMH та дозволяє інтегрувати eNTUKhPIIRGT у Національний репозитарій академічних текстів. Забезпечено пошук даних за певним набором ознак; передбачена можливість надання авторизованого диференційованого доступу до повнотекстових версій кваліфікаційних випускних робіт [7].

Національний фармацевтичний університет (НФаУ) став активним учасником процесів електронної комунікації. Саме бібліотека стала ініціатором створення у 2011 році Електронного Архіву університету (Electronic Archive of National University of Pharmacy - eaNUPh), що активно пропонує переваги відкритого доступу до наукової інформації. Співробітниками НБ НФаУ здійснюється технічна та програмна підтримка роботи архіву (платформа DSpace 6.2.).

Підсумком роботи Електронного Архіву НФаУ протягом шести років, стало 30 місце в рейтингу Web of World Repositories (TOP Institutional Repositories) у 2017 році, а також 5 місце серед вищих навчальних закладів м. Харків.

На сьогодні репозитарій НФаУ налічує понад 17000 електронних документів, доступних в режимі онлайн, що збільшує його популярність у використанні, про що свідчать статистичні дані за кількістю переглядів. Щоденно поповнюються його колекції: автореферати дисертацій та дисертації, наукові статті, навчальні матеріали, розділи монографій, матеріали конференцій та з'їздів, статистичні матеріали, наукові звіти та інше [4]. Графік (рис. 1, 2) наглядно демонструє динаміку показників результативності роботи електронного архіву НБ НФаУ.

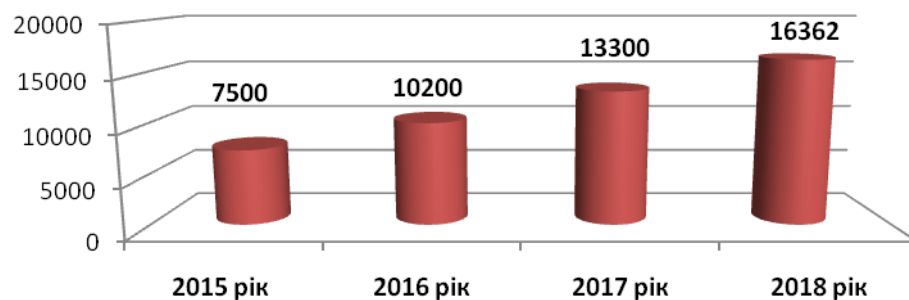

Рис. 1. Кількість електронних документів в ЕА НФаУ

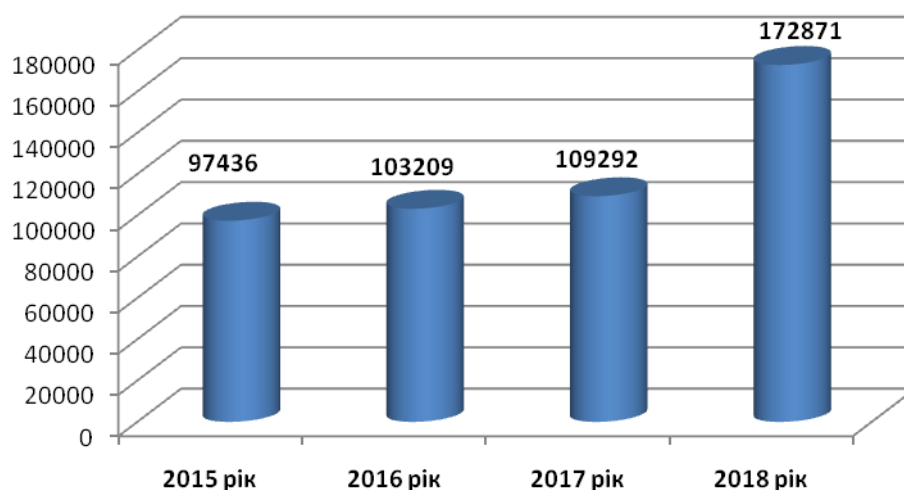

Рис. 2. Кількість переглядів електронних документів в ЕА НФаУ

Система DSpace, що була розроблена Массачусетським технологічним інститутом та Hewlett Packard Laboratories надає інструменти для накопичення, збереження, поширення та управління інформацією для освітян та науковців. З технічного боку система хоч і складна, але водночас надає низку унікальних функцій. Серед них :

- пошук документів здійснюється як за метаданими так і за ключовими словами та темами.

- можливість реєструвати користувачів з різними правами доступу до колекцій та різних типів даних, що є важливим у питанні захисту авторського права на той чи інший матеріал.

- можливість обміну колекціями між різними електронними архівами, що робить комунікації в академічному середовищі оперативними і зручними [1].

Ми встановили, що науковці все більше стають зацікавленими у самоархівуванні своїх наукових праць, оскільки це скорочує час від моменту розміщення публікацій до моменту їх цитування, що впливає на рейтинг як самого науковця в академічному середовищі так і зростанні рейтингу ЗВО.

Сучасна академічна спільнота широко впроваджує у свою діяльність інструментарій представлення наукових робіт в електронному просторі за допомогою формування наукових профілів вчених на платформах Google Scholar, яка індексує не тільки рецензовані міжнародні он-лайн журнали, але й публікації, розміщені в репозитарії.

Узагальнюючи, зробимо висновок, що університетські бібліотеки є активними учасниками процесу електронної комунікації та підтримують ініціативу створення Національного репозитарію академічних текстів України на засадах академічної доброчесності та готові до співпраці.

Список літератури

1. Ефимов А. А. DSpace как платформа для институционального репозитория. *In Innovative Technologies in the Higher Education*, Yekaterinburg, 15.10-17.10.2012. Yekaterinburg, 2012. URL: <http://hdl.handle.net/10760/23587> (дата обращения: 30.04.2019)
2. Буйницька О. П., Грицеляк, Б. І. Институционный репозиторий как средство повышения научного рейтинга преподавателя. *Образовательные технологии и общество*. 2014. № 17 (1). С. 408-416.
3. Кудим К. А., Проскудина Г. Ю., Резниченко В. А. Создание научных электронных библиотек с помощью системы DSpace. *Проблемы програмування*. 2007. № 3. С. 49-60.
4. Котвицька А. А., Гавриш Н. Б. Институційний репозитарій – нові можливості в інформаційному забезпеченні фармацевтичної науки та освіти. *Соціальна фармація: стан, проблеми та перспективи* : матеріали міжнар. наук.-практ. інтернет-конф., 17-20 берез. 2014 р. / ред. кол.: А. А. Котвицька та ін. Х. : Вид-во НФаУ, 2014. С. 473-475.
5. Деякі питання національного репозитарію академічних текстів : Наказ МОН №1140 від 19.10.2018. URL: <https://mon.gov.ua/ua/npa/deyaki-pitannya-nacionalnogo-repozitariyu-akademichnih-tekstiv> (дата звернення: 10.05.2019).
6. Чмир О. С. Про створення національного репозитарію академічних текстів. *Розвиток цифрових сервісів української науки та можливості співпраці із цифровими платформами Європейського дослідницького простору*: матеріали кругло столу, м. Київ, 20 лютого 2019 р. URL: https://www.dropbox.com/sh/k66t6e3te1rtwqx/AAAxUqdXK2nve9VG3yYJQyKFfa/Чмир%20ОС%20НацРепоз_2019_0220_.pdf?dl=0 (дата звернення: 10.05.2019).
7. Семененко Л. П. Повнотекстові електронні ресурси бібліотеки навчального закладу: міфи та реальність. *Дистанційна освіта: реалії та перспективи* : матеріали 1-ї всеукраїнської наук.-практ. конф., 12 грудня 2018 р. Харків : ХНПУ ім. Г. С. Сковороди, 2018. С. 55-59.

УДК 025.3:006.032

Дзюба Ганна Валеріївна
Національний фармацевтичний університет

RDA «Опис та доступ до ресурсу» («Resource Description and Access»). Стандарт каталогізації XXI століття.

У статті висвітлені загальні тенденції та переваги міжнародного стандарту каталогізації RDA.

Ключові слова: стандарт, каталогізація, RDA «Опис та доступ до ресурсу».

RDA «Опис та доступ до ресурсу» («Resource Description and Access») – це новий стандарт каталогізації, який був створений у формі проекту в кінці 2008 року і пройшов офіційне випробування у бібліотеках США у 2010 році. Після тестування та аналізу набутого досвіду стандарт набув чинності у 2013 році. Він прийшов на зміну англо-американським правилам каталогізації (Anglo-American Cataloging Rules – AACR) [3]. RDA спирається на сильні сторони AACR2, але має нові функції, які роблять його більш корисним в якості коду каталогізації для цифрового середовища, в якому тепер працюють бібліотеки, і концентрує увагу на потребах користувачів для полегшення пошуку, ідентифікації, відбору і отримання необхідних матеріалів. Інформація вноситься так, щоб її можна було використовувати у WEB та пов'язаними з ним системами.

Аналізуючи теоретичну базу питання, слід зазначити, що особливостям, перевагам та проблемам впровадження присвячені праці О. М. Бруй [2] та Н. В. Стрішенець [5]. Концептуальна модель каталогізації представлена в науковому доробку Зарванської І. [3]. Розгляд процесів розповсюдження стандарту RDA означені в роботах Т. А. Бахтуріной [1], С. Романовскі. [4]

Розробниками нового стандарту стали: Міжнародне об'єднання керівним комітетом із розвитку RDA (JSC), Американська бібліотечна асоціація (ALA), Канадська бібліотечна асоціація, Вищий інститут бібліотечних та інформаційних професіоналів (CILIP, Великобританія), Бібліотека Конгресу США, Бібліотека Архіву Канади, Британська бібліотека, Національна бібліотека Австралії.

Головною метою RDA є спрощення, модернізація правил бібліографічного опису та доступу до ресурсу, змінення підходу до каталогізації, повернення до простих у використанні правил, які забезпечать послідовність при різноманітному змісті й фізичних форм ресурсів. RDA сприяє кластеризації бібліографічних записів для представлення зв'язків між творами і авторами [1].

RDA базується на міжнародних концептуальних моделях ІФЛА: "Функціональні вимоги до бібліографічних записів" (FRBR) і "Функціональні вимоги до авторитетних даних" (FRAD), а також на фундаментальному документі ІФЛА "Декларація про міжнародні принципи каталогізації". Стандарт RDA узгоджено з форматами MARC 21, MODS, DC, стандартом ONIX, що дає можливість використовувати зміст RDA в різних системах метаданих [2].

Стандарт відповідає новим технологіям формування баз даних, що дозволяє підвищувати збереження та пошук інформації. RDA удосконалює ефективність каталогізації. Правила можуть бути адаптовані до вимог спеціальних програмних засобів та для каталогізації будь-яких видів матеріалів.

З впровадженням RDA у бібліотек з'явилася можливість вийти далеко за межі бібліотечного простору. RDA побудований на технології, що допускає роботу з семантичною мережею і пов'язаними даними. Окремі фрагменти інформації можна пов'язувати між собою через мережу за допомогою взаємин, установлених RDA. Опис самого ресурсу, а не його формату забезпечує вільний перехід до електронних ресурсів – потокового відео, аудіо, електронних книг або електронних журналів – незалежно від того, де знаходиться документ або хто є його постачальником [4].

Багато національних та наукових бібліотек світу вже здійснюють каталогізацію бібліотечно-інформаційних ресурсів за новим стандартом. Протягом останніх років RDA активно поширюється та впроваджується не лише в англomовних, а й у багатьох інших європейських країнах. З найвідоміших університетських бібліотек за новим стандартом працюють бібліотека Кембриджського та Бодлеанська бібліотека Оксфордського університетів, бібліотеки Стенфордського, Чиказького університетів, університету Північної Кароліни у США [5].

Впровадження та адаптація міжнародного стандарту каталогізації в Україні є важливою умовою інтеграції українських бібліотек у світове інформаційне середовище. Так Бібліотека КПП ім. Ігоря Сікорського у 2019 році перейшла на новий стандарт каталогізації (правила каталогізації) RDA - Resource Description & Access (Ресурс: опис та доступ) – який відповідає новим технологіям формування баз даних, що дозволяє підвищувати ефективність збору даних, збереження та пошуку інформації.

Розробники стандарту RDA створили нові якісні правила каталогізації, які включають опис та доступ до цифрових ресурсів, бо від самого початку передбачали, що стандарт стане міжнародним.

Міжнародний бібліотечний світ опановує новий стандарт, і це дає змогу враховувати переваги цифрового середовища з метою охоплення наукової інформації.

Список літератури

1. Бахтурина Т. А. Новый интеллектуальный продукт в сфере каталогизации: Правила RDA «Описание ресурса и доступ». *Научные и технические библиотеки*. 2011. № 7. С. 35–45.
2. Бруй О. М. «Опис та доступ до ресурсу (RDA)» – новий міжнародний стандарт каталогізації : особливості, переваги та впровадження. *Бібліотека – територія єдності* : щоріч. конф. УБА, м. Київ, 27–28 листоп. 2014 р. Київ. С. 44–49.
3. Зарванська І. Концептуальна модель каталогізації як засіб забезпечення доступу до бібліографічних ресурсів. *Бібліотечний вісник*. 2013. № 5. С. 10–15.
4. Романовски С. Сравнительный анализ эволюции процессов каталогизации и информационных технологий в направлении создания следующего поколения библиотечных систем автоматизации. *Научные и технические библиотеки*. 2017. № 6. С. 39–51.
5. Стрішенець Н. В. Міжнародний стандарт каталогізації «Опис та доступ до ресурсу» («Resource Description and Access») особливості впровадження. *Бібліотечний вісник*. 2016. № 1. С. 41–45.

**«Сучасна бібліотека:
проблеми, досвід та вектори розвитку»**

МАТЕРІАЛИ НАУКОВО-ПРАКТИЧНОЇ ІНТЕРНЕТ-КОНФЕРЕНЦІЇ

28-29 травня 2019 року